

Түркістан облысы
Төлеби аудандық «Жас
туристер станциясы»
коммуналдық
мемлекеттік мекемесі

Туркестанская область
Толевийский район
«Станция юных туристов»
коммунальное
государственное учреждение

«Қосымша білім беру жұмысын ұйымдастырудың озық тәжірибелері»

Түркістан облысы, Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы»
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің жұмыс тәжірибесінен

Леңгер
2020

Аннотация

Материал жинағында қосымша білім беру жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері бойынша Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің тәжірибесі ұсынылған.

Қазіргі кезде жас ұрпақты тәрбиелеуде қосымша білім берудің рөлі ұлғайып келе жатыр. Олардың өмірде өздігінен дамуын қамтамасыз ететін балалардың қабілеттіліктері мен мүмкіндіктерін анықтауға және дамытуға байланысты әлеуметтік проблемаларды шешеді.

Балаларға қосымша білім беру, тұлғаны оқытудан, тәрбиелеуден және шығармашылық дамытудан басқа, әлеуметтік маңызы бар басқа да проблемалар қатарын шеше алады, олар: балалардың бос уақытын қамтуды, олардың өздігінен жетілуін және әлеуметтік бейімделуін, салауатты өмір салтын қалыптастыруды қамтамасыз етеді, бақылаусыздықтың, құқық бұзушылықтың және балалар мен жасөспірімдер арасында бейәлеуметтік көріністердің алдын алады. Балаларға қосымша білім беру негізінде таңдау бойынша сапалы білім беруді қамтамасыз етеді, балалар мен жанұялардың әлеуметтік экономикалық проблемаларын, жалпы қоғамның сауықтыру проблемаларын шешеді.

Бұл ұсынылған жұмыста туризм, өлкетану және экология бағыттарындағы іс-шаралар жүйесі арқылы қосымша білім беру жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері нәтижесінде биік дәрежелерге қол жеткізуге мүмкіндік туғызады.

Инновациялық педагогикалық тәжірибесі білім алушылардың табысты өздігінен іске асырылуы, тұлғалық және кәсіби тұрғыда өздігінен анықталуына мүдделі барша үлгідегі білім беру мекемелері, оның ішінде қосымша білім беру ұйымдарының жұмысында қолдануға ұсынылады.

МАЗМҰНЫ

1.	Кіріспе	4
2.	Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің тарихы	6
3.	«Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің төлқұжаты, басшылық құрамы	8
4.	«Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің кадрлық құрамы, балалардың үйірмеге қамтылуы	10
4.1.	Педагог-қызметкерлердің кәсіби шеберлігі	16
4.2.	Қосымша білім беру педагогтердің шығармашылық жұмыстары	17
4.3.	Қалыпты және ашық сабақтар, тәрбиелік іс-шаралар	63
4.4.	Әдістемелік көмек (жас маман + тәлімгер), біліктілікті арттыру курстары	81
5	Дәстүрлі іс-шаралар	85
5.1.	«Жерұйық» туристік-спорттық жарысы	85
5.2.	«Спорттық бағдарлау» туристік жарысы	87
5.3.	«Туған жер – алтын бесік» интеллектуалдық танымдық саяхат-ойыны	88
5.4.	«Қазақстан – менің елім» аудандық туристік-өлкетану іздеу-зерттеу жобалар байқауы	90
5.5.	Аудан әкімінің ауыспалы Кубогі үшін мектеп білім алушылар арасында ұйымдастырылған тау туризмі бойынша «Алатау жасыны» атты туристік-спорттық жарысы	92
5.6.	Күзгі, қысқы, көктемгі демалыс күндері экскурсиялар	93
5.7.	Шаңғы туризмі бойынша өткізілетін сабақтар	94
6	Жаздағы жұмыс	96
6.1.	Жорықтар	96
6.2.	Жаздағы «Жерұйық» шатырлы лагері	102
6.3.	Шыңдарды бағындыру	115
6.4.	Аудан білім алушыларымен өткізілетін «Туған жерге тағзым» атты облыстық керуен-шеру	116
7.	Музей – өлкенің тарихы, халықтың қазынасы!	123
8.	Әріптестік сабақтастық	129
9.	Жетістіктер	130
10.	Алға қойған мақсат-міндеттер	131
11.	Пайдаланылған әдебиеттер	134

КІРІСПЕ

«Оқу жастарға тек білім беріп қана қоймай, сонымен бірге оларды әлеуметтік бейімделу үдерісінде пайдалана білуге де үйретуі тиіс» Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан Халқына Жолдауынан.

Ата-бабаларымыз ғұмыр кешкен, олардың өз ұрпақтарына мәңгілікке қалдырған иелігі, ең қымбат мұрасы – кең байтақ елі, ұлан-ғайыр даласы, халқымыздың тарихы.

Бүгінгі таңдағы Қазақстанда іске асырылып жатқан реформалар барлық оқу орындары мен әлеуметтік тәлім-тәрбие мекемелерінің тәрбие және білім беру мазмұнын жаңа сапалық тұрғыдан дамуы мен жетілуін өзекті проблемаға айналдырып отыр. Өйткені дамудағы нарықтық қатынастарға еркін араласуға дайын бүгінгінің және болашақтың адамдарын тұлғалық интеллектуалдық және кәсіби сапалық жағынан әлемдік бәсекеге қабілетті етіп даярлап шығару әсіресе осы білім мен тәрбие мазмұнының сапасына тікелей байланысты. Тәлім-тәрбие қашанда қоғам дамуы мен жетілуінің аса маңызды алғы шарттары. Осыған орай Қазақстанның қазіргі жағдайында қысқа тарихи уақыт аралығында барлық білім беру жүйесінде оң өзгерістер іске асырылуда. Оның бірі – білім мен тәрбие берудің маңызды құрамдас бөлігі – балаларға қосымша білім беру болып табылады.

Тәуелсіздік алған жылдары жас ұрпаққа қосымша тәрбие, білім беретін мекемелер жабылды. Бірақ Тұңғыш Президентіміз Н.Ә.Назарбаев балалардың бос уақытын тиімді өткізіп, білім беретін қосымша мекемелерді қалпына келтіруді тапсырды. Бүгінгі таңда қосымша білім берудің негізгі субъектісі болып саналатын мектептен тыс мекемелер қызметін жаңа сапада қайта ұйымдастыру қолға алынууда.

Адам өмірі мен қоғамдағы рөлін балаларға түсіндіру арқылы олардың білімге, өнерге, мәдениетке деген қызығушылығын, ынтасын оятып, жеке қажеттіліктерін қанағаттандыруды мақсат тұтқан Төлеби ауданының білім бөліміне қарасты мектептен тыс мекемелері де ұрпақ тәрбиесіне өз үлестерін қосып келеді.

Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында қоғамдық сананы жаңғыртудың маңызды шартты іргетасы патриотизмнен бастау алатын жеке ұлттық мәдени-генетикалық кодты сақтау екенін ерекше атап өтті. Рухани жаңғыру – адам баласының, оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана-сезімінің жаңа өзгерісті қабылдай білуі. Рухани жаңғыруды өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасының басты мақсаты – қазақстандықтардың бойында Отан алдындағы перзенттік парызын түйсінетін, өзінің өскен өлкесіне, ауылына, қаласына, оның тарихы мен мәдениетіне, салт-дәстүріне құрметпен қарауға үндейтін шынайы патриотизмді қалыптастыру.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы жастарымыздың болашағы үшін іске асырылуда. Осы орайда өскелең ұрпақтың оны жүзеге асыруға белсене түрде атсалысқаны аса маңызды» -деп атап өткен Н.Ә.Назарбаев, ел жастарының болашағы үшін атқарылар істің шын жанашыр екендігін әрдайым сөзімен де ісімен де дәлелдеп келеді.

Балалар туризмі дегеніміз - мектеп білім алушыларын салауатты өмір салтын ұстануға тәрбиелейтін, өз туған өлкесін танып-білуге бастайтын, мектепте алған дене тәрбиесі, тарих, география, физика, биология, өзін-өзі тану, қазақ әдебиеті, астрономия, сурет, еңбек пәндері бойынша білімін арттыру мақсатында жүргізілетін саяхатшылық сапарлар. Бұл бағыттағы іс-шараларды біз әр оқу жылында жүзеге асырудамыз.

1. ТӨЛЕБИ АУДАНДЫҚ «ЖАС ТУРИСТЕР СТАНЦИЯСЫ» КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІНІҢ ТАРИХЫ

Төлеби аудандық білім бөлімінің «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі - ұйымдастыру-құқықтық формадағы коммуналдық мемлекеттік мекеме.

Төлеби аудандық әкімдігінің 10.09.2013 жылғы №509 Қаулысымен Төлеби ауданы әкімдігінің «Жас туристер станциясы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны деген атпен тіркелген. Төлеби ауданы әкімдігінің 18.09.2017 жылғы №353 Қаулысымен Төлеби аудандық білім бөлімінің «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі болып өзгертіліп, қайта аталды.

9 кабинет бар, олардың ішінде үйірме жұмыстары үшін 3 оқу кабинеті:

- «Жас тау туристері» - 1 кабинет;

- «Жас өлкетанушы» - 2 кабинет;

1 кабинет туристік-техникалық жұмыстар үшін, 1 кабинет музей үшін жабдықталған, 2 кабинет - әкімшілік, 1- әдістемелік, 1- медициналық:

Занды мекен-жайы: Леңгер қаласы, Қазыбек би көшесі, 60

Жалпы штаттық бірлік бойынша:

Директор: 1

Директордың орынбасары: 1

Бөлім меңгерушісі: 1

Әдіскер: 1

Педагогтер саны: 18

Жоғары білімді: 18

Техникалық қызметкерлер саны: 5

Оқу ғимаратының пайдалы шаршы метрі: 277 м²

Станция ғимараты жалға алынған, жеке ғимараты жоқ.

Үйірмеге 10 жастан 17 жасқа дейінгі білім алушылар қамтылады (5-11 сынып оқушылары).

Топ саны: 54

Балалардың жалпы саны: 542

Телефоны: 6-18-32

e-mail: zhasturst@mail.ru

КӘСІПОРЫН ТАРИХЫ:

➤ Төлеби аудандық әкімдігінің 10.09.2013 жылғы №509 Қаулысымен Төлеби ауданы әкімдігінің «Жас туристер станциясы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны құрылды;

➤ 2013 жылғы 14 қыркүйекте Төлеби аудандық білім бөлімінің «Жас туристер станциясы» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны атауымен заңды тұлға ретінде тіркелді;

➤ 2013 жылғы 3 желтоқсанда ресми түрде ашылды;

➤ Төлеби ауданы әкімдігінің 18.09.2017 жылғы №353 Қаулысымен Төлеби аудандық білім бөлімінің «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі болып өзгертіліп, қайта аталды.

НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚҰЖАТТАР ТІЗБЕСІ:

➤ Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі №319 «Білім туралы» Заңы;

➤ Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 11 шілдедегі №151 «Тіл туралы» Заңы;

➤ «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы»;

➤ «Барлық білім беру ұйымдарында оқыту процесінің тәрбиелік құрамдасын күшейту жөніндегі үлгілік кешенді жоспарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 29 маусымдағы №873 Қаулысы;

➤ «Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары»;

➤ «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары, оның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес әзірленген Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидалары»;

➤ «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2014 жылғы 17 қаңтардағы Қазақстан Халқына Жолдауы;

➤ Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2019-2025 жылдарға арналған бағдарламасы;

➤ «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 тамыздағы №645 қаулысы.

2. «ЖАС ТУРИСТЕР СТАНЦИЯСЫ» КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІНІҢ ТӨЛҚҰЖАТЫ, БАСШЫЛЫҚ ҚҰРАМЫ

Төлеби аудандық «Жас туристер станциясының» ТӨЛҚҰЖАТЫ

Мекеменің атауы	Түркістан облысы, Төлеби ауданы, «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Станцияның мекен-жайы:	090000 Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Ленгір қаласы Қазыбек би көшесі №40
Телефоны:	8(72547) 6-18-32
Электрондық пошта	zhasturst@mail.ru
Банк деректері:	БСН 130940012696 БСК ККМФКЗ2А ЖСК КЗ44070103КСN5809000
Тіркеу куәлігі	Ленгір қаласы 10.09.2013ж. - 17.10.2017ж. 130940012696
Директор	Қуандықов Еркін Балғабайұлы
Директордың орынбасары	Утеулиева Айнур Абентаевна
Туризм бөлімінің меңгерушісі	Лещенко Маргарита Константиновна
Өлкетану бөлімінің әдіскері	Әбдіқадыр Бағила Орынбекқызы
Барлық үйірмелер саны	9 үйірме, 54 топ
2019-2020 оқу жылы бойынша қамтылған білім алушылар саны	542

Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы» өз қызметін Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Тіл туралы», «Қазақстан Республикасы мекемелеріндегі тәрбие жұмысының 2000-2030 жылдарға арналған Кешенді бағдарламасы», «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы», «Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы», Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан - 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауы (14.12.2013ж.), Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»

бағдарламалық мақаласы («Егемен Қазақстан» 12.04.2017 ж.), «Барлық білім беру ұйымдарында оқыту процесінің тәрбиелік құрамдасын күшейту жөніндегі үлгілік кешенді жоспарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 29 маусымдағы №873 Қаулысы, «Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары», «Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы», «Мектептен тыс ұйымдар қызметі туралы ережесі», «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары, оның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 Қаулысына сәйкес әзірленген Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 14 маусымдағы №228 бұйрығымен бекітілген «Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидалары», Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2009 жылғы 13 шілдедегі №338 бұйрығымен бекітілген «Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын» негізге ала отырып Төлеби аудандық бөлімінің «Жас туристер станциясы» КММ бекіткен жарғысымен басшылық етеді.

ТӨЛЕБИ АУДАНДЫҚ «ЖАС ТУРИСТЕР СТАНЦИЯСЫНЫҢ» ДИРЕКТОРЫ ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ

Аты-жөні: Қуандықов Еркін Балғабайұлы

Бітірген оқу орны: Қ.А.Яссауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университеті

Мамандығы: сызу, сурет, еңбек пәндерінің мұғалімі, 1993 ж.

Еңбек өтілі: 26 жыл

Санат: жоғары

Жұмыс тәжірибесі:

1993-1995 ж.ж. Ы.Алтынсарин орта мектебінде сызу, сурет, еңбек пәнінің мұғалімі;

1995-2003 ж.ж. Ы.Алтынсарин орта мектебінде оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасары;

2003-2009 ж.ж. Ы.Алтынсарин орта мектебінің директоры

2009-2013 ж.ж. Әл-Фараби атындағы жалпы орта мектептің директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары;

2013-2019 ж.ж. «Жас туристер станциясы» КММ директоры.

Марапаттар:

«Мінсіз қызмет үшін» медалі ҚР, Оңтүстік Қазақстан облысы «Qurmet-AB» Қоғамдық бірлестігі, қараша, 2013 ж.;

ҚР «Білім беру ісінің үздік қызметкері» медалі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, 2017 жыл.;

«Қосымша білім беру саласының 100 жылдығы» төсбелгісі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, 2018 жыл.;

«Балалық шақ досы» төсбелгісі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, 2019 жыл.;

«Алғыс хат» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, қараша, 2018 жыл.;

«Алғыс хат» Республикалық қосымша білім беру оқу әдістемелік орталығы, желтоқсан, 2016 жыл.;

«Алғыс хат» Оңтүстік Қазақстан облыстық білім басқармасы, 2016, 2017, 2018 ж.ж.;

«Алғыс хат» Оңтүстік Қазақстан облысы Төлеби ауданы Әкімі, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 ж.ж.;

«Грамота» Оңтүстік Қазақстан облысы Төлеби ауданы мәслихаты, 2016 ж.;

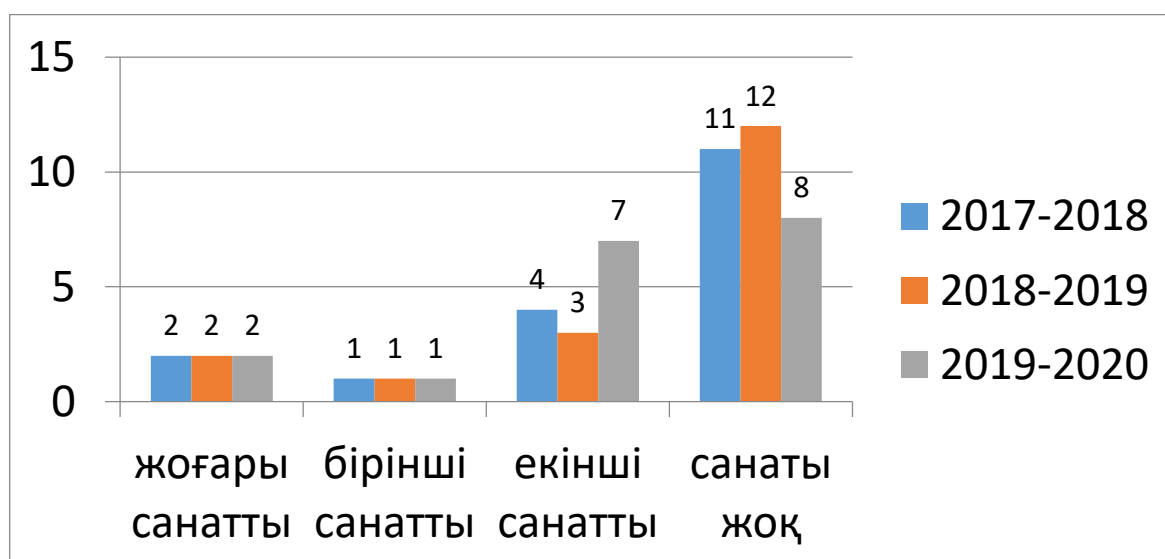
«Алғыс хат» Оңтүстік Қазақстан облысы Төлеби аудандық білім бөлімі, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 ж.ж.

3. «ЖАС ТУРИСТЕР СТАНЦИЯСЫ» КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІНІҢ КАДРЛЫҚ ҚҰРАМЫ, БАЛАЛАРДЫҢ ҮЙІРМЕГЕ ҚАМТЫЛУЫ

Жас туристер станциясындағы сапалық құрам

Станцияда 25 штаттық бірлік бар, оның ішінде қосымша білім беру педагогтерінің саны – 18 педагог жұмыс жасайды. Жоғары санатты - 2, бірінші санатты – 1, екінші санатты 7 педагог бар, 8 педагогтың квалификациялық категориясы жоқ.

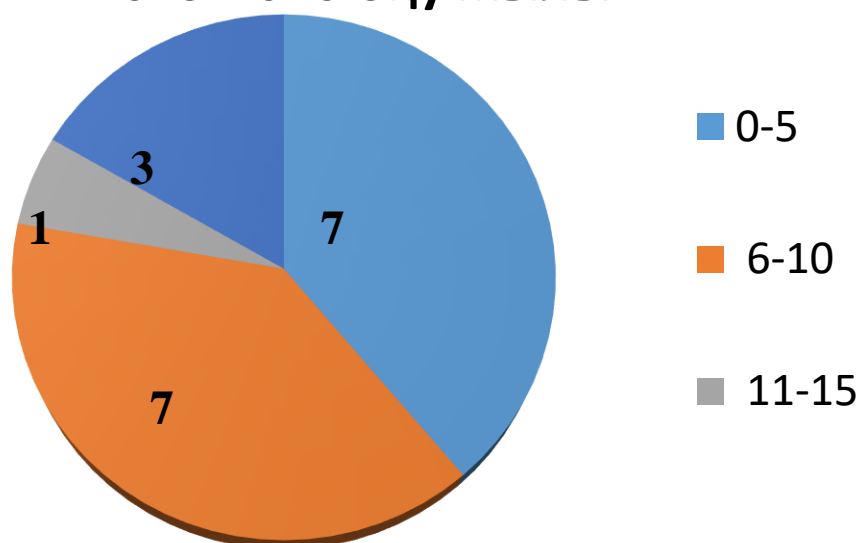
Соңғы үш жылмен салыстырғанда:

Станцияда 18 қосымша білім беру педагогі жұмыс жасайды, оның ішінде жоғары білімді – 18. Жас мамандар саны – 4. Қосымша білім беру педагогтерінің педагогикалық өтілдері кесіндісінде салыстырсақ төмендегідей сипаттама аламыз:

- 0-5 жыл - 7
- 6-10 жыл - 7
- 11-15 жыл - 1
- 16-20 жыл - 0
- 20 жылдан жоғары - 3

2019-2020 оқу жылы

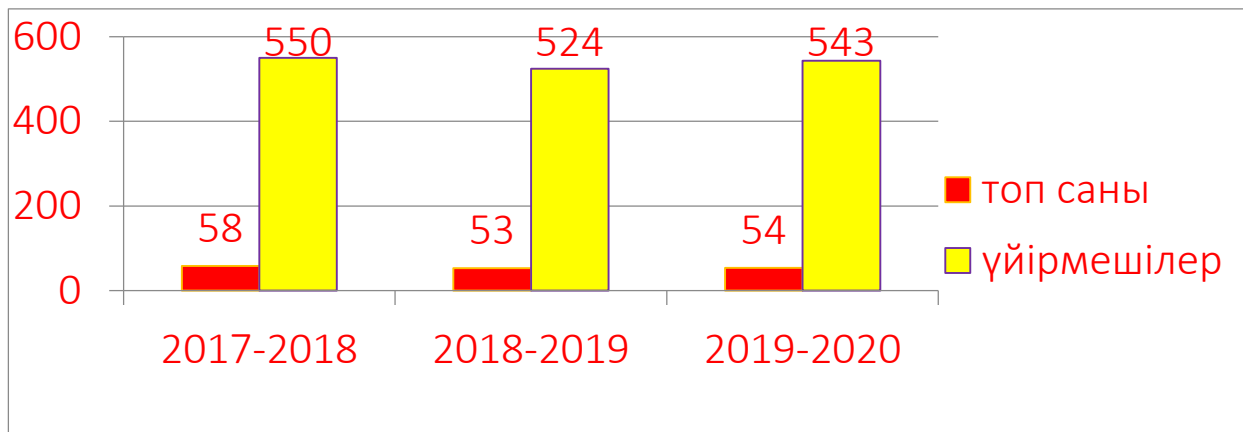
Кадрлық құрамы бойынша сандық мәлімет:

Атауы:	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Педагогтер	18	18	18
Жоғары білімді	16	16	18
Арнаулы орта	2	2	-
Жоғары санатты	2	2	2
Бірінші санатты	1	1	1
Екінші санатты	4	3	6
Санатсыз	11	12	9
Қызметкерлер	5	5	6

Үйірмелер туралы сандық мәлімет:

Атауы:	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Топ саны	58	53	54
Үйірмешілер	550	524	542

Сандық құрамы бойынша мониторингі

Бүгінгі таңда 2 бағытта (туризм, өлкетану) жұмыс жүргізетін 54 үйірме тобына аудан бойынша 19 жалпы орта білім беретін мектептен (6 қала, 13 ауыл) және Төлеби отбасы үлгісіндегі балалар ауылы мен Леңгір қаласындағы «Тілінде ауыр кемістігі бар балаларға арналған мектеп-интернатынан» 542 білім алушы тартылған.

Үйірмемен қамтылған мектептер:

№	Мектеп атауы	Топтар саны	Үйірмешілер саны
1.	№1 мектеп -гимназиясы	2	20
2.	№2 Ш.Уалиханов атындағы ЖОББМ	4	40
3.	№4 Қ.Сәтпаев атындағы ЖОББМ	2	20
4.	№6 ЖОББМ	2	20
5.	№7 ЖОББМ	4	48
6.	№16 Ш.Уалиханов атындағы ЖОББМ	2	24
7.	Тілінде ауыр кемістігі бар балаларға арналған мектеп -интернат	3	14
8.	Ы.Алтынсарин атындағы ЖОББМ	4	32
9.	Бірінші мамыр ЖОББМ	5	48
10.	Т.Тоғысбаев атындағы ЖОББМ	2	24
11.	Жаңа ұйым ЖОББМ	2	20

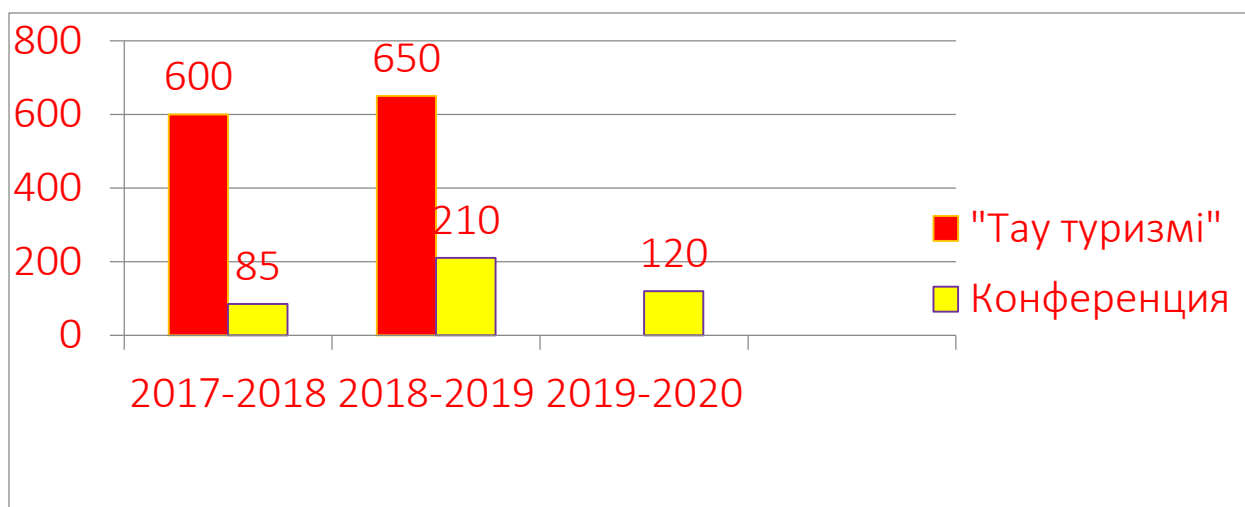
12.	Төлеби отбасы үлгісіндегі балалар ауылы	1	8
13.	Әл-Фараби атындағы ЖОББМ	5	56
14.	Сұлтан рабат ЖОББМ	2	20
15.	Ханарық ЖОББМ	2	20
16.	Ақайдар ЖОББМ	2	20
17.	Қасқасу ЖОББМ	2	24
18.	М.Әуезов атындағы ЖОББМ	2	24
19.	Ынтымақ ЖОББМ	2	24
20.	Көксәйек НОББМ	2	24
21.	Б.Тұлкиев атындағы ЖОББМ	2	20
Барлығы:		54	542

МЕКТЕПТЕРМЕН БАЙЛАНЫС

Аудандық іс-шараларға қатысу көрсеткіші:

Оқу жылы	Іс-шаралар атауы	Қамтылған білім алушылар саны	
			%
2017-2018	«Алатау жасыны» туристік жарысы	600	5
	«Қазақстан – менің елім» конференциясы	85	0,7
2018-2019	«Алатау жасыны» туристік жарысы	650	5,4
	«Қазақстан – менің елім» конференциясы	210	1,8
2019-2020	«Қазақстан – менің елім» конференциясы	120	0,58

Аудандық іс-шараларға қатысу мониторингі:

«Алатау жасыны» аудандық туристік-спорттық жарысы 2020 жылдың маусым айының алғашқы 10 күндігінде басталады

ҮЙІРМЕЛЕР ТІЗІМІ

№	Үйірмелер атауы	Жетекшінің аты-жөні
1.	«Бейне-туризм»	Қуандықов Еркін Балғабайұлы
2.	«Тарихшы-өлкетанушы»	Утеулиева Айнур Абентаевна
3.	«Жас турист-өлкетанушы»	Әбдіқадыр Бағила Орынбекқызы
4.	«Жас спортшы-бағдарлаушы»	Наренов Абдыманап Аушулы
5.	«Жас тау шаңғышысы»	Қалбаев Қабылан Мухитұлы
6.	«Жас альпинист»	Мадалиев Обиджан Айтбаевич
7.	«Жас альпинист»	Өмірәлиев Ерзат Жақсылықұлы
8.	«Жас патриот»	Шалабаев Аян Булатович
9.	«Жас альпинист»	Адаев Серікболсын Адайұлы
10.	«Жас тау туристері»	Джакипов Қанат Сырлыбаевич
11.	«Жас турист-эколог»	Қаныбеков Бахтияр Рысбекович
12.	«Жас тау туристері»	Әбіш Әкімжан Арыстанбекұлы
13.	«Жас тау туристері»	Оразбек Демеу
14.	«Жас тау туристері»	Нұрмағанбетов Олжас Айтмаханбетұлы
15.	«Жас өлкетанушы»	Битеева Айжамал
16.	«Жас эколог-өлкетанушы»	Раимкулова Акжибек Асановна
17.	«Жас эколог-өлкетанушы»	Мелдебекова Динара Қалтайқызы
18.	«Жас экскурсовод»	Орынбай Әсем Мұратқызы

4.1. Педагог-қызметкерлердің кәсіби шеберлігі

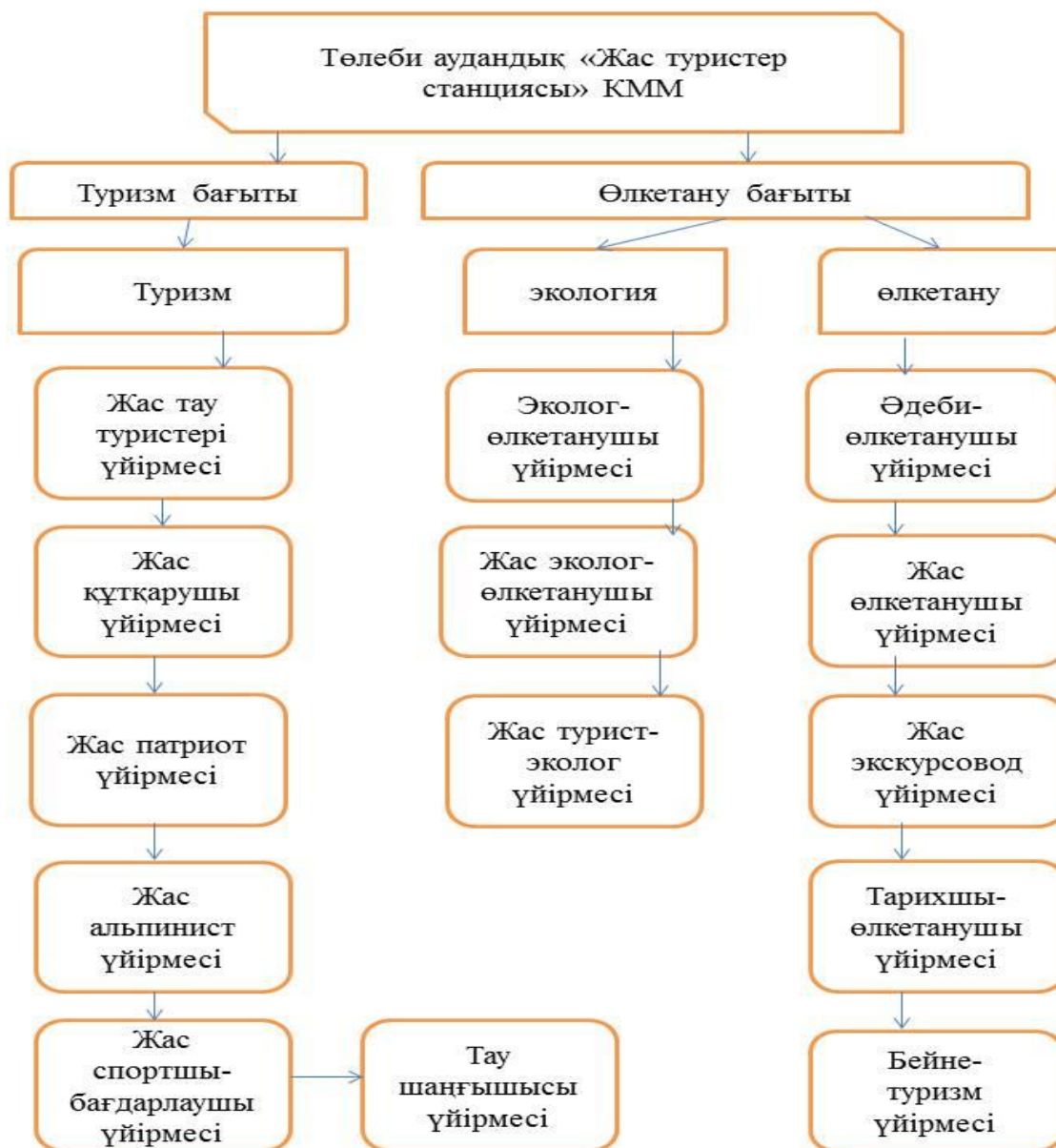
«Мұғалімдер - қоғамның ең білімді, ең отаншыл, білгілеріңіз келсе, ең «сынампаз» бөлігі болып табылады», - деп Тұңғыш Президентіміз Н. Ә. Назарбаев бекер айтпаса керек. Сондықтан да бүгінгі таңда тәуелсіз елімізге білікті маман, өз ісінің шебері қажет. Ал педагогикалық шеберліктің негізі неде?

Шебер педагог білімді, тәжірибесі мол, жан-жақты бола отырып, білім алушыларды жеке тұлға етіп қалыптастыру мақсатында білім мен тәрбиені ұштастыра алуы қажет. «Тәуелсіз елге - білікті маман» демекші, педагогикалық шеберліктің негізі, білім мен тәрбиені ұштастырумен қатар – педагогтердің жаңа технологияны меңгере білуінде және оны өз тәжірибесінде қолдана алуында. Осыдан шығарар қорытындымыз: әрбір педагог мұғалім мамандығын таңдап алған соң, ол жауапкершілігін бірге ала жүруі керек. Ұстаз өз пәнін ғана емес, дүние сырын, қоғамдағы өзгерістерді, адам мінездерін, өнердің қуат әсерін білетін жан болуы қажет. Білім беру ұйымдарында туристік-өлкетану қызметінің формалары мен әдістеріне жаңаша көзқарас таныту мәселелері бүгінде өте өзекті болып отыр. Бізге өскелең ұрпаққа әсер ететін білім алушылардың бойында қазақстандық патриотизм, азаматтық сәйкестік, мәдениет толеранттылығы, ұлтаралық қатынастар сферасындағы әлеуметтік құзыреттілік сияқты тәсілдерді табу қажет. Осындай талапты қанағаттандыратын және өзіне негізгі педагогикалық процестерді интегралдайтын құралдардың бірі қосымша білім беру құрылымы болып табылады. Дүние жүзінің алдыңғы қатарлы мемлекеттерінде қосымша білім барлық білім беру құрылымының тең құқылы, өзінің спецификалық мақсаттары мен міндеттері, формалары, құралдары мен әдістері арқылы өскелең жас ұрпаққа әсерін тигізуде. Кейбір елдерде қосымша білім беру жалпы орта білім беруден жоғары қойылады. Бізге солардың тәжірибесінің көптеген жағымды әлеуетін және пайдалы жақтарын алып өз жұмыстарымызда қолдануымыз қажет.

Станцияның негізгі қызметі: туризм, өлкетану және экология бағыттарында облыстық, аудандық іс-шаралар мен қалыпты, ашық сабақтарды, сонымен қатар тәрбиелік іс-шараларды ұйымдастырып өткізу. Бала бойындағы шығармашылық қабілетін дамытып, оның дербестігі мен белсенділігіне дұрыс бағыт беру сияқты мәселелерді жан-жақты шешу қажеттілігі ескерілетіндігін айтар болсақ, жас өскелең ұрпақты ұжымшылдыққа баулып, отансүйгіштікке тәрбиелеуде қосымша білім беру педагогтері заманауи технологияларды жан-жақты меңгергендігінен үлгі бола біледі.

Жылдық жоспарға сәйкес ашық сабақтар апталығы кезінде қосымша білім беру педагогтері қалыпты және ашық сабақтарды өткізеді.

4.2. Қосымша білім беру педагогтердің шығармашылық жұмыстары

Туризм және өлкетану бағытындағы үйірмелердің **мақсаты** – еліміздегі туристік жерлерді табиғи күйінде дамыту және басқа елдермен салыстыра отырып, туған елдің табиғатын аялай білетін, қоғамға қажетті ұлтжанды азаматқа білім мен тәрбие беру.

Міндеті: Қазақстан туризмінің сәтті дамуына ықпал ететін жоғары білікті білім алушыларды даярлау және білім беру, туған өлкесіне, табиғатқа қоршаған ортаға және шаруашылыққа ізгілік қатынасты қалыптастыру; географиялық білімді күнделікті өмірге, тіршілікте қолдана білу.

Мазмұны: туризм тарихының және туризмнің дамуындағы жаңа тенденциялар мен салалары туралы кең мағлұмат алу. Білім алушылар пән арқылы туризмдегі басқару, ұйымдастыру, оның құрылымын, тарихын, дайындық кезеңін саяхат-сабақтарда өткізе білуге талпынып, өз беттерінше іздену іс-әрекеттерін қалыптастыра отырып шындайды.

Станция қызметінің негізгі мақсаты - туристік-өлкетану бағыттары арқылы жан-жақты дамыған тұлғаны тәрбиелеу үшін ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайларды қамтамасыз ету. Басым міндеттер - бұл балалар туризмін дамыту, оларға туған өлке туралы тәжірибелік сабақтар арқылы патриоттық тәрбие беру, қозғалыс белсенділігін арттыру, табиғатпен қарым-қатынас жасау, зиянды әдеттер мен есірткіге қарсы күрес, экологиялық мәдениетті тәрбиелеу. Станцияда балалар шатырды орнатудан, алау өсіруден, туристік әндерді үйренуден және жорықтық өмір дағдыларын меңгеруден бастап, әр түрлі деңгейдегі жарыстарға қатысқанға дейін оқу курсынан өтіп, кез-келген үйірмені таңдай алады.

Бүгінгі күні ауданның барлық мектептерінде «Жас туристер станциясының» үйірмелері жұмыс істейді. Туристік-өлкетану қызметімен айналысатын тәрбиеленушілердің саны 546 оқушы. Үйірмелерде оқыту мемлекеттік және орыс тілдерінде тегін жүргізіледі. «Жас туристер станциясында» қосымша білім берудің 18 педагогі жұмыс істейді. Үйірмелер саны 54, оның ішінде туристік бағыт - 36 (тау, жаяу, шаңғы, спорттық бағдарлау), өлкетану бойынша үйірмелер - 18 (тарихи өлкетану, экология, гид-экскурсовод). Аудандық туристік-өлкетану іс-шараларын өткізу үшін барлық қажетті туристік жабдықтар бар.

Екінші санатты қосымша білім беру педагогі «Жас тау туристері» үйірмесінің жетекшісі Джакипов Қанат Сырлыбаевич

Балалар және жасөспірімдер туризмі дегеніміз не?

Біріншіден, балалар мен жасөспірімдер туризмі-бұл туристік ресурстарды пайдалану негізінде білім беру, тәрбиелеу, жан-жақты дамыту, сауықтыру және

психофизикалық оңалту міндеттері барысында балалар мен жасөспірімдердің саяхаттары мен экскурсиялары арқылы жүзеге асырылады.

Екіншіден - бұл балалар мен жасөспірімдерге бағытталған туристік нарық сегменті, туристік қызметтер мен оның субъектілері жасайтын және өткізетін өнімдер: туроператорлар (олар ретінде аккредиттеудің барлық деңгейіндегі оқу орындары, мектептен тыс мекемелер, балалар-жасөспірімдер ұйымдары, балалардың сауықтыру және жастардың спорттық-сауықтыру лагерьлері, туристік базалар, туристік баспаналар, туристік клубтар, спорттық туризм федерациясы және т.б. бола алады), экскурсиялық бюролар мен турагенттер.

Балалар-жасөспірімдер туризмінің мақсаты жан-жақты дамыту, бос уақытты ұйымдастыру, психофизикалық оңалту және тұлғаны сауықтыру болып табылады.

Тау туризмі деп жер бедерінің таулы қиын бөліктерін өту арқылы тауға саяхат жасауды атайды. Тау туризміне төмен қысым жағдайында және жоғары дәрежедегі күн радиациясында адам организміне үлкен көлемді физикалық қиыншылықтың түсуі, әр түрлі қозғалыспен сақтандыру әдістерін қолдана отырып таудағы кедергілерден, арнайы маршруттардан өту тактикасы тән.

Туризм бағытындағы «Жас тау туристері» үйірмелерінің мақсаты таулы жерлерде жаяу жүргіншілер жорықтарын ұйымдастыру мен өткізуге және I-II күрделілік санатындағы тау жорықтарын ұйымдастыруға қатысу үшін жеткілікті дағдылары мен білімі бар жас тау туристерін дайындау болып табылады. Үйірмеге V-X сынып білім алушылары қабылданады. Үйірме бағдарламасы бойынша балалар мектеп, аудандық, облыстық, республикалық деңгейдегі туристік жарыстарды өткізу кезінде белсенді қатысу үшін білімі мен тәжірибесі болуы тиіс.

Тау туризмі – биік, күрделі таулы жерлерде өткізілетін жорықтар болып бөлінеді. Тау рельефінің элементтері тау жорықтарында қозғалысқа едәуір кедергілер келтіріп отыратын сәттері кездеседі. Бұны тау жорығының табиғи кедергілері деп атайды. Тау туризмімен айналысу үшін таулардың физика-географиялық ерекшеліктерін жақын біліу керек. Тау рельефінің элементтерінен қалыптасатын табиғи кедергілерден өту және қорғану тәсілі тау жорықтарының техникасы және тактикасы деп аталады.

Таулар орналасуына, қалыптасуына қарай әр түрлі болып келетіндіктен олардың беткейлері тік, көлбеу градустарға бөлінеді. Бұлардың өзі жорық қозғалысы үшін үлкен кедергі болып табылады. Сонымен қатар беткейлер қиыршық, басты қорымдар мен өсімдік жамылғысымен жамылып жатады. Таулы аймақпен қозғалыс кезінде бұлар басты кедергіге айналады. Теңіз

деңгейімен салыстырғанда таулар әр түрлі болғандықтан, бұл аймақта ұйымдастырылатын туристік жорық түрлері де әр түрлі болады. Тау категориялық жорықтары көбінесе биік таулы аймақта ұйымдастырылады. Өйткені бұған қойылатын талаптар мен ережелерге сәйкес келеді. Тау туризмінде қатысушыларды алдын ала мұқият дайындау, болашақ саяхатқа байланысты мәселелерді жан-жақты пысықтау және туристік маршруттардың өту қауіпсіздігінің талаптары қойылған ережелерді қатаң сақтау маңызды. Спорттық саяхаттардағы қауіпсіздіктің негізгі принципі - өтуге тура келетін кедергілердің біртіндеп күрделенуін әрбір турист немесе туристік топ меңгеру қажет. Саяхатты дайындау кезінде тау саяхаттары маршруттарының өсу күрделілігіне қарай алты санатқа бөлінгенін ескеру қажет. Дайындық кезінде өзіндік спорттық саяхаттардың күрделілік санаты осы географиялық аудан үшін әзірленген эталондық маршруттармен оның «желісін» салыстыру жолымен анықталады. Маршруттың күрделілік категориясын анықтау үшін разрядтық талаптарда белгіленген үш көрсеткішті алу қажет - күрделілік, ұзақтығы және қашықтығы. Маршруттың күрделілігі кедергілердің санымен, сапасымен және әртүрлілігімен анықталады.

Кедергілерді сапалы бағалау қауіпсіздік кепілдігімен өту үшін біліктілік пен техникалық шеберліктің қандай деңгейі талап етілетінімен анықталады. Бұл ретте тау туризмі үшін ерекше кедергілерге қиындық дәрежесі бойынша санаттарға бөлінген асулар жатады. Табиғи кедергілерден басқа, саяхаттардың күрделілік санатын анықтау кезінде ауданның шаруашылық және көліктік игерілуі, бағдарлаудың қиындығы, теңіз деңгейінен биіктігі, басым метеожағдайлардың сипаты және т. б. ескерілуі мүмкін. Маршруттың ұзақтығы демалыс күндерін және ауа райының әсеріне байланысты қиындықтарды өтуге арналған қосалқы күндерді есептемегенде, дайындығы оның күрделілігіне сәйкес келетін топтың маршрутты өтуі үшін орташа есеппен қажетті ең аз уақыт ретінде түсініледі. Маршруттың ұзақтығын анықтау кезінде қызықты туристік объектілерге радиалды шығулармен қол жеткізу мүмкіндігін ескере отырып, өзіне тән тораптық нүктелер арқылы өтетін табиғи жол ғана есептеледі.

Саяхат маршруттарын әзірлеу кезінде жетекшілер әртүрлі географиялық аудандарда кездесетін табиғи кедергілердің сипаты мен әртүрлілігі бойынша олардың әрқайсысында күрделілігі әр түрлі санаттағы тау саяхаттары мүмкін екендігін ескеруі тиіс. Таулы туристердің демалыс күнінің жорықтары бірінші кезекте алыс көпкүндік саяхатқа дайындалуға бағытталуы тиіс. Бұл жорықтар спорт топтарының болашақ мүшелеріне қажетті жорықтық дағдыларды меңгеруге, бір-бірімен жұмыс істеуге, тау

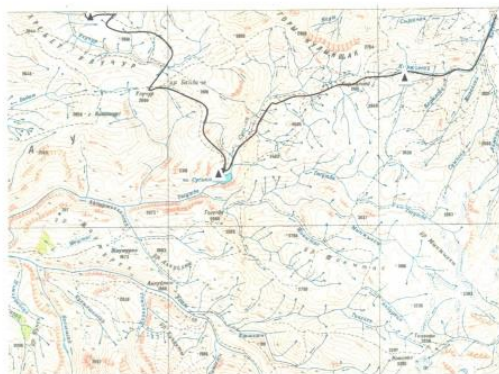
техникасының тәсілдерін меңгеруге және өзінің физикалық дайындығын жетілдіруге мүмкіндік береді. Әсіресе, тау саяхатына аттанатын жас туристер үшін осындай жорықтар маңызды. Егер көп күндік он саяхаты бар тәжірибелі туристер үшін тауға барғанға дейін екі-үш бірлескен шығу жеткілікті болса, жаңадан келушілер алдын ала осындай 10-12 рет жорықтарға шығу керек.

Топтың қозғалыс кестесі сабақ өтетін жерге кешке келуді ескере отырып әзірленеді, өйткені ол үшін ең жақсы уақыт күннің бірінші жартысы болып табылады. Ең дұрысы, маршрутты басшы алдын ала өтуі тиіс. Тау туризмінің тұрақты жұмыс істейтін секциялары үшін осындай сабақтарды тұрақты, алдын ала таңдалған және жабдықталған жерлерде өткізуді ұсынуға болады, оларға шығу үшін бірнеше бағыттар әзірленеді. Қыста және көктемде қозғалыс техникасын пысықтау, қар мен мұзда, жазда - шөпті беткейлерде, шөгінділер мен жартастарда бивактарды сақтандыру және орнату бойынша сабақтар өткізіледі.

Тау саяхатының техникалық сипаттамасы

Саяхат туралы ақпаратты берудің негізгі құралы есеп болып табылады. Топ қозғалысы барысында маршрутты сипаттай отырып, жол хронометраждық

2. КАРТА-СХЕМАСЫ

журналы толтырылады. Топтың жолы жүріс бойынша кедергілердің немесе қозғалыс және сақтандыру тәсілдерінің біркелкілігіне тән учаскелерге бөлінеді. Сондай-ақ демалуға арналған аялдамалар арасындағы барлық өткелдер де ерекшеленеді. Жазбалар үнемі әрбір тоқтаған кезде, ал қажет болған жағдайда ауысу кезінде де бөлінуі тиіс, ол үшін журнал жүргізуші қысқа аялдамаларды жасай алады. Тиісті бақылаулар мен оларды журналға тіркеу арасындағы уақыт алшақтығының қаншалықты аз болуына жазбалардың дәлдігі мен шынайылығы байланысты.

Жол (техникалық) бақылауларын қамтамасыз ету үшін компас, беткейлердің тіктілігін өлшеуге арналған тіктеуіші бар транспортир (ТҚК және т.б. тау компасын ауыстырады), термометр, және биіктік өлшегіш (альтиметр) болуы қажет. Беткейлердің тіктілігін анықтау кезінде қарапайым бұрыштық аспапты пайдалану міндетті болып табылады, өйткені «көзге» алынған кезде ол жиі бұрмаланған (жоғары) болып табылады.

3. ҚОЗҒАЛЫС КЕСТЕСІ

№ р/с	Күні	Бағыт жоспары	Ара қашықтығы (км)	Қозғалыс тәсілі	Ескертпе
1	1	Ханарық ауылы – Қасқау шатқалы	20	Авто	
2	1	Қасқау шатқалы – Қыржалсай өзені – Қыржалсай асуы	12	Жаяу	
3	2	Қыржалсай асуы – Сусінген көлі	17	Жаяу	
4	3	Сусінген көлі	-	-	Демалыс
5	4	Сусінген көлі – Сусінген үңгірі – Сусінген көлі	3	Жаяу	
6	5	Сусінген көлі – Ұлыжұрт асуы – Ұлыжұрт шатқалы – Педагог асуы – Алаттау ауылы – Ханарық ауылы	22 25	Жаяу Авто	

Байқаушының жағдайына байланысты баурайлардың құламалығы үлкен шектерде өзгертіні белгілі. Төмендеу кезінде де бірдей қауіпті болуы мүмкін қателерді болдырмау үшін және тіктігі жоғарылаған кезде беткей немесе жотаның биіктігі бойынша оның ортасына жақын нүктенің бүйірінен қарастырылуы тиіс. Биіктік өлшегіштің болуы маршрутта бағдарды жеңілдетеді, ал фотосуреттердегі, схемалардағы және сипаттамалардағы биіктік белгілердің жазбалары бедер туралы ақпаратты байытады. Журнал қарындашпен бірге полиэтилен пакетте (жаңбыр жағдайында) төс қалтасына жол жүргенде, мұның бәрін қалтаға жұқа капрон бауы тиіс. Журнал соңында саяхат аяқталғаннан кейін күн бойынша қорытынды нәтижелер кестесін келтіру керек. Журналда маршрут туралы барлық нақты ақпарат (фотосуреттерден басқа) жиналады, бұл саяхаттан қайтып оралудың есебін жасауды айтарлықтай жеңілдетеді, өйткені оның негізгі бөлімі – «Қозғалыс кестесі және жолдың техникалық сипаттамасы» іс жүзінде орындалған болып табылады және тек кейбір толықтырулар мен редакциялауды талап етеді. Топтың кеңейтілген қозғалыс кестесі жол хронометраждық журналының нысанына қатаң сәйкестікте орындалады. Мәтіндік сипаттамада қабылданған тактикалық шешімдерді және оларды орындау кезіндегі топтың нақты іс-қимылдарын учаскелер бойынша байланыстыра отырып, күнделік түрінде дәйектілікпен көрсету талап етіледі.

БАҒИТТІК БЕТ

Түрлері тобы: Мая Төз Елділігі

Спорттық жарық нысанын еркіндік сипаты бойынша жол түрлі бағыты бойынша Кешкі және таңғы саяхат және Алматы және Астана қалалары арасында

Топ негезіндегі Медальдік бағдар

Топ негезіндегі сипаттамасы: Алматы және Астана қалалары арасында

Топтың түрлі бағыты: Кешкі және таңғы саяхат

Аралық нүктелер, әрекеттер тобы: Алматы, Астана қалалары арасында

Қысқартылған маршрут және нүктелері, оған берілген анықтамалар (көлемі бойынша): Алматы және Астана қалалары арасында

Жобаның атауы: Алматы және Астана қалалары арасында

Ортақшы: Алматы және Астана қалалары арасында

Күнделіктік сипаттамасы: Алматы және Астана қалалары арасында

ММХК ұйым негезіндегі қалып: Алматы және Астана қалалары арасында

Тау саяхаты туралы есеп фотосуреттермен, сызбалық суреттермен, фотосуреттерден немесе тікелей жергілікті жерден жасалған суреттермен өтудің барлық кезеңдерінде суреттелуі тиіс. Маршрут туралы барлық сандық деректер (белгілер, өту уақыты, фотосуреттер мен т.б. жасалған орындар) есепте екі рет кездесіп отыруы тиіс: мысалы, кестеде және суретте, профильде және суретте, бөрікпеде және фото және т. б. мәтіндік сипаттамаларда иллюстрацияланған материалға сілтеме болуы тиіс. Жергілікті жердің белгілі элементтерін (шыңдары, асулары, олардың қозғалыс жолдары және т.б.) олар кездесетін барлық фотосуреттерде, суреттерде, сызбаларда және т. б. қайталаған пайдалы. Иллюстрацияланған материалдарда «өз» маршрутының шеңберімен шектелмей, оған топқа белгілі барлық қосымша ақпарат енгізе отырып, қоршаған аймақты көрсетуге ұмтылу керек. Егер белгілер бейнеге орналастырылмаса немесе оны бұзса, оларды сызбаның шетіне шығарады.

Екінші санатты қосымша білім беру педагогі «Жас құтқарушы» үйірмесінің жетекшісі Лещенко Маргарита Константиновна

*Творческая работа на тему: «Экологические аспекты нравственного воспитания детей и подростков в системе дополнительного образования»
Автор работы: Лещенко М.К.*

Экологическое воспитание – это человеческая потребность XXI века.

Тема «Экологические аспекты воспитания юных туристов» в настоящее время очень актуальна. Развивать полноценную гуманную личность в современном мире невозможно, не уделяя должного внимания экологическому воспитанию, и наоборот, экологическое воспитание невозможно без развития гармоничной гуманной личности каждого ребенка. Учебная и воспитательная деятельность педагога дополнительного образования позволяет интегрировать в его работе различные методики и межпредметные связи: литературу и историю, НВП и географию, использовать игровые элементы на своих занятиях и т.д. Воспитывать экологическую грамотность кружковцев нужно не только на теоретических занятиях, но и на практических, во время походов и на экскурсиях. Система воспитывающего обучения предполагает проведение

интегрированных занятий для активизации экологической грамотности ребенка. Изучение дополнительного материала по краеведению на занятиях невозможно без погружения в предмет экологии. В творческой работе я раскрываю возможности интегрированного урока, построенного по принципу экологической мастерской. В работе мастерской важен не только результат экологического воспитания, а важен не меньше, а иногда и больше сам процесс. Именно он приобщает ребенка и взрослого к окружающей среде, к

законам сохранения природы, к самостоятельной исследовательской и творческой деятельности с экологическим уклоном.

Содержанием занятия, цель которого – образование и развитие, является самостоятельная и творческая деятельность учащихся. Педагог

дополнительного образования работает не репродуктивными, а продуктивными методами, используя интерактивные, т.е. внутренне активные методы обучения, «на уровне причастности каждого ребенка к миру дикой природы и по возможности учиться гармонично сосуществовать с ней через разные методы» (рисуно, инсценирование, игра и т.п.). Результаты учебной деятельности кружковцев – во внутренних личностных духовных изменениях, освоении и присвоении эстетических и нравственных ценностей учениками с углубленными знаниями в области краеведения и экологии.

Модернизация образования поставила перед современной организацией дополнительного образования задачу - воспитание грамотного, творчески мыслящего, патриотически и экологически воспитанного поколения. На педагогов возложена огромная ответственность - развить в ребенке чувство прекрасного и гуманного для того, чтобы состоялся человек, личность.

Экологическое воспитание порождает новое отношение человека к жизни, связанное с готовностью к изменению, развитию, принятию окружающего мира во всей его красоте и самобытности. Многие педагоги считают, что у учителей нет времени выходить за рамки стандартов проведения занятий. Это так и не так. Один и тот же материал, в одном и том же объеме может быть подан в разной форме: репродуктивной, творческой, исследовательской, игровой и др.

Цель данной творческой работы - познакомить педагогов дополнительного образования и родителей с творческой мастерской, которая соответствует возрастным и индивидуальным способностям, жизненному опыту и уровню мышления каждого ребенка, развивает его экологический потенциал, включает его в познавательный опыт, интегрирует его знания по различным школьным дисциплинам и предметам.

А результат? Мой опыт на сегодняшний день подтверждает: только положительный. Это – желание в очередной раз отправиться в увлекательное путешествие по родному краю, это непосредственное участие в исследовательской работе, воиторине, дискуссии (отсюда, как следствие, развитие речи и преодоление комплекса общения). Это и полет творческой фантазии в составлении научных работ и докладов учащихся, придумывание вариантов решения современных экологических проблем.

Каждая мастерская несет в себе свой секрет, свою тайну познания и творчества. И тайна раскрывается только в том случае, если весь процесс пережит вместе с мастером, если сам участник, хотя бы на короткий срок, стал мастером, исследователем, творцом.

Тогда процессобучения становится оригинальным, рождается радость открытий, восторг собственного творчества и ощущение собственной значимости и уважение к неповторимости другого. Это принцип радуги, многоцветия, где каждый цвет одинаково важен и не может быть заменен другим. А истина, как белый цвет, дается лишь сложением всех цветов, ибо она есть целое.

Работа над экологическим воспитанием кружковцев ведется на занятиях постоянно, постепенно усложняясь. Имеются в виду и решаемые задачи, и степень самостоятельности, и уровень «экологичности», мобильности, как сегодня говорят. Начинается это воспитание с обычных бесед о существующих мировых экологических проблемах, с подбора вариантов решений этих проблем. Это – подражание мастерам, «работа по образцу». Например, исследуется проблема мирового загрязнения в целом и местного регионального в частности, затем ищутся способы решения этой проблемы путем выявления наиболее приемлемых методик, существующих на сегодняшний день.

Затем степень самостоятельности ученика-исследователя увеличивается. Дети уже сами могут придумать способ решения существующей проблемы и варианты его реализации. Эта работа – тоже «по образцу», поскольку способы решения экологических проблем уже существуют, но каждый ребенок может придумать свой проект и внести свою частичку в его реализации. Кроме того, самостоятельная исследовательская работа повышает значимость ребенка в собственных глазах и глазах окружающих, добавляет ему уверенности в своих силах и возможностях.

Вопрос, очень важный при решении образовательных задач, как оценивать результаты воспитательной деятельности детей в рамках развивающего занятия. В традиционной школе, где цель урока – передача знаний учащимся, все очень просто: учитель рассказал новый материал, закрепил, т.е. повторил то, что рассказывал, дети прочитали текст, пересказали его, ответили на вопросы учителя, заучили – и все: чем ближе к тому, о чем рассказывалось, тем выше оценка. А как «замерить» внутреннее воспитание или, что еще труднее, нравственное развитие? Тем более что под развитием понимается не только количественное накопление знаний и умений, но главным образом качественные внутренние изменения структурных психических образований, усиливающие способности самостоятельного решения задач. Как оценить самостоятельный анализ существующей проблемы, где мнения детей могут не совпадать и даже расходиться с учительским? Как оценивать творческую работу кружковцев? К сожалению, этот важнейший вопрос о критериях нравственного экологического воспитания, способах выявления его уровня и оценки самостоятельной и творческой работы учащихся сегодня еще до конца не проработан.

Еще труднее «замерить» результаты нравственного развития учащихся в подростковом возрасте. Но трудности в замерах не означает, что нам, педагогам, этим не надо заниматься. Надо помнить, что нравственные

убеждения, которые психологи считают главным результатом нравственного воспитания, складываются у человека в мировоззренческую систему в юности, хотя формирование нравственных представлений ребенка начинается в детстве. Система нравственных убеждений складывается иногда всю жизнь, ведь человека можно переубедить, разубедить в том, в чем он, казалось, был уверен. Подростковый возраст очень сложный и заниматься воспитанием подростков очень тяжело, особенно прививать им любовь к родному краю и экологическую грамотность. На данном этапе развития ребенка все наставления и воспитательные мероприятия воспринимаются с опаской и противоречиями, поэтому каждому педагогу дополнительного образования очень важно постоянно искать способы взаимодействия с детьми и подростками, а также учиться самому.

Как отслеживать этот внутренний процесс педагогу? Учитель имеет интуитивные представления о нравственном уровне своих учеников, и они по большей части.

Екінші санатты қосымша білім беру педагогі «Жас патриот» үйірмесінің жетекшісі – Шалабаев Аян Бакытович

Балаларға қосымша білім берудің заманауи азаматтық-патриоттық тәрбие маңызы

Патриотизм әлеуметтік ғана емес, сонымен қатар рухани-адамгершілік, идеологиялық, мәдени-тарихи, әскери-патриоттық және басқа да аспектілерді біріктіретін маңызды құндылыққа айналған.

Өз елінің азаматы мен патриотын тәрбиелеуді ұлттық жаңғыру орталарының бірі ретінде қарастыру керек. Функционалдық сауатты азамат - бұл Отан сүйетін, қоғамдағы өзгерістерге жауап бере алатын, өзінің адам құқығын қорғай алатын адам.

Патриотизм - бұл адамгершілік сезімі және оның табиғаты, кез келген сезім сияқты, иррационалды. Бұл сезімді жас ұрпаққа сіңіре отырып, біз оған Отанымыздың, өз өлкеміздің, отбасының естелік беттеріне, тарихына жақындауға мүмкіндік береміз. Отбасылық альбомнан, әкелер мен аталардың әңгімелерінен тарихқа, өткенге деген қызығушылық туындайды. Патриотизм - бұл Отанға деген махаббат ғана емес, өз мемлекетіне, ұлтқа, кепіл ретінде Президентке, қорғаншы ретінде армияға деген құрмет. Патриотизм туған елдің жетістіктері үшін мақтаныш, оның сәтсіздіктері мен қайғысына ортақтасу, оның тарихи өткеніне, халық жадына, мәдениетіне құрмет көрсету арқылы көрінеді. Патриотизм ұғымының мазмұны:

адам туған және өскен жерлерге байланыс сезімін;
өз халқының тіліне құрметпен қарауды;
Отан мүддесінде қамқорлық жасауды;
Отан алдындағы борышын сезінуді;
оның ар-намысы мен қадір-қасиетін, бостандықтары мен тәуелсіздігін сақтауды;

азаматтық сезімдерді сезінуді және Отанға адалдықты сақтауды;
өз Отанының әлеуметтік және мәдени жетістіктері үшін мақтануды;
өз Отаны үшін, мемлекет рәміздері үшін, халқы үшін мақтануды;
өз Отанының, халқының тарихи өткеніне, өз еңбегін арнауға ұмтылу, күш-қуатын және Отанының гүлденуін нығайту қабілеті;
гуманизм, мейірімділік, жалпыадамзаттық құндылықтар.

Білім беру жүйесін дамытудың қазіргі кезеңінде балалардың азаматтық-патриоттық тәрбиесін іске асыруда балаларға қосымша білім беру мекемелерінің қызметі ерекше мәнге ие болады, өйткені дәл осы жерде балалардың жеке маңызды және әлеуметтік белсенді қызметіне қатысушы болу мүмкіндігі қамтамасыз етіледі, бұл өз кезегінде балалардың азаматтық-патриоттық сапасын қалыптастыруға ықпал етеді.

Патриоттық тәрбие үйлестірілген қызмет ретінде мыналарды қамтиды:

- отбасының, ардагерлер мен жастардың қоғамдық ұйымдарының белсенді қатысуымен тұрақты негізде бұқаралық жұмысты ұйымдастыру;
- патриот болу қажеттілігін қалыптастырумен байланысты тәрбиелік міндеттер кешені, патриоттық дүниетаным мен патриоттық сезімдер;
- әскери дәстүрлерге құрмет және әскери істі зерттеуге қызығушылық;
- білім алушылардың қажетті физикалық қасиеттері;
- психологиялық-педагогикалық ғылым талаптарын ескере отырып жүзеге асырылатын және қойылған тәрбие мақсаттарына сәйкес білім алушыларды қалыптастыру мен дамытуды қамтамасыз ететін тәрбие субъектілерінің педагогикалық қызметі;
- Отан мен оның ұлттық мүдделерін Қарулы қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді орындауға дайын азаматтың саналы идеалына сәйкес жүзеге асырылатын білім алушылардың өзін-өзі жетілдіру бойынша басқарылатын қызметі.

Балаларға қосымша білім беру мекемелерінің патриоттық тәрбие бойынша міндеттері:

- белсенді практикалық әр түрлі бағыттағы қызмет арқылы патриотизмді дамытуға ықпал ететін жұмыстың тиімді нысандары мен әдістерін әзірлеу және енгізу;

- балалардың азаматтық және ұлттық, Отан патриоты - азамат қасиеттеріне ие бейбіт және соғыс уақытында азаматтық міндеттерді орындауға қабілетті жеке тұлғаның патриоттық сана - сезімдерін дамыту;

- қоршаған ортаны және бұрынғы ұрпақтың жетістіктерін сақтауға бағытталған патриоттық көзқарасты қалыптастыру;

- әскери-спорттық іс-шаралар мен шығармашылық байқауларда Отан қорғауға қабілетті және дайындығын қалыптастыруға бағытталған педагогикалық жағдайларды құру.

1941-1945 Ұлы Отан соғысы жылдарында Отан қорғауда Кеңес халқының көрсеткен батырлық ерліктері балалар мен жастарды азаматтық-патриоттық үлгісінде тәрбиелеу басым бағыт болып табылады.

1941-1945 жылдары Ұлы Отан соғысындағы жеңіс көп өлшемді және күрделі құбылыс ретінде қазіргі уақытта қоғамдық санада өзекті болып отыр.

Балаларға заманауи қосымша білім беру-ғылым мен техниканың, мәдениеттің, өндірістің әр түрлі салаларында балалар мен жасөспірімдерді дайындауда қоғамдық қажеттіліктерге негізделген кең және динамикалық жүйе, онда бала өзінің мақсатын еркін таңдау құқығын іске асыра алады. Баланың еркін таңдауы балаларға қосымша білім беру жүйесі арқылы жүзеге асырылады, ол өз кезегінде азаматтылық пен патриотизм феноменінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Балаларға қосымша білім беру саласында азаматтық-патриоттық ұстанымды қалыптастыру басым міндеттердің бірі ретінде қарастырылады және кез келген бағыттағы бағдарламалар жүзеге асырылады. Балалар шығармашылық бірлестіктерінің жұмысы практикалық қызметке бағытталған, онда әрекеттен іске, әрекеттен әрекетке балалар белгілі бір іс-әрекет дағдыларын ғана емес, азаматтық құзыретін де алады.

Жоғары санатты қосымша білім беру педагогі «Жас спортшы - бағдарлаушы үйірмесінің жетекшісі – Наренов Абдыманап Аушұлы

Спорттық туризм – білім, қозғалыс қабілеті, дағды және шеберлік.

Жұмыстың басты идеясы – білім бағытына байланысты оның жоғарғы сапалығына, қозғалыс әрекетіне және маман шеберлігіне қол жеткізу.

Спорттық туризм – білім, қозғалыс қабілеті, дағды және шеберлік. Туристік жорықтар, жарыстар, саяхаттар көңілді әрі пайдалы, идеялы-саяси тәрбие берудің, мәдени дәрежені көтерудің, денсаулықты нығайтудың маңызды құралы.

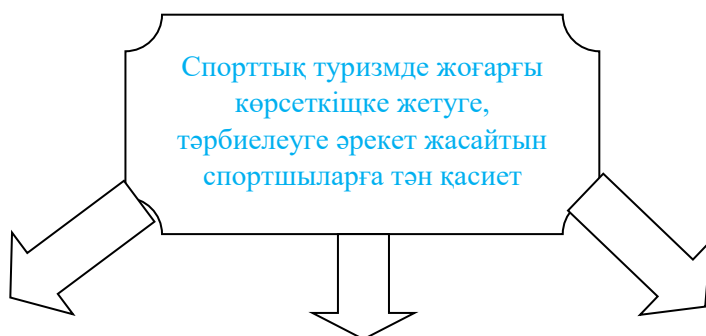
И.П. Ивановтың ұжымдық шығармашылық ісінің жаңа педагогикалық технологиясының элементтерін спорттық туризм үйірмесінде қолданамын.

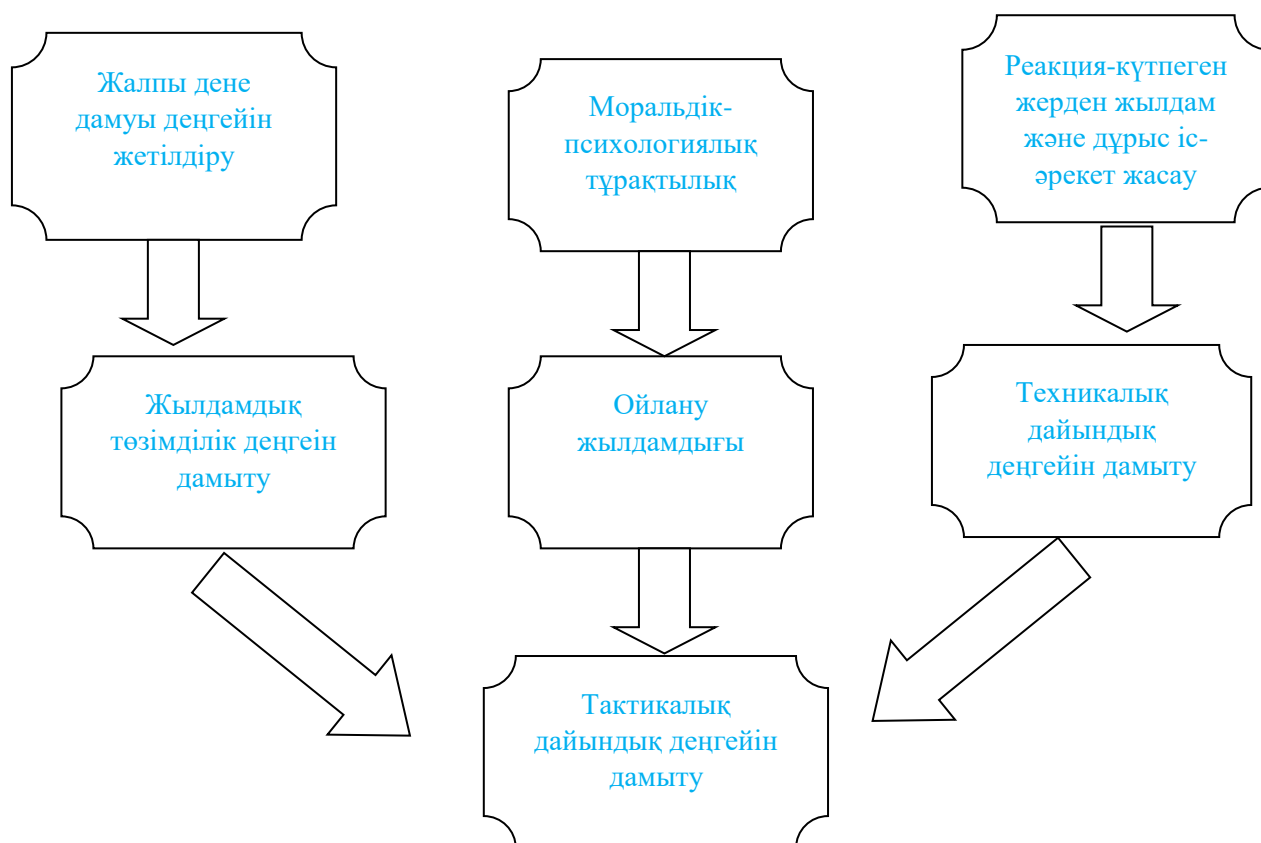
Ұжымдық шығармашылық іс технологиясы білім алушылардың танымдық іс-әрекетін, қарым-қатынасын нығайтатын технология ретінде қолданылады.

Ұжымдық шығармашылық ісінің минималдік технологиясы – тізбектей оқу, ұжымдық жоспарлау, дайындау, өткізу, ұжымдық талдау.

Мақсаты төмендегідей: бастапқы ұжым топтарға бөлінеді, топтардың жарыс сөзге деген белсенділігін арттыратын тапсырмалар беріледі. Іс (сабақ, үйірме жұмыстары) жоспарланады, жүргізіледі. Істің соңында білім алушылар өз ойларын, көз қарастарын білдіретін, талдау жасалынады. Ұжымдық шығармашылық іс қолданған кезде басқа педагогикалық технологиялардың әдістерін пайдалануға болады.

Ұжымдық шығармашылық істі технологиясын сауатты енгізудің нәтижесі – білім алушылардың позитивтік белсенділігі, тек көріп отыру емес, іспен айналысу – «мұғалім біз үшін жасап, дайындап өткізді» деген емес, білім алушылар: «біз өткіздік, шештік, жасадық» деген ойда қалуы тиіс.

Спорттық туризм – білім, қозғалыс қабілеті, дағды және шеберлік.

Туризм адамның жан-жақты дамуына жәрдемдеседі, оның ой-өрісін кеңейтеді, география, тарих, физика, математика, әдебиет, мәдениет салалары бойынша білімін арттырады, патриоттық, жолдастық сезімдерін дамытады, ерік-жігер мен табандылықты шыңдап, табиғатқа сүйіспеншілікпен қарауға тәрбиелейді. Мазмұны, ұзақтығы, қатынас құралдары мен қалай ұйымдастырылатыны жөнінде алуан түрлі туристік жарыстар мен жорықтар адамның организмін шынықтырып нығайтуға, пайдалы дағдылардың қалыптастыруына жәрдемдеседі, бейтаныс жерлерде бағдарлап жүреді, компас пен картаны пайдалануды, түнде қонып шығатын орын әзірлеуді, тамақ дайындауды, алғашқы медициналық көмек көрсете білуді үйретеді. Жарысқа қатысушылар жетекшісін және оның орынбасарын, шаруашылық меңгерушісін сайлап алады. Жалпы дене шынықтыру мен туризмнің арасында арнайы техникасы жөнінен даярлыққа қатысу, медициналық тексеруден өтеді. Жарыс басталғанға дейін туризмнің түріне қарамастан, топтағы адамдардың бәрі суда жүзе алатын, алғашқы медициналық көмек көрсете алатын, құтқару әдістерін білетін болуы керек. Туристердің жорыққа қатысуы маршруттық қағазға тіркеледі. Туристер тобына бұл қағазды туристік-бөлімдік, клубтардың, жергілікті туристік бағдарлы-біліктік комиссияның беруі мүмкін, бұл комиссия кеңестер өткізіп, туристердің жорықтар мен жарыстарға даярлығын тексереді.

Жорықтан келгеннен кейін маршруттық қағазға жорықтың жүріп өтілгендігі туралы қажетті мәліметтер жазып, оны комиссияға тапсырады.

Маршрутты талдап белгілеуіне және жарыс өтетін, жорыққа шығатын ауданды зерттеп алудан басталады. Бұл үшін туристік жолбасшылар мен туризм жетекшілері карта-сызбаларды пайдаланған жөн. Спорттық маршрутты жүріп өтуге құжат - маршрут кітапшасын алу үшін, туристер мәлімдемелік кітапшаны толтыруы, оны жарыста өткізетін ұйымда растатып алуы, сөйтіп жарыс немесе саяхат басталмастан кемінде бір ай бұрын жергілікті бағдарлы-біліктік комиссияға тапсыру керек, комиссия туристерге маршруттық кітапшаның бланкісін береді де, оған өзінің ескертпелері саяхат жасау мүмкіндігі туралы қорытындысын жазады. Осы құжаттың және топтың әр бір мүшесінің денсаулығының жағдайы туралы медициналық анықтаманың негізінде туризм және экскурсиялар жөніндегі кеңес, дене шынықтыру ұжымы немесе туристік клуб жорыққа шығуға рұқсат береді көп күндік саяхат, жарыс аяқталып ол туралы мәлімет, есеп берілгеннен кейін туристер анықтама алады; осы анықтаманың негізінде (күнделікті категориясы әр түрлі жарыста, саяхаттар – жорықтардың қажетті мөлшері орындалған жағдайда) оларға тиісінше разряд немесе спорт шебері атағы беруі мүмкін.

Таудағы жарыс, жорық-саяхаттар туристердің даярлаған, ойлы-қырлы жерде жүріп біраз машықтануын талап етеді. Таулы жерге жаяу саяхат жасау үшін жекелей керек-жараққа қосымша альпинистік карабин, кеудеше (репшнур) немесе белбеу, екінші свитер, брезент биялай, артық бір пар жүн шұлық алып шығуы керек. Егер маршрутта қарлы-мұзды асу кездесетін болса, онда мұз ойғыш, селбе ұстайтын бау, көзді қарықтырып алмас үшін таңып алатын дәке, қара көзілдірік, биік тауға шыққанда киетін бәтеңке керек. Тауға шығатын басты құрал негізі және қосалқы арқан (30-40 метрден). Таудағы саяхатты күн тәртібі әдеттегі жаяу саяхатпен салыстырғанда 1-2 сағатқа ілгері жылжытады. Мұның өзі тауда түсетін кейін ауа райының құбылмалы болатынына және таулы жердің қайсы бір ерекшеліктеріне байланысты.

Мәселен, түс ауа таудан тас домалау, қар көшкіні қауіп күшейеді, қар жібіп, жүруді қиындатады. Туристердің таста жүретін жолдарын таңдау әдетте соқпақтардың болуына байланысты. Жүру тәртібі – белгілі бір қашықтықты ұстай отырып, бірінің соңынан бірі ілесіп жүру. Өте тік жерлерде 10-12 минут көтерілгеннен кейін бір-екі минуттық аялдамалар (рюкзакты түсірместен) жасауға болады. Соқпақ кездеспеген жағдайда немесе беймәлім асуға жақындағанда жолды алдын-ала шолуды ұйымдастыру керек.

Туристік жабдықтар жекелей және топтық болып бөлінеді. Жекелей жабдыққа: киім-кешек, аяқ киім, рюкзак, ұйықтайтын қап немесе көрпе, ыдыс-аяқ, жуынатын заттар жатады. Толық жабдықтарға: шатыр, тамақ дайындайтын ыдыс-аяқ, азық-түлік, дәрігерлік қорапша, балта, күрек, арқан, альпинистік карабиндер, кеудеше, белбеу, фонарь, бәкі, топографиялық карта, компас, фотоаппарат, дәптер, түрлі-түсті қарындаштар, ине-жіп, сіріңке, жуынуға арналған заттар.

Туристік киімді маусым мен ауа райына қарай қамдау керек. Жаттығу костюмі тығыз матадан тігілген шалбар не ковбойка, көйлегімен қоса джинсы киген жақсы. Жол киімі отырып тұруға ыңғайлы кең болуы керек. Аяқ киім мықты, біраз киілген, өкшесі аласа не орташа болуы керек.

Рюкзактың қандай болса да жолға алып шығуға жарайды, әйтсе де жасырма түп тігілген, кең қалталары бар, аспа бауы бар, жалпақ жабуы бар үлкен рюкзактар қолайлы.

Көп күндік жорыққа немесе туристік-спорттық жарысқа бір адамға қажет азық-түлік нормасы.

Азық-түлік түрлері	Мөлшері
Шай	9г
Тұз	9г
Қант	80г
Нан	250г
Гречка	70г
Күріш	170г
Манка	50г
Макаронны	150г
Жарма	70г
Картоп	200г
Сары май	10г
Пісте май	40г
Құрғақ сүт	30г
Кілегей	40г
Күлше	100г
Шұжық	100г
Ірімшік	45г
Балық	65г
Ет	20г
Сарымсақ	20г
Пияз	50г
Кетчпу	70г
Майонез	50г
Кәмпит	100г
Тамақтың қоспасы	20г
Балғын көкөністер	70г
Жержаңғақ, мейіз	70г
Сәбіз	80г

Түнемелі жорықтар үш мезгіл ыстық тамақ ішу жоспарланады таңертеңгілік асқа күндік тамақтың - 35%, түскі - 40%, кешкіге - 25% бөлінген

жөн. Жол бойында су ішпеу керек. Тіпті дем алғанда да су ішпей, ауызды, тамақты шайып қана қойған жақсы: таңертең, түсте, және кешке тамақтанғанда ғана шөлді әбден қандыру керек.

Күн режимі. Маусым-шілде айларында өтетін жарыс немесе жорыққа шығатын уақытта мынандай күн режимін белгілеуге болады.

Р/с	Атқарылатын іс-шаралар	Уақыты
1	Тұру, дене шынықтыру, жуыну, түнеген жерді жинастыру	8 ⁰⁰ -8 ³⁰
2	Тамақ, жарысқа әзірлену немесе жорыққа дайындалу	8 ⁰⁰ -8 ³⁰
3	Жарысқа қатысу немесе маршрут бойынша жүру	8 ³⁰ -12 ⁰⁰
4	Үлкен демалыс (шомылу, түскі ас, тынығу ойындары)	12 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
5	Жарысқа қатысу немесе маршрут бойынша жүру	16 ⁰⁰ -18 ⁰⁰
6	Кешкі тамақ, жорықта болса қонатын жерді ұйымдастыру, лагерь болса кешкі конкурсқа дайындалу.	18 ⁰⁰ -20 ⁰⁰
7	Кешкі болатын мәдени шараларға қатысу	20 ⁰⁰ -22 ³⁰
8	Ұйқы	22 ³⁰ -7 ⁰⁰

Туристік жорыққа, экспедицияға және жарысқа қатысушы келесі қауіпсіздік ережелерін орындауы **МІНДЕТТІ**:

1. Жетекші берген барлық нұсқауларды нақты және дереу орындау.
2. Туристік серуен, жорық, экспедиция қатысушылары тәртіпті сақтау және жетекші мен орынбасары берген тапсырмаларды орындауға міндетті.
3. Бағытқа және жарысқа шығар бұрын қолданатын барлық керек-жарақтардың дұрыстығын тексеру және тексерілген керек-жарақтарды жетекшінің рұқсатымен қолдану.
4. Балта, ара, пышақ және т.б. үшкірлі, кесетін құралдарды жетекшінің құралдарымен ғана қолдану және жолдорбаға әр затты өз қабына салу қажет.
5. Жолда жүру және т.б. ережелерді қатаң сақтау қажет.
6. Бағытта жүргенде топтан шығып қалмай, бірге жүру керек.
7. Кез келген қауіп-қатерді байқағанда дереу жетекшіге хабарлау.
8. Сақтандыру және өзін-өзі сақтандыру ережелерін қатаң сақтау.
9. Су ішу режимін сақтау керек.
10. Жетекшінің рұқсатынсыз шырағдан мен сіріңкені жақпау керек.
11. Ағашқа және т.б. жетекшінің рұқсатынсыз шығуға болмайды.
12. Асулардан және лагерь аумағынан алысқа жетекшінің рұқсатынсыз кетуге болмайды.
13. Алау және қайнаған суға ұқыптылықпен қарау.
14. Алау жанында кезекшілердің бас киімі, қолында қолғабы, денесін толық жабатын киім болуы керек.

15. Белгісіз өсімдіктерді жұлмауға, иіскеуге болмайды.
16. Жылан және улы жәндіктерге тиісуге болмайды.
17. Жеке гигиена ережелерін қатаң сақтау.

Екінші санатты қосымша білім беру педагогі «Тау шаңғышысы» үйірмесінің жетекшісі – Адаев Серікболсын Адайұлы

Тақырыбы: Шаңғы жорықтарының ұйымдастырылуы және өткізілуі

Тарихи деректерді сараптасақ, адамзат қоғамы пайда болып, алғашқы өмір сүру кезеңінен-ақ дене тәрбиесіне көңіл бөлініп, сол еңбек пен тұрмыстық өмірдің шарты ретінде дамыды. Алғашында дене тәрбиесі арнайы ұйымдастырыған ойындар мен ойындық-қимыл қозғалыстар түрінде көрініс берді. Бұл кезеңдегі ойындар мен денені шынықтыру жаттығулары қарапайым түрде болғанымен, олардың тұлғаны қалыптастыру мен тәрбиелік маңызы зор болды.

Бүкіл әлемде спорттық шаңғы тебу түрі қысқы спорт түрінде белгілі болды. Оның табиғатпен байланысы және адамға деген пайдалылығымен үлесі зор. Шаңғы спорты адам денесін қалыптастыруға үлесі зор. Адам тұлғасының мәдениеті – бұл оның маңызды, материалдық және рухани құндылықтарды құру мен тұтытудағы шығармашылық қызметінде қолданатын әдісінің жоғарғы даму деңгейі. Адамның негізгі күш-қуаты тек оның қызметінде, ең алдымен еңбек нәтижесінде көрінеді. Тек қана, еңбек іс-әрекеті арқылы адам қоғамға өзгеріс енгізе алады және өзінің күші мен қабілетін іс жүзінде көрсете біледі. Мұндай іс-қимылды педагогикалық зерттеулерде «мәдени әрекет» деп түсіндіріледі. Дене мәдениеті қоғамдық құбылыс ретінде пайда болып, қалыптасты және дамыды. Құрылу ерекшеліктері мен қызмет ету жүйесі жайлы өзінің заңдылықтары бар ғылымның саласы болып табылады. Дене мәдениетінің мәнін түсіну үшін алдымен олардың мағыналы мазмұнын анықтап алу қажет. Біріншіден, дене мәдениеті - адамның денсаулығын нығайтып, күш - жігерін арттыруға, қозғалыс белсенділігін жетілдіру мақсатында қоғамның жасайтын және пайдаланатын рухани, материалдық құндылықтарының жиынтығы.

Шаңғы туризмі деп қар үстімен шаңғы тебу арқылы жасалатын саяхаттарды атайды. Шаңғы туризмі қыс мезгіліндегі ең танымал және кең қолданысқа ие туризм түрі болып саналады. Шаңғы туризміне жазық жерлермен қатар, аласа және биік таулардағы да төмен температура жағдайындағы көпкүндік жорықтар тән.

Шаңғы жорығының жалпы мақсаты:

- ✓ Шаңғы жорығын және салауатты өмір салтын насихаттау;
- ✓ Жүріп өткен елді-мекендерден тарихи-өлкетану ақпараттарын жинау;
- ✓ Жинақталған ақпараттарды қорытып, ақпарат көздеріне таратау;
- ✓ Туған өлкені сүйуге, табиғатын аялай білуге тәрбиелеу.

Жорықты дайындау кезеңі. Топ құрамы

Демалыс күнгі жорықтарда және санаттан тыс жорықтарда қатысушылар саны шектелмейді. Алайда 25-30 адамнан тұратын топпен жорыққа бару қиын, ал кейде мүмкін емес. Аязды желді ауа райы жағдайында тұрақты бақылаудың болмауы белгісіз жер телімдерін үсуіне және басқа да жағымсыз салдарға әкеп соғуы мүмкін. Мұндай топ үшін дала жағдайында түнеуді ұйымдастыру қиын. Жалпы білім беретін мектеп білім алушыларының үш күннен артық шаңғы жорығында топ 12 адамнан аспауы тиіс. Егер маршрут білім алушыларды туристік базаларда, мектеп үй-жайларында қабылдайтын елді мекендер арқылы жүргізілсе, ал шаңғымен үздіксіз жүрудің жоспарланған уақыты 2-3 сағаттан аспаса, бір топ құрамын 25-30 адамға дейін ұлғайтуға болады. Жоғары санатты қысқы жорықтар үшін маршрутқа шығу сәтіне барлық қатысушылар жоспарланған жолды табысты өту үшін жеткілікті дене мүмкіндіктері шамамен тең болуы тиіс.

Сайып келгенде, дайындық кезінде топтың бірлескен күш-жігермен қойылған міндетті табысты шешуге дайын үйлесімді ұжымға айналуына ұмтылу қажет. Бұған бірлескен физикалық және техникалық жаттығулар, жабдықтарды әзірлеу, дайындау және жинақтау, маршруттарды әзірлеу ықпал етеді.

Топтың жетекшісі және қатысушылары

Топтың қауіпсіздігін қамтамасыз етуде оның басшысы үлкен, ал сыни ситауцияларда шешуші рөл атқарады. Ол физикалық және техникалық жағынан дайын болуы, сондай-ақ қажетті ұйымдастырушылық қабілеттері мен беделіне ие болуы тиіс. Стратегиялық емес жорықтың басшысы алдағы маршрутты зерделеп, экскурсиялық объектілермен танысуды, бивак ұйымдастыруды және демалуға аялдау орындарын ескере отырып, оның шығу тактикасын белгілеуге тиіс. Сондай-ақ көлік кестесін, маршрут бойынша елді мекендердің бар-жоғы мен сипаттамасын (азық-түлік сатып алу, түнеу,

демалыс, медициналық көмек ұйымдастыру тұрғысынан) зерделеу қажет. Жорықтың басшысы қоғамдық және жеке құрал-жабдықтарды жинақтау және тексеру міндеті болып табылады. Әр қатысушыда жылу оқшаулағыш құралдар мен аяқ киімге ерекше назар аударып отырып, керек-жарақтың болуы мен сапасын анықтау керек. Ашық ауада ұйықтауды жоспарлау кезінде алдын ала ұйықтауға арналған жабдықтарды - шатырларды, ұйықтайтын қаптарды, төсеніштерді таңдау және қарау қажет.

Жабдықтарды таңдау және бақылау жеке, қоғамдық жабдықтар, тамақтану, медициналық дәрі қобдишасы және жөндеу жиынтығына жеке жасалған тізім бойынша ыңғайлы. Жорықты нақты дайындау үшін қатысушылардың ішінен жабдықтардың жекелеген түрлерін дайындауға жауапты адамдарды тағайындау ұсынылады.

Маршрутқа шығар алдында жорық басшысы әрбір қатысушының физикалық жағдайын анықтау қажет. Жазатайым оқиғаларды болдырмау үшін санаттан тыс жорықтың басшысы:

- қатысушыларға алдағы бағыт және жорықтың мақсаты туралы айту керек;
- картада немесе сызбада күрделі учаскелерді көрсету және олардың өту әдісі туралы айту;
- қатысушыларды жолдарда жүру, сондай-ақ автомобиль, темір жол және басқа да көлік түрлерінде жүру ережелерімен таныстыру, егер олар жорық құрамына кіретін болса;
- қатысушыларды маршруттағы қауіпсіздікті қамтамасыз ету ережелерімен, оның ішінде үсудің, күйіктің, жарақаттанудың алдын алу әдістерімен таныстыру;
- тізімдер жасау және олар бойынша шатырларға, ұйықтайтын қаптарға, жөндеу жиынтығына және дәрі қобдишасына ерекше назар аударып отырып, олардың физикалық деректері мен жаттығуларын ескере отырып, біркелкі бөлу;
- жүру уақытында жөндеу шеберін және медициналық көмек көрсетуге жауапты адамды тағайындау.

Жолдар бойынша жүру ережелерін қарау кезінде лектің жолдың бойымен оның шеті немесе қарама-қарсы (сол) қозғалыс жолағы бойынша жиегі бойынша тұйықталған саппен жүруі тиіс екендігін айту керек. Сапар алдында әрбір қатысушы маршруттағы қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі ережелерімен танысып, үсік пен күйіктің алдын алу өлшемдерін зерделеп, дәрігерге дейінгі көмектің қарапайым тәсілдерін меңгеруі тиіс. Дайындық кезеңінде де, маршрутты өту кезінде де әрбір турист басшының нұсқауларын орындауы тиіс. Категориялық емес жорық басшысының міндеті-топ қозғалысын тактикалық түрде дұрыс ұйымдастыру, оның созылуына, жекелеген қатысушылардың параллель қозғалуына, әсіресе нашар көріну жағдайында жол бермеу. Басшы бағыттаушыны және тұйықталушыны тағайындау керек: жетекшінің өзі, әдетте, колоннаның бірінші үштен бірінде болады. Осымен қатысушылардың болуын және олардың физикалық жағдайын тұрақты бақылау

қамтамасыз етіледі. Аз дайындалған туристерді бірінші үштен бірі колонналар қоюға жақсы, олар бір қалыпты режимде жетекшінің жанында. Қозғалыс қарқыны ең әлсіз қатысушыға бағытталуы керек, қажет болған жағдайда одан жүктің бір бөлігін алып тастау керек.

Маршруттық бағытқа қойылатын негізгі талаптар

Категориялық емес маршруттарда, мысалы, опырылу, қар көшкінінің түсуі, беткейде құлау, су айдындарының немесе учаскелердің мұз астына құлау, авариясыз өтуі арнайы дағдыларды, жарақтарды білу мен қолдануды талап ететін қауіпті учаскелер болмауы тиіс. Жорық маршруты авариялық жағдай туындаған жағдайда елді мекендерге техникалық және тактикалық жай шығуды қамтамасыз етуі тиіс. Негізгі бағыт және

барлық қосалқы нұсқалар жорықты бекіту кезінде тексеретін комиссия қажетті картографиялық материалдармен қамтамасыз етуі тиіс.

Маршрутты дайындау

Әдеби көздер, туристік топтардың есептері және белгіленген саяхат ауданын білетін адамдардың сұраулары бойынша жорыққа дайындалу кезінде оның негізгі географиялық және климаттық сипаттамаларын зерделеу қажет, бұл бүкіл саяхат ауқымында қозғалыс жоспарын әзірлеу, сондай-ақ қажетті жабдықтарды анықтау үшін қажет. Маршрут жасай отырып, бұлтты күндер санын, көріну шектелген күндер санын анықтау керек. Мұндай деректер жорықтық және онымен байланысты кезеңдерді қамтуы тиіс.

Өлкетану - белгілі бір өңірдің табиғатын, халқын, шаруашылығын, тарихын, мәдениетін зерттеумен шұғылданатын ғылым мен мәдениет саласы; шағын аумақтың табиғатын, халқын, шаруашылығын, тарихын және мәдениетін, елді мекендерін олардың таяу төңірегімен қоса зерттеу. Салалық өлкетану (тарихи, этнографиялық, топонимиялық және т.б.), табиғи және әлеуметтік құбылыстардың өзара байланысын зерттейтін кешендік географиялық өлкетану болып бөлінеді. Өлкетанудың негізгі әдісі - аумақ туралы ақпаратты, табиғи үлгілерді (геологиялық, топырақ, биологиялық, зоологиялық), материалдық мәдениет заттарын және т.б. деректерді жинау және жүйелеу.

Өлкетану сабағын жергілікті жермен, оның табиғатымен байланыстыра өту, білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырумен бірге, туған жерге деген сүйіспеншіліктерін оятып, табиғатты аялай білуге тәрбиелейді.

Осы бағытта жүргізілген жұмыс нәтижесін білу мақсатында білім алушылар арасында жүргізілген сауалнама олардың табиғи ортаның аймақтық ерекшеліктерін зерттеу мәселелеріне қызығушылығын жоғары екендігін байқатты. Табиғи ортаның аймақтық ерекшеліктерін зерттеу жеке тұлғаны тәрбиелеуде маңызды орын алады. Табиғи ортаның аймақтық ерекшеліктерін

зерттеу жұмыстары оқушының зерттеушілік, танымдылық қабілетін дамытып, отансүйгіштікке, мәдениетке, қайырымдылыққа, әсемдікті бағалауға тәрбиелейді.

Өлкетанудағы зерттеушілік-ізденушілік жұмыстардың аспектілерін былай жүйелеуге болады:

аймақтық білім беру және тәрбиелеу маңызын анықтау;

аймақтық компоненттердің дәсүрлі аспектілерін жаңарту, жаңа аспектілерді жасау: әлеуметтік, экономикалық, этнографиялық, экологиялық, эстетикалық;

туристік – өлкетану жұмыстарындағы зерттеушілік жұмыстар элементі.

«Өлкетану» курсының мақсаты: Білім алушыларға өзінің туған өлкесі мен табиғатының ерекшеліктерін зерттей отырып білімін тереңдету және дамыту. Жасөспірімдердің бойында белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастыру және отансүйгіштік сезім тәрбиелеу.

«Өлкетану» үйірмесінің міндеттері:

- Өз елді мекенінің, өлкесінің тарихымен және қазіргі кездегі өмірімен, экономикасымен таныстыру;

- Алынған білімді қазіргі кездегі экологиялық проблемаларды шешу барысында қолдана білу;

- Ақпарат құралдарды пайдаланып оның ішінде: газет, журнал, интернет арқылы мәліметтер жинау;

- Тақырыптық іс-шараларға және жобаларға, кітапханалардың, ұлттық-мәдени орталықтардың іс-шараларына, сайыстарға, байқауларға қатысу арқылы туған өлке жайлы білімді тереңдетуге деген ұмтылысқа ынталандыру.

«Өлкетану» үйірмесінің өзектілігі: Білім алушылардың үйірмеге деген қызығушылығын арттырады, туған өлкенің табиғатын зерттеу арқылы табиғатты аялауға жанашырлық сезімдері оянады.

«Балаларға Отанды, туған жерді, өзінің халқын сүйуге тәрбиелеу – педагогтің аса маңызды да, жауапты, қадірменді парызы» Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев

Қосымша білім беру мекемесіне ұсынылып отырған «Өлкетану» үйірмесінің бағдарламасы, білім алушыларды өзінің мекен етіп отырған жерінің өткені мен бүгінгісіне көз жүгіртіп, ізденіс қабілеттірін дамытуға, қосымша мәліметтермен жұмыс істеуге дағдыланады. Өз елінің географиялық орнын, оның аумағын, шекаралас мемлекет пен аудандарын әрбір адам баласы білуі қажет. Өйткені ол өзінің туған топырағы, мөлдір таза суы, ата-бабасы мекен еткен жері. Өз елінің патриотты азаматы болу, ақпараттық қоғамда қосымша әдебиеттермен жұмыс істеуді дамыту мақсаты болып отыр.

Бағдарлама бойынша үйірме топтарында аптасына 4 және 6 сағаттан, жылына 144 және 216 сағат өткізіледі. Күнтізбелік-тақырыптық жоспарға

теориялық және практикалық сабақтармен қатар топсеруен, жорықтар, экскурсиялар, экспедициялар мен табиғатты бағдарлау жұмыстар енгізілген.

«Өлкетану» үйірмесіне жалпы сипаттама

Өлкетану – белгілі бір жердің, қаланың, елді мекеннің бір бөлігін оқып білу. Мұндай жұмыспен жергілікті тұрғындар айналысады, себебі бұл аймақ білім алушылар мен мамандар үшін (тарихшылар, биологтар, геологтар, архитекторлар, этнографтар, экологтар) туған өлке болып саналады.

табиғи-географиялық өлкетану (жергілікті жердің климаты, жер бедері, топырағы, өзен-көлдері, пайдалы қазбалары, экологиясы, экологиялық проблемалары)

әлеуметтік-географиялық өлкетану (халықтың тығыздығы, елді мекендердің орналасу сипаты, ұлттық қолөнер түрлері, басқа елді мекендерден, аймақтардан алшақтығы, байланыс құралдары);

әлеуметтік-демографиялық (ұлттық құрамы, жастық-жыныстық құрамы, көші-қон үдерісі, халықтың ұдайы өсуінің сипаты);

әлеуметтік-экономикалық (халықтың өмір сүру деңгейі, еңбек ресурсы, кәсіби-мамандық құрамы, экономикалық даму келешегі);

аймақтың экономикалық салаларының (ауылшаруашылық, құрылыс, тау, химиялық т.б.), шығаратын өнімдері;

әкімшілік-саяси (өлкенің шекарасы мен аумағы, инфрақұрылымының түрлері, басқару органдарының қызметі және жұмысты ұйымдастыруы);

өлкетану жұмыстарының ерекшелігі топонимика (гректің «топос» – орын, жер, «онома» – атау деген екі сөзінен тұрады, яғни жер-су атаулары деген сөз), ономастика (гректің *onomastike* – ат беру өнері, тіл білімінің жалқы есімдерді зерттейтін саласы) сияқты ғылымдардың, білімдердің өзгешеліктерімен анықталады. Демек, топонимдер тарихи, географиялық және лингвистикалық мәннен хабар беріп тұрады деген сөз. Мұның өзі белгілі бір өңірдің топониміне қарап сол өңірде мекен еткен ұрпақтың тарихы туралы, тіршілік көзі жайында, ой-өрісі хақында, тіптен сезім сұлулығына дейін тамаша хабардар болып, белгілі бір қорытынды жасауға мүмкіндік береді;

өлкетану жұмыстары білім алушылардың алған теориялық білімдерін практикада қолдануға нақты мүмкіндік беріп, туған жеріне, Отанына деген сүйіспеншілігін арттыруға, ұлттық құндылықтарға баулуға бағытталған өзіндік ерекшелігі бар оқу-тәрбие процесіне айналады.

Өлкетану жұмысының түрлері:

саяхат;

экскурсия;

бақылау жүргізу;

кеппешөп жинау;

тәжірибелер жасау;

экспедициялар;

мамандық иелерімен кездесулер

тағы басқа практикалық іс-әрекеттерді білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, құндылық көзқарастарын қалыптастыруға, білуге деген қызығушылықтарын арттыруға бағыттау.

Өлкетану жұмысында өлкені зерттеудің негізгі әдістері қолданылуы мүмкін, олар:

әдеби;

далада бақылаулар жүргізу;

картографиялық;

статистикалық;

көзбен шолу (визуалды);

әңгімелесу және сауалнама жүргізу;

фотосуретке және бейнефильмге түсіру.

Білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар:

өлкедегі елді мекендердің дәрежесі мен маңызын;

географиялық нысандарының атауларын;

туризм негіздерімен танысу және карталармен жұмыс істеу;

өлке аумағының жер бедері;

өлкенің табиғи ресурстары;

жергілікті жердің ауа райы және климаты;

өлкенің сулары және оларды пайдалану;

өлкенің топырағы;

өлкенің және ауылдың өсімдіктері;

өлкенің және ауылдың ерекше қорғалатын аумақтары және табиғатты қорғау;

өлкенің, ауылдың шаруашылығы;

өлкеде өмір сүретін халықтардың тарихы және мәдениеті.

Күтілетін нәтижелер:

азимут бойынша жүруді;

географиялық нысандардың қарапайым жоспарын түсіру (өзеннің бір бөлігінің, мектеп ауласының т.б.);

топографиялық карталарды оқу;

кеңістікте бағыт таба білу және бағдарлаудың жергілікті бес не одан да көп белгісін білу;

көз мөлшерімен қашықты жуықтап өлшей білу;

өзеннің енін, орташа тереңдігін, өзен ағысының жылдамдығын және су шығынын есептей білу;

ормандағы ағаштардың, бұталардың атауларын білу және оларға шаруашылық баға бере алу;

шалғын өсімдіктерінің атауларын, олардың емдік қасиетін;

жергілікті жердің ауа райына болжау белгілерін;

қардың орташа қалыңдығын, қардың тығыздығын және қардағы судың мөлшерін анықтай білу;

сыртқы белгілеріне қарап топырақтың механикалық құрамын анықтау;

баяндамалар жасай білу және жиналған материалды рәсімдеу.

«Жас туристер станциясында» өлкетану бағыты бойынша екі секция жұмыс атқарады. Экология және өлкетану. Экология секциясында 3 үйірме бар. Олар: «Эколог-өлкетанушы», «Жас эколог», «Жас турист-эколог» үйірмелері.

Өлкетану секциясында 5 үйірме бар. Олар: «Әдеби-өлкетанушы», «Жас өлкетанушы», «Жас экскурсовод», «Тарихшы-өлкетанушы», «Бейне-туризм» үйірмелері.

**Екінші санатты қосымша білім беру педагогі.
«Турист-өлкетанушы» үйірмесінің жетекшісі –
Битеева Айжамал Торехановна**

«Турист-өлкетанушы» үйірмесі

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытудың жаңа мүмкіндіктері қаралды. Бұл сала балалардың туған елі мен жерінің тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін танытуда ерекше маңызға ие екені белгілі. Оны Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласында алға қойған міндеттер мен тапсырмалар да жандандыра түсті. Туған жері мен елінің, халқының өткен өмірі мен бүгінгі тіршілігін оқытып үйрету азаматтық пен ұлтжандылыққа, Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелейді, жеке тұлғаның дамуына септігін тигізеді.

Бүгінгі таңдағы Қазақстанда іске асырылып жатқан реформалар барлық оқу орындары мен әлеуметтік тәлім – тәрбие мекемелерінің тәрбие және білім беру мазмұнын жаңа сапалық тұрғыдан дамуы мен жетілуін өткір проблемаға айналдырып отыр. Өйткені дамудағы бүгінгінің және болашақтың адамдарын тұлғалық интеллектуалдық және кәсіби сапалық жағынан бәсекеге қабілетті етіп даярлап шығару білім мен тәрбие мазмұнының тікелей сапасына байланысты.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев өтпелі ауыр кезеңде орынсыз жабылған балалардың әлеуметтік тәлім-тәрбие мекемелерінің қайтадан қалпына келтіріп ұрпақ игілігіне асыруды қатаң талапқа қойды. Балалардың мектептен тыс ұйымдары жұмыстарына оның жаңа сападағы мазмұнына күрделі өзгеріс жасап әр түрлі ынталы түрлендіруге қолдау жасау бүгінде қатаң түрде қолға алынды.

Туризм (франц. Tourisme, tour - серуендеу, жол жүру) – адамның бос уақытында субъективті рухани қажеттілік бойынша басқа бір жерге ерікті саяхаттап серуендеп баруы. Тау туризмі ертеден қалыптасып, өзінің табиғи ерекшелігімен адамдарды қызықтыратын туризмнің басты объектісі болып

саналады. Таулар арқылы танымдық, спорттық және мәдени тәжірибелік жорықтар ұйымдастыруға болады. Экскурсиялық саяхаттар, жорықтар арқылы балалардың Отанға деген патриоттық сезімін оятуға болады. Сондай-ақ қызықты саяхатты табиғатты зерттеумен ұштастыруға да болады. Осы тұста «Жас турист-өлкетанушы» үйірмесінің атқарар рөлі зор.

Қосымша білім беру – үздіксіз білім алудың маңызды қосалқы жүйесінің бірі болып табылады. Қосымша білім беру – балалардың жан-жақты қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында жүзеге асырылатын оқыту үрдісі.

«Жас турист – өлкетанушы» үйірмесі ең жас туризм үйірмелерінің бірі бола отырып, біздің елде үлкен танымалдыққа ие. Жақын жерде орналасқан өлке табиғатының сұлулығы мен ерекшелігін зерттеу үйірменің танымалдығына ықпал етеді. Бұл үйірме ақыл-ой және дене дамуына, денсаулықты нығайтуға әсер етеді, табиғатты сүйуге, аялауға, түсінуге үйретеді.

Бұл үйірме жетекшісінің жас өлкетанушыларды табиғатты зертеуге, картаны тез және дұрыс оқуға үйретіп қана қоймай (яғни шартты белгілерден тыс жердің нақты бейнесін көре білу), сонымен қатар оларға тактикалық ойлау дағдыларын, жарыстарда дұрыс шешім қабылдай білуге, игерген дағдыларын өмірде қолдана білуге үйретеді. Тактикалық ойлаудың икемділігі жақсы топографиялық дайындық үйірмесіге жер туралы толық ақпарат алуға, жарыс жағдайында оны тез қайта өңдеуге, жақсы нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік берсе, өсімдіктер әлемі мен жануарлар дүниесін зерттеу дүниетанымын кеңейтіп, пайдалы ақпараттарға қанығуына септігін тигізеді. Бұл үйірме арқылы балалар ең алдымен туған өлкесін сүюді үйренсе, дәрілік өсімдіктер дүниесін зерттей отырып өмірде қажетіне жаратуды үйренеді. Соның дәлелі ретінде жыл сайын дәстүрлі түрде өткізілетін «Қазақстан менің елім» атты туристік іздеу-зерттеу ғылыми жобалар байқауының аудандық кезеңіне өткен «Төлеби ауданының флорасы» тақырыбындағы ғылыми жұмыстың қысқаша нұсқасынан көруге болады.

Биогеография (көне грекше: βίος – өмір + γεωγραφία – география) — жер шарындағы тірі организмдер мен олардың топтарының таралуы мен орналасу заңдылықтарын зерттейтін ғылым саласы; өсімдіктер мен жануарлардың және олардың бірлестіктерінің жер шарында таралуы мен олардың бөлектеніп мекендеу сипатын зерттейтін ғылым.

Биогеография ғылымының негізі 18 ғасырда қаланды. Оның дамуына экваторлық Африка, Оңтүстік Америка, Азия елдерінің фаунасы мен флорасын зерттеу үшін жүргізілген экспедициялар мен сол кезеңнің жаратылыстанушылары - неміс ғалымы А.Гумбольдт пен ағылшын ғалымы А. Уоллестің, т.б. еңбектері негіз болды.

Биогеография биоценоздар мен организмдердің таралу аймақтарын зерттей отырып, олардың көп түрлілігін тиімді пайдалану, аудандастыру, санын реттеу және қорғау мәселелерін қарастырады. Биогеография зерттеу бағыттары бойынша бірнеше салаға ажыратылады:

ареалогиялық биогеография - Жер шарындағы әр түрлі организмдердің (түрлердің) таралу аймағын анықтап, олардың сол аймақтардағы орналасу ерекшеліктерін зерттейді, соның негізінде анықтамалық және кадастрлық карталар жасалады;

аймақтық биогеография - организмдердің фауналық және флоралық аудандастырылуын қарастырады, соның нәтижесінде биогеографиялық аудандастырудың кешенді кестесі құрылады. Бұл зерттеулер ауыл шаруашылығына пайдалы немесе зиянды организмдер популяцияларын анықтауға, күрес шараларын ұйымдастыруға, жойылып бара жатқан сирек түрлерді қорғауға жол ашады;

экологиялық биогеография - әр түрлі географиялық облыстардағы организмдер топтарының биоценоздағы рөлін, биологиялық өнімділігін және биомассаларын анықтайды;

тарихи биогеография - организмдердің жер бетіндегі таралуын нақты аймақтың геологиялық тарихымен байланыстырып зерттейді.

Биогеография организмдердің арасындағы жұқпалы аурулармен, оның қоздырғыштарымен күресті жүзеге асыруды, өсімдіктердің жаңа сорттарын, жануарлардың асыл тұқымдарын шығаруды, өсімдіктер мен жануарларды жерсіндіруді, табиғат ресурстарын тиімді пайдалануды, т.б. үйлестіріп отыратын табиғат қорғаудың теориялық негізі болып табылады.

Биогеографияның түрлері

Биогеография - өсімдік және жануарлар географиясына бөлінеді.

Өсімдік географиясы

Өсімдіктердің таралуы ареалын зерттейтін бөлімі. Өсімдік географияның өсімдіктің түрін, туысын тағы басқа таксономиялық категорияларының табиғатта таралу аймағын - ареалын зерттейтін саласын фитохорология дейді. Өсімдік географияның флористикасы бір аймақта таралған өсімдік түрлерін, флорасын, ал өсімдік географияның экологиясы өсімдіктің тіршілік ортасына бейімделуін зерттейді. Өсімдіктің таралуы туралы мағлұматтарды ертедегі дүние ғалымдары (Теофраст) еңбектерінен де көруге болады. Ал нақты мағлұматтар 18 ғасыр натуралистері француз ботанигі Ж.П. де Турнефор, швед ғалымы К.Линней, орыс академигі П.С.Паллас тағы басқа еңбектерінде өсімдік географиясы жөнінде көптеген нақты мәліметтер келтірген, 18-19 ғасырда өсімдік география ғылымның жеке саласы болып қалыптасуына неміс натуралистері К.Вильденов, А.Гумбольд көп еңбек сіңірді.

Өсімдік географияның зерттеудің өсімдіктің адамға пайдалы түрлерін шығаруда, жаңа түрлерді жерсіндіруде маңызы зор. Өсімдік ареалын зерттегенде сыртқы ортаның өсімдіктің таралуына тигізетін әсері және өсімдік флорасының қалыптасуы мен жеке түрдің таралу тарихы анықталады. Жер бетінің өсімдік флорасын зерттеу үшін жоғары сатыдағы өсімдіктің (тұқымды өсімдік пен папоротник тәрізділердің) барлық түрін есепке алу керек. Белгілі бір жерде (құрлық, арал, ботанико-географиялық аймақ т.б.) таралған өсімдік түрінің жер көлеміне қатынасын анықтау арқылы, сол жер флорасында өскен

өсімдіктің мөлшері анықталады. Көптеген ботаниктер флораны салыстыру үшін белгілі бір ботаникалық-географиялық аймақта өсетін өсімдік түрлерін салыстырады (нақты флора дейді). Арктика аймағының нақты флорасында өсімдіктің 20-100 түрі кездессе, тайгада 450-700, жалпақ жапырақты орманда 1000, Жерорта теңізі жағалауында, Кавказ сыртында 1300-1500 түрі өседі.

Тропик өңірінде өсімдіктің 2000 түрі өссе, Бразилияның кейбір аудандарында 3000 түрі кездеседі. Аралда, таулы жерлерде өсімдік түрі аз болады. Өсімдік географияның өсімдік флорасына ботаникалық - географиялық талдау жасалады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы: Оңтүстік Қазақстан облысында сирек кездесетін өсімдіктердің жойылу қаупі, маңыздылығы, қорғау әдістерін анықтау.

Осы жоғарыда айтылған жағдайларға байланысты біз жұмысты мынандай бағытта жасауды ұйғардық:

- а) Түркістан облысының климаттық жағдайы;
- ә) Түркістан облысында кездесетін эндемикалы өсімдіктердің биологиялық ерекшеліктері және таралуы (дала және тауда кездесетін өсімдіктер түрлері);
- б) Эндемикалы өсімдіктерді қорғаудың тәрбиелік маңызы.

Қосымша білім беру педагогі. «Әдеби – өлкетану» үйірмесінің жетекшісі Әбдіқадыр Бағила Орынбекқызы

Әдеби-өлкетану үйірмесін ұйымдастыру және өткізу

Білім алушылардың сыныптан тыс және мектептен тыс іс-әрекетінің кең таралған түрлерінің бірі әдеби-өлкетану болып табылады. Балалар ұжымын шебер басқара отырып, жиі үлкен табыстарға қол жеткізеді, ал олардың ашылулары мен олжалары көптеген жағдайларда әдебиет ғылымында бағалы үлес болып табылады және лайықты құрметке ие болады. Іскер шығармашылық көзқарас, балаларға ұжымдық қарым-қатынаста жұмыс жасаудың жаңа формалары мен әдістерін іздеу оларға әдеби-өлкетану әдістемесінің нақты мәселелерін әзірлеуге көмектеседі.

Сонымен қатар, станциядағы әдеби-өлкетану үйірмесінде қосымша білім беру педагогі басшылық етеді. Педагогтің негізгі мақсаты ұжымды қалай ұйымдастыру керек, үйірменің алдына қандай нақты мақсат қою керек, іздестіру, жинақтау және зерттеу жұмысының қандай тақырыптарын таңдау керек, білім алушылармен әдеби-өлкетану бойынша жұмысқа өзін-өзі дайындау қандай көздер бойынша жүргізу керек екендігін алдын ала жоспарлап алу қажет.

Жалпы қабылданған терминмен әдеби-өлкетану туған өлкенің әдеби тарихымен және қазіргі әдеби өмірімен, оның ішінде ауызша халық шығармашылығын тануды білдіреді. Туған өлкесінің әр алуандығында зерттеген жалпы өлкетанудың бір бөлімі ретінде әдеби-өлкетану білім алушыларды халықтың рухани өміріне, оның терең көріністеріне ауызша халық поэтикалық шығармашылығы мен әдебиеттері арқылы, өлкенің рухани өмірі қаншалықты бай және әртүрлі, мазмұны жағынан бай және әдеби-өлкетану қызметі нысаны бойынша алуан түрлі болып табылатын білім алушыларды біріктірудің қуатты құралы болып табылады.

Жас әдеби-өлкетанушылар үйірмелерге, қоғамдарға, мектеп мұражайларының активтеріне біріктірілген немесе педагогтің жеке тапсырмаларын жай ғана шығаратын бағыттардың ұсынылған қысқаша тізбесі мыналарды қамтиды:

1. Өлкенің тума - жазушылары (немесе онда болған адамдар) туралы мәліметтер мен материалдар жинау.

2. Жерлес жазушылармен, журналистермен, жергілікті әдеби бірлестік мүшелерімен кездесулер. Олардың кітаптары, очерктері, әңгімелері және т. б. бойынша оқырмандар конференциясы.

3. Жергілікті өлкетанушылармен, ертегілермен танысу және кездесулер. Фольклор шығармаларын жазу: көне әндер, ертегі, халық фольклоры, азаматтық соғыс кезіндегі әндер Ұлы Отан соғысы кезеңіндегі әндер, лирикалық, салт-дәстүр және тұрмыстық әндер, мақал-мәтелдер, жұмбақтар және т. б.

4. Әдебиет және өнер қайраткерлерімен байланысты тарих және мәдениет ескерткіштерін есепке алу (үйлер және басқа да құрылыстар, табиғат ескерткіш орындары және т.б.).

5. Көне кітаптарды, қолжазбаларды, өлке әдебиетін, картиналарды іздестіру және жинау; революцияның, азаматтық және Ұлы Отан соғыстарының бірінші жылдарындағы кітаптарды, журналдарды, газеттерді, плакаттарды, фотосуреттерді, хаттарды, әр түрлі құжаттарды жинау.

6. Туған өлкедегі елді-мекендер атауларында, көшелер, алаңдар, оқу орындары, кітапханалар және т. б. атауларында әдебиет тарихын зерттеу.

7. Жергілікті ауылдардың атауларын, тарихи орындарды, табиғат ескерткіштерін оларда тарихи оқиғаларды, шаруашылық қызметті, жергілікті халықтың тұрмыс-салты мен әдет-ғұрыптарын көрсету тұрғысынан зерделеу.

8. Білім алушылардың әдеби шығармашылығы: табиғат пен ескерткіш орындардың суреттемелері, өлке тарихынан, Ұлы Отан соғысына қатысушылар, еңбек адамдары, мектеп туралы, өз отбасым туралы тақырыптарға очерктер («Мен ата-аналардың сөздерінен менің туған-туыстарым туралы не білдім?»), жорықтық күнделіктер және т. б.

9. Әдеби жылды құрастыру, туған өлкенің тізімдемесі.

10. Облыстың, ауданның әдеби-көркем картасын жасау.

11. Туған өлкенің әдеби-көркем күнтізбесін құрастыру.

12. Өлкетану тақырыптарына әдеби-музыкалық ертеңгіліктер мен кештерді ұйымдастыру және өткізу.

Әдеби-өлкетану сабақтары білім алушылардың бойында патриоттық сезімді, туған өлкеге деген сүйіспеншілікті тәрбиелейді, олардың ой-өрісін кеңейтеді, әдебиеттің өмірмен байланысын сезінуге көмектеседі, шығармашылық бастауды тәрбиелейді, эстетикалық тұрғыдан дамытады. Білім алушылардың көп қырлы, күрделі қызметі арнайы білім мен іскерлікті талап етеді. Білім алушылардың жорықтар мен экспедицияларда жинаған құнды материалдары құнсызданады, ал жазулар, қате өңдеу, ұқыпсыз тасымалдау немесе сақтау салдарынан жойылады. Сондықтан жас өлкетанушыларға әдеби-өлкетанудың барлық бөлімдері бойынша практикалық іс-әрекет дағдыларын меңгеруі қажет, ең алдымен осындай іскерлікті педагог өзі меңгеруі тиіс.

Педагогтің әдеби өлкетану бойынша білім алушылармен жұмыс істеуге өздігінен дайындығы бастапқы ақпаратты жинаудан басталады, ол болашақ зерттеулердің негізі болады: қандай мәдениет қайраткерлері жергілікті тумалары бар немесе өмір сүрді, қандай әдебиет және басқа да өнер туындыларында тарихи оқиғалар, қазіргі өмір, туған өлкесінің адамдары мен табиғаты, жергілікті тұрғындар арасында осы шығармалардың кейіпкерлерінің прототиптері болды ма, жақын қалаларда (елді-мекендерде) белгілі бір мәдениет қайраткерінің туыстары мен жақындары тұрады ма соны анықтау.

Мұндай мәліметтердің көздері көркем шығармалар, очерктер, естеліктер, энциклопедиялардағы мақалалар, жазушылар мен басқа да өнер қайраткерлерінің өмірі мен шығармашылығы жылнамасы, жергілікті жоғары оқу орындарының ғылыми жазбалары мен брошюралары, өлкетанушылардың баспа еңбектері, жергілікті газеттер мен журналдардағы өлкетану тақырыптарына мақалалар, әдеби мұражайлар бойынша жолсілтемелер болуы мүмкін. Ұстазға отбасылық естеліктер немесе ол туралы аңыз, хаттар, фотосуреттер, осы адамның жеке заттарын сақтай алатын жазушының, ақынның немесе олардың ұрпақтарының туыстары мен жақындары үлкен көмек көрсете алады. Қызықты естеліктерді жергілікті тарих әуесқойлары, қарт адамдардың сөздерінен жазуға болады, бірақ олар туралы айтатын фактілер мүмкіндігінше құжаттық және баспа көздері бойынша тексеру қажет.

Әдеби өлкетанушы өзінің қызығушылығын тудыратын мәліметтерді жинаумен және дереккөздермен танысумен ғана шектелмеуі тиіс - ол өз жұмысының алғашқы қадамынан бастап өзінің өлкетану және әдістемелік

әдебиет қорын құруға қамқорлық жасау қажет. Қол жетімділігі қиын кітаптармен жұмыс істегенде немесе жазылатын мәтіннің үлкен көлемі кезінде өлкетанушыға көмекке халыққа кітапханалық қызмет көрсетудің пәрменді формасы - микрофильмдеу келуі мүмкін. Орталық көпшілік кітапханалар оқырмандардың тапсырыстары бойынша қысқаша мәтінді басып шығара алады және оны пошта арқылы жібере алады.

Жинақталатын материалдарды жүйелеудің ең жақсы түрі көркем, мемуарлық, тарихи және ғылыми-танымал әдебиеттегі «Біздің өлке» тақырыбына библиография және «Жазушылар және басқа да мәдениет қайраткерлері және біздің өлке» картотекасын құрастыру болып табылады. Библиографиялық тізімге тек кітаптар ғана емес, сонымен қатар, оқылатын тақырып бойынша газет және журнал очерктері, мақалалар мен жазбалар енгізу қажет.

Картотеканы жасау кезінде карточкаға келесі мәліметтерді орналастыру қажет:

- жазушының (мәдениет қайраткері) тегі, аты және әкесінің аты, бүркеншік аты (егер бар болса);

- өмір және қызмет күні, туған жері (қайтыс болуы); - қызмет түрі - жазушы, ақын, сыншы, театр қайраткері, композитор, музыкант, ағартушы мұғалім және т. б.

Сондай-ақ, оның жергілікті жерде болуы туралы негізгі деректерді келтіру керек:

- қашан және неге байланысты болды;
- қайда және кімде тұрған немесе сақтаған;
- бұл жерде не құрды және осы аймақта қандай жұмыстар көрініс тапты;
- оның өмірімен байланысты үйлер сақталды ма және халық ол туралы естеліктер мен аңыз сақтады ма?

Карточканың артқы жағында «Осы мәдениет қайраткерінің жергілікті өлкемен байланысы» тақырыбына қысқаша библиография және ол туралы кесілген конверттің немесе папканың шифры орналастырылады. Өзін-өзі дайындау процесінде мұғалім алған өлкетану материалдарын жинау және библиография мен картотеканы құрастыру бойынша практикалық іс-әрекет тәжірибесі мен білімі білім алушылармен әдеби-өлкетану жұмысын ұйымдастыру үшін сенімді іргетасқа айналады.

СТАНЦИЯДА ӘДЕБИ-ӨЛКЕТАНУ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Әдеби өлкетану кез келген сыныптан тыс жұмыс сияқты ерікті негізде құрылады, оны активті қалыптастырудан бастау керек. Ең алдымен, осындай белсенділер педагогтер шақыруына бірінші болып үн қататын білім алушылар болады. Бұл, әдетте, әдебиетті сүйетіндер, VIII-IX сынып білім алушылары.

Педагог-энтузиаст ұжымға ресми қабылданғанға дейін ескі адамдармен әңгімелеседі, осы жұмысқа жекелеген білім алушыларды тарта отырып, жергілікті жерлерде тұратын немесе болған жазушылар мен басқа да мәдениет қайраткерлері туралы мәліметтерді жинайды. Сонымен қатар ол мектептегі әдебиет сабақтарын өлкетану элементтерімен толықтырады, өздерінің ізденістері мен зерттеулері туралы айтады. Осындай жолмен үйірмеде әдеби-өлкетанумен қызығушылық атмосферасы құрылады.

Жұмыстың белгілі бір кезеңінде мұғалім педагог өзінің белсенді көмекшілерін жинап, үйірме құру туралы сұрақ қоя алады. Өз қызметін үлкен, қызықты істің бөлшегін түсініп, әдеби-өлкетану сабақтары үшін арнайы дайындық қажеттілігін түсініп, балалар үйірмеге жүйелі түрде қатысады.

Әрине, білім алушылармен жанды шығармашылық жұмысты үлгі бойынша бастауға және жүргізуге болмайды. Өз сипаты, бейімділігі, қызығушылықтары бар қанша педагог, тірі, қайраткер адамдар бар, даралыққа толы балалар ұжымы бар - сонша білім алушылардың белсенділерін әдеби-өлкетану ісіне тарту жолдары да болуы мүмкін.

Алайда, тақырыпты таңдау, іздену және зерттеу жұмысының бағыттары педагогтың талғамы мен мүдделеріне ғана байланысты емес, ең алдымен жергілікті аймақта әдеби өлкетанушылардың назарын күтетін нақты объектілердің болуымен және білім алушылардың білім деңгейі мен танымдық қызығушылықтарының деңгейімен анықталады.

Үйірмеде жасалған тақырыптар, мысалы: «Біздің өлке көркем әдебиетте»; «Халықтар достығы - әдебиет достығы (жергілікті аймақ қайраткерлерінің бауырлас республикалардың жазушыларымен және басқа да мәдениет қайраткерлерімен байланысы туралы)»; «Фольклор-халықтың рухани байлығы»; «Халық таланттары»; «Дәстүрлі халық кәсіпшілігі»; «Біздің өлкеміздің тарихы елді-мекендері мен атауларында»; «Тарих және мәдениет ескерткіштерін қорғау-бүкілхалықтық іс»; «Туған жерлердің ескі және жаңа әндері» және т. б.

Үйірмені жиі ұйымдастыру табиғатқа, туған өлкенің ескерткіш жерлеріне экскурсиядан басталады. Балалардың өзара қарым-қатынасын, олардың табиғаттан, еңбек адамдарымен кездесулерден, туған жерінің тарихымен жанасудан алған әсерлерін бақылау топтың әр қатысушысын жан-жақты білуге мүмкіндік береді. Өз кезегінде, балалардың сенімді қарым-қатынасын пайдалана отырып, педагог оларға кешкі алау жанында табиғат туралы өлеңдерді оқи отырып, табиғат сұлулығын тез қабылдауға көмектеседі; күндізгі кездесулер туралы пікір алмасып, білім алушылардың назарын өз ісімен айналысатын еңбек адамдарының жан сұлулығына аударады. Педагогтің білім алушылармен осындай рухани қарым-қатынасы балалар жаны ашылатын берекелі жер болып табылады.

Қосымша білім беру педагогі жекелеген балалардың әдебиетке бейімділігін байқай алады. Әдеби шығармашылықтың бұл алғашқы өскіндері оқушының күнделік түрінде өз әсерлерін жазуға деген ниетінде көрінуі мүмкін.

Шығармашылық үйірмелердің (әдеби шығармашылық, жалпы өлкетану, тарих) қатысушылары өздері қызықты өлкетану тақырыбын табады, өз мүдделерін анықтайды. Сол кезде олардың таңдауы әдеби - өлкетану немесе тарихи-әдеби, фольклорлық және т.б. болу мүмкін.

Мысалдар келтірейік:

Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы» бірнеше жылдар бойы үйірмешілермен жорықтар мен экскурсиялар өткізді. Жорықтың мақсаты-халыққа мәдени қызмет көрсету, туған өлкесінің тарихи-мәдени орындарымен және ескерткіштерімен жалпы танысу, табиғатпен қарым-қатынас жасау. Осындай жорықтарға дайындық кезінде балалар тиісті әдебиеттерді, соның ішінде көркем әдебиетті оқыса, жолда олардың көпшілігі күнделік жүргізеді, біртіндеп станция ұжымында әдеби актив пайда болды. Бұл келесі жылдары әдеби мақсатпен ашық далаға саяхат жасауға мүмкіндік берді.

Жорыққа дайындық оқу жылы бойы жүргізілді. Осылайша, үйірмедегі белсенділік әдеби-өлкетану үйірмесінің негізі болады. Бұл әдебиеттің туризммен бірігуі көп жағдайда жорықтардың мазмұнын байытып, қатысушылардың жадында көптеген ұмытылмас естеліктерді қалдырады.

Жаңадан ұйымдастырылған ұжыммен бірінші әңгімелесу барысында педагог білім алушылар алдында халықтың рухани өмірінің байлығын ашады, туған өлкенің тарихы мен қазіргі заманғы мәдени өмірінен мысалдар келтіреді, өзінің өлкетану тәжірибесінен қызықты жағдайлар туралы әңгімелейді, халық шығармашылығының жазылған үлгілерін немесе қызықты адаммен әңгімелесудің мазмұнын оқиды. Халықтың мәдени мұраларын жинау және қорғау қажеттілігі туралы айта келе, педагог балалардың назарын олардың алдында ашылған жұмыс жиегіне аударады. Ол асықпау керектігін айтады, өйткені ескі адамдар өздерімен біргіп орны толмас болып кетеді; ескі халық поэтикалық және ән шығармашылығының білгірлері аз қалағанын айта келе көптеген табиғат, тарих және мәдениет ескерткіштері қорғау мен аялауды талап етеді. Еліміздің жас азаматтарына өмір сүре бастаған, халықтың рухани байлығын сақтауға қамқорлық көрсететін кім екенін ұғындырады. Әңгіме соңында педагог жалпы халықтық мәдени құндылықтарды сақтау мен насихаттаудың мемлекеттік маңыздылығын атап өтеді.

Педагог жұмыстың мазмұны мен жоспарын алдын ала ойлай отырып, әдеби-өлкетану мектеп ұжымының қандай формада болуы мүмкін екенін көрсетуі тиіс. Бұл үйірме, қоғам, әдеби-өлкетану үйірмесі, мектеп әдеби мұражайлары жанындағы жас лекторлар мен экскурсоводтардың белсенділігі, дәріс немесе мәдениет сарайлары, мектептен тыс мекемелер болуы мүмкін. Балалар ұжымын ұйымдастырудың ең жаппай бастапқы нысаны үйірме болып табылады.

Олардың қызметінің негізгі мазмұнына қарай үйірмелер болуы мүмкін:

- фольклорлық-өткеннің ауызша халық поэтикалық және музыкалық шығармашылығын жинау, зерделеу және насихаттау;

фольклор - әншілер, ертегілер, аңыздар, ертегілер, әндер, мақал - мәтелдерді жазу;

- балалар фольклорымен танысу

- балалар әндерін, ойындарды, жұмбақтарды, ойын қойылымдарын жазу, санаақтар жазу;

- фольклорлық-этнографиялық - халық шығармашылығының барлық түрлерінің үлгілерін жинау;

- жергілікті тұрғындардың дәстүрлі халық киімдерінің үлгілерін сипаттау және жинау; ұмыт қалған халық кәсіпшілігі туралы мәліметтер жинау және сақталған бұйымдардың үлгілерін жинау;

- ескі, ұмытылған немесе күйген, сондай-ақ жаңа ұлттық салт-дәстүрлерді жазу;

- тарихи-әдеби - туған өлкенің әдеби өмірінің тарихын зерттеу; өлкенің қазіргі әдеби өмірінің шежіресін құрастыру;

- ауданның, облыстың әдеби картасын жасау;

- бір мәдениетке немесе туған өлкесіне байланысты бір әдеби туындыға арналған монографиялар;

- әдеби шығарма кейіпкерінің прототипі - жергілікті тұрғынға немесе сол жердің тумасына;

- өз шығармашылығында табиғатын, тарихын, өз қаласының, ауылының, ауданының, өлкенің қазіргі өмірін бейнелейтін өлкетану бағытымен әдеби-шығармашылық;

- топонимикалық - елді-мекендердің, көшелердің, өзендердің, көлдердің, батпақтардың, бұлақтардың, орман учаскелерінің, төбелердің, жыралардың және т. б. атауларын жинау;

- археологиялық - көне жазба ескерткіштерін, қолжазбаларды, көне қолжазба және баспа кітаптарын іздеу, жинау және зерттеу.

Аталған үйірмелердің түрлеріне жақын:

- әдеби-музыкалық;

- театр;

- өнертану.

Үйірмелердің аталған түрлері білім алушылардың әдеби-өлкетану қызметінің барлық мүмкін болатын жолдарын толық қамтымайды. Ұжым тақырыпты кеңінен және толық қамти алады, бұл оның қызметі үйірмелердің тізбеленген түрлерінің біріне сәйкес келмейді. Алайда, жұмыста көптеген бағыттар жетекшінің үлкен тәжірибесі мен ұйымдастырушылық қабілетін, іздестіру, жинақтау және зерттеу жұмыстары үшін объектілердің жеткілікті санының болуын, сондай-ақ осы жұмысты бірыңғай кешенде жүргізудің мақсаттылығын болжайды. Әйтпесе, бұл күштің қажетсіз шашырауына әкеледі, бұл сайып келгенде жоғары қиындық тудыруы мүмкін.

Бірінші сабақтардың бірінде жетекші әдеби үйірмелердің түрлері мен түрлеріне қысқаша шолу жасай алады, білім алушылар алдында әдеби өлкетану бойынша шығармашылық қызмет жолдарының байлығы мен алуан түрлілігін

аша алады, ізденістер мен зерттеулердің негізгі бағытын таңдауға көмектеседі, жұмыс жоспарын нақтылайды. Біздің әдістемелік ұсынымдарда білім алушылардың әдеби-өлкетану ұжымдарының ең көп таралған түрлері ретінде фольклорлық және тарихи-әдеби үйірмелерге басты назар аударылады.

«ЖОРЫҚ КІТАБЫ» (ЖАЛПЫ ЖОРЫҚ КҮНДЕЛІГІ)

Егер жеке күнделік оның әрбір нақты қатысушысының рухани дамуы үшін жорықтың мәнін көрсетсе, онда жалпы жорықтық күнделік – «Жорық кітабы» - жорықтық ұжымның өмірі мен қызметін қиялында елестету керек. Ол жорық пен экспедицияның негізгі мазмұнын нақты эпизодтар мен топ қатысушыларының сипаттамасымен көрсетуге, нақты фактілерге, әсерлерге және ойға толы болуға тиіс.

Жалпы күнделік жүргізудің келесі формасы өзін ақтайды. Әрбір беттің кең алқаптарында жорық өмірінің барлық негізгі фактілерін жазады: болған елді мекендердің атауларын, өткен жолдың километрін, кездесу немесе кездесу қажет болған адамдардың тектері мен аттарын, мекен-жайларын атап көрсетеді; мұнда кезекті кезекшілікті, ас мәзірін және т.б. белгілеуге болады. Ойлар мен әсерлерді саяхат қатысушыларының жеке күнделіктерінен үзінділерде нақты адамдардың атынан берген дұрыс.

Кітаптың көркемдік безендірілуі үлкен маңызға ие: әр күндегі жол кесінділерінің тақырыптары, сызбалары, ескерткіштерді суреттеу, құрылыстың өзіндік бөлшектері, костюмдер, тұрмыстық заттар, көркем бұйымдар, жергілікті жердің түрлері және т. б. Жорық кітабының тұтас бетін парақтың барлық еніне тұтас мәтінмен толтыруға болмайды. Егер мәтін әрбір беттің үшінші бөлігінен артық болмаса және иллюстрацияға байланысты таңқаларлық орналастырылған болса жақсы. «Жорық кітабы» редколлегиясына мыналар кіреді: редактор (анық білетін әдеби-шығармашылық мәліметтері бар), хатшы (жақсы жазуы бар) және суретші (жақсы сурет салатын және дамыған көркем мәні бар). Редколлегия ұжымнан оқшауланбайды. Ол тілшілердің белсенділігін ұйымдастырады, «Жорық кітабына» орналастырылатын үздік әдеби шығармаларға конкурс өткізеді.

ӘДЕБИ-ӨЛКЕТАНУДЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛІК МАҢЫЗЫ

Тағы да өлкетану, атап айтқанда әдеби деген не деген сұраққа қайта ораламыз. Мұнда екі жорық болуы мүмкін. Бір-практикалық: ал бұл мұғалімге әдебиетті оқыту ісінде не береді? Сабақ барысында жиналған материалдар қайда қолданылады? Бұл жағдайда өлкетанушы - мұғалімге қойылатын негізгі талаптардың бірі мүмкіндігінше өлкетану жұмысы тақырыбының әдебиет, тарих, сондай-ақ факультативтік курстар бойынша бағдарламаға сәйкестігі болып табылады. Үйірме қатысушылары жазған халық ауыз поэзиялық шығармашылығы IV және V сыныптарға "халық ауыз әдебиеті" тақырыбын зерттеуде тікелей көмек көрсетеді, ал жоғары сынып білім алушыларының,

үйірме қатысушысының әңгімесі, бұл шығармалардың халықпен қалай жазылғандығы, сабақты жандандырып, білім алушылардың фольклорға деген қызығушылығын арттырады.

Екінші оқу жылының үйірмешілерінің сабағында, жазушының шығармашылығы туралы, оның идеялық дамуындағы фольклордың маңызы туралы айта отырып, білім алушыларды осы өлкеде жазылған халық әндерімен таныстыру пайдалы. Егер осы әндердің арасында жазушының өмірбаянында немесе шығармаларында айтылған болса, үлкен жетістік болады. Оның сабақта орындалуы білім алушыларға жазушының халықпен рухани байланысын сезінуге, жазушыны тірі адаммен нақты өмір жағдайында таныстыруға көмектеседі.

Тарихи-әдеби үйірме туралы да айтуға болады. Қандай бағыт бойынша үйірме жұмыс істеді, қандай тақырыпты таңдады, өлкенің әдеби өмірінің теориясы немесе жергілікті өлкемен байланысты белгілі жазушының өмірлік және шығармашылық жолы немесе Ұлы Отан соғысына қатысушы - жергілікті жазушылар туралы материалдар жинау және т.б., мұғалім әрқашан туған өлке бойынша жорықтар мен экспедицияларда мұғалім шкафтарында шаңданбауы, ал сыныптан тыс жұмыста өмір сүруі және жұмыс істеуі үшін көп жол таба алады.

Станция өмірінің практикасында сыныптан тыс жұмыстың әдебиет бойынша мектеп бағдарламасымен тікелей байланысына орнату кейде терең рухани күш пен шығармашылық қуатты талап ететін, еңбек сыйымды өлкетану қызметі дүркін-дүркін өткізілетін оқу экскурсияларымен әдеби мұражайларға ауысып отырады. Мұндай экскурсиялардағы мұғалімнің рөлі негізінен ұйымдастырушылық функцияларды орындауға байланысты.

Өлкетану мәні, оның мектеп пәндерінен айырмашылығы туралы мәселенің басқа тәсілі өзгеше болып табылады. Өлкетану, немесе, дәлірек айтқанда бұл тұрғыдан туған өлкесі туралы тек қана білімнің біріктірілуі ғана емес. Өлкенің табиғатын, тарихын, шаруашылық өмірін, оның тұрмысын, мәдениетін, өлкетануын зерттей отырып, «пәндік» оқытуда берілетін алаңдатқан-объективті ұғымға қарағанда, бұл ғылымның барлығын өлкетанушылардың туған және өскен кіші Отанының өміріне жеке қатыстылығын тәрбиелеу арқылы біріктіреді. Туған өлке тарихының тағы бір беттерін аша отырып, жас өлкетанушы өзін қалай ашады. Ол тарихты немесе әдебиетті кітаптар бойынша оқып жатқан оқу пәні ретінде емес, оның бұрынғы ұрпақтарының және жақындарының қолымен жасалған өмір сүру кезеңі ретінде түсіне бастайды. Ал бұл өз халқының бөлшегін сезінудің бастамасы. Егер мектеп пәндері практикада оқу бағдарламаларының шеңберімен және әрбір пән педагогының жеке ерекшеліктерімен араласса, онда өлкетанушы-мұғалім өлкетану қызметінің қандай бағытын таңдаса да, қажетсіз маман бола алмайды. Мысалы, туған өлкеге әдеби-өлкетану мақсатында саяхат жасай отырып, педагог пен үйірмешілер табиғатпен

белсенді және мұқият араласады, өз еңбегімен әуестенген әр түрлі кәсіптегі адамдармен кездеседі, ескі жұрттың аузынан өлкенің өткені туралы біледі, өз ауылының, ауданының шаруашылық және мәдени өмірімен танысады, қоғамға шешетін еңбек, тұрмыс, мәдениет, табиғатты қорғау мәселелерімен бетпе-бет келеді. Мектеп білім алушыларын немқұрайлы қалдырмауы керек, өйткені ол үлкендердің өміріне «экскурсанттар» емес, осы өмірдің болашақ қожайындары, өз әкелері мен

аналарының ізін жалғастырушылар.

Халықтың толық қанды өмір сүруіне бұлай белсенді араласуы станция-әдебиеттанушыларды жорықтың басты мақсаттарынан алаңдатпайды. Керісінше, өлке өміріне және оның проблемаларына деген белсенді қызығушылық оларға әдебиетті жеке кітап әлемімен емес, оның үстіне оқу пәні емес, қоғамның рухани өмірінің органикалық құрамдас бөлігі ретінде сезінуге және түсінуге көмектеседі.

Алайда, мұның бәрі өзі келмейді. Мұнда өлкетанушы-педагог, оның белсенді өмірлік ұстанымы, кең ой-өрісі, жан-жақты қызығушылықтары мен білімі, қызығушылықтары, балаларға деген махаббаты, балалар ұжымы мен оның әрбір жеке қатысушысымен сезімталдығы мен өзара түсіністігі шешуші мәнге ие. Мұғалімнің адамдармен әңгіме жүргізе білуі, оның табиғатпен қарым-қатынастан шынайы қуанышы, өлкенің тарихы мен қазіргі өмірін нақты білуі, оның туған өлкесі туралы әңгімелерін осы жерлерде болған тарихи оқиғалар көріністерімен, өлке тарихында белгілі адамдардың тірі суреттерімен, жерлестердің жауынгерлік және еңбек ерліктері, халық шеберліктері туралы әңгімелермен жандандыра білуі - осының барлығы мұғалімге оқушы - қатысушылардың өмірін оның байлығында, қайталанбастығы мен өзара байланыстарында тануға деген қызығушылығын қолдауға көмектеседі.

Осы уақытқа дейін біз оқу бағдарламалары мен өлкетану бойынша жұмыс арасындағы, атап айтқанда, әдеби-өлкетану мен мектепте әдебиетті оқыту арасындағы негізгі айырмашылықтарға назар аудардық. Сонымен қатар, мектеп пәндері бойынша оқу жұмыстарын және мектептен тыс өлкетану қызметін бір мақсаттарды көздейтін бір тізбектің буындарымен, тек түрлі құралдармен ғана санауға мүмкіндік бере отырып, оларды біріктіретінін түсіну маңызды.

Мұндай мысал келтірейік. Білім алушылардың Түркістан облысындағы тарихи орындарға немесе халықтың рухани мәдениетінің өзге де ескерткішіне

баруының негізгі мәні тек мұнда алатын қосымша білім санына байланысты болады ма? Әрине, жоқ!

Тарихи тұлғалардың шынайы әлем ортасындағы өміршеңдігін көргенде, - бұл жерлерге барған кезде білім алушыларда пайда болатын сезім-халық өміріне деген жеке құштарлық сезімі аса маңызды болады. Бірақ мұндай шынайы қабылдау тарихи тұлғалардың өмірбаяндары мен шығармаларын білуді көздейді, яғни сол білім деңгейіне сүйену керек, мұның бәрін қосымша білім беру ұйымы береді.

Сондықтан әдеби жорықтар мен экспедициялар өткізу кезінде білім алушылардың жас ерекшеліктері мен білім деңгейін ескеру қажет. Әдеби-өлкетану үйірмесіндегі педагог-өлкетанушы рөлі туралы айтылды. Ол өз жұмысының терең идеялық мағынасын айқын көруі тиіс. Білім алушыларға туған өлкеге, оның табиғатына, еңбек адамдарына деген сүйіспеншілікті сіңіре отырып, фольклорда, көркем бұйымдар мен әдет-ғұрыптарда, адамгершілік пен салт-дәстүрлерде көрініс тапқан халықтың рухани байлығын аша отырып, педагог өзінің барлық іс-әрекетінің басшы күші пәрменді патриотизмді, белсенді өмірлік ұстанымды тәрбиелеу, білім алушылардың жан-жақты, үйлесімді дамуы болатынын есте сақтауы тиіс.

Оқушы бойындағы қызығушылық пен белсенділікті арттыруда үйірмешілер арасында өткізілетін түрлі іс-шаралар мен ашық сабақтар, әдеби кештер мен кездесулердің де алар орны ерекше. Осы орайда үйірме жетекшілері балалардың жас ерекшелігін ескере отырып түрлі байқаулар, жорықтар мен экспедициялар ұйымдастырып отырады. Бүгінгі таңда үйірменің ашылғанына көп болмаса да атқарылған іс-шаралар өз нәтижесін беріп те үлгерген. Жыл сайын дәстүрлі түрде «Рухани жаңғыру» аясында өткізілетін аудандық «Қазақстан – менің елім» туристік-өлкетану іздеу-зерттеу ғылыми жобалар байқауынан облыс көлемінде жетістікке жетіп үлгерді. Бұл қосымша білім беру педагогінің дұрыс бағыт бере білуі мен үйірмешінің жүйелі ізденуінің нәтижесі деп білеміз.

**Екінші санатты қосымша білім беру педагогі
«Жас экскурсовод» үйірмесінің жетекшісі –
Орынбай Әсем Мұратқызы**

**Экскурсоводта ең басты төрт қабілеттіліктер
болу керек: конструктивтік,
ұйымдастырушылық, коммуникативтік және
аналитикалық.**

Конструктивтік қабілеттіліктері. Экскурсиялық материалды таңдап, дұрыс рәсімдеп, ол түсінікті және сенімді болуы қажет. Қажет болған жағдайда экскурсияның өткізілуін жоспар, әдістемелік қабылдау, схемаларды пайдалану арқылы қайта жоспарлауы қажет. Қабілеттіліктің осы түрі экскурсоводтың ойлау қызметін дамытуға арналған.

Ұйымдастырушылық қабілеттіліктері. Экскурсиялық топты басқаруды жүзеге асырып, экскурсанттардың қажетті объектеріне ықыласты бағыттауға арналады, сонымен бірге туристтер және басқа қаладан келген экскурсанттарға көрсетілген бағдарламаны орындауды қамтамасыз етуді жүзеге асырады.

Коммуникативтік қабілеттіліктері. Экскурсиялық топпен іскерлік қатынастар орнатып, оларды экскурсияның соңына дейін сақтап, маршруттағы автобусты жүргізушімен жақсы арақатынаста болуы керек, мұражай жетекшісі экскурсанттар мен көрме қызметкерлері, басқа туристік топтардың экскурсоводтарымен, жетекшілерімен, саяхаттар және экскурсияларды ұйымдастырушыларымен дұрыс қатынасты болуы керек.

Аналитикалық қабілеттіліктер. Өз жұмысының сыншыл талдауы, өткізілген экскурсияның сапасының нақты бағасы, әдістемелік қабылдауларды қолданудың тиімділіктері осыған негіз болады. Барлық экскурсоводтар қабілеттіліктерге ие бола бермейді, дегенмен оларға ие болуға әр қайсысы ұмтылуы керек.

Экскурсоводтың қабілеттіліктерінің дамуындағы маңызды рөлді әдістемелік секциялар, объектердің жанында дербес жұмыстары, әдістеме және экскурсияларды өткізу техникасын терең меңгеруі, курстар, жұмысқа дайындықтар құрайды.

Экскурсоводтың біржақтылығы

Экскурсоводтың ажырамас адами қасиеті - бұл оның адам сенушілік қасиеті болып табылады. Экскурсияларда экскурсовод тақырыптың мазмұнын ашуда, оны өткізуде біржақтылық көрсетуі керек: дұрыс айқын құрастыру, ойлауға бағытталу, ғылымның позициясынан оқиға және құбылыстың мазмұнын дұрыс ашу, олардың түсіндірмесін мұқият зерттеп экскурсанттарға оны жеткізу. Экскурсоводтың біржақтылығы - бұл оның көзқарастары және әсерлеріндегі айқын бағытталғандық, талпыныс, экскурсанттарға өз көзқарасын айту ғана емес, оның дұрыстығында оларды сендіру болып табылады. Маңызды рөлді экскурсоводтың сенушілігі ойнайды. Ол оның білімдеріне, идеялық және тіршілік позицияның белсенділігіне негізделген. Оның сенушілігі - бұл хабарланатын білімдердің шындығында, адалдығында, мақсаттарға жетуіндегі жолында.

Экскурсоводтың эмоция және сезімдері нақты сипаттасуы керек. Экскурсовод экскурсанттардың эмоциясы тақырыптың ашылуын процесстерде көлбеңдеп бейнеленетін оқиғаларға қам жеу, дербес ортақтастықтың сипаты алу үшін дегеніне жетеді. Қаралатын тақырыптарға байланысты экскурсовод

адамдардың орта білім әзірлеуін және олардың эстетикалық дамушылығын есепке алуы керек. Экскурсияның өткізілу деңгейі, экскурсанттардың материалды қабылдауы - тиімділікті жоғарылату немесе (ықылас, эмоция, ерік) белсенділіктің төмендеуінде айқындалатын және нақты хал-жағдайлар және ұжымдағы еңбек, микроклиматтан тәуелді болады.

Адамның психикалық күйінің бірнеше түрлері бар - ортақ психикалық күй, (көңіл) қызу күй, зияткерлік творчестволық күй, (белсенді әрекеттерге дайындық) ерікті күй. Экскурсиялардың жетістігі үшін экскурсовод адамдардың психикалық күйін жақсы деңгейде білу керек. Әңгіменің тоны ширақтығы түсінікті, сенімді болу керек. Экскурсиядағы материалдарды игеру психикалық процесстердің үш түрлерінің тіркесінде негізделген: (сезіну, ұсыныс, ойлау, елестету) таңырлық; (қайғырулар) қызу; (ықыластың сақтауы, жадтың жұмысы үшін күштер тағы басқалар) еріктер. Бұл психикалық процесстер өзара тығыз байланысқан және ол адамның қасиеттерімен, психикалық күйлерімен бірге анықталады.

Адамның қасиеттері адамның психикалық қызметінің бас реттеуіштері болып табылады. Адамның қасиеттері және психикалық процесстері бірдей белгілері бойынша топталады: (байқағыштық, ақыл орамдылығы) зияткерлік; (сергектік, нәзіктік, құмарлық, тиімділік) қызу; (табандылық, батылдық, сабырлық ету) ерікті. Нақтылы түрде мына барлық қасиеттер бір жерден шығады және олардың негізінде адам сипаты қалыптасады. Экскурсовод өзінің әсерлерін үнемі тексереді. Мысалы, ол экскурсиялар өткізу барысында өзіне мына сұрақтар береді: «Мен осыны дұрыс істеп жатырмын ба? Объектті дұрыс көрсетіп жатырмын ба?», Экскурсияның соңында ол экскурсиялық топтан «Барлығы түсінікті болды ма?» деп сұрайды. Өзін-өзі бақылау, мінез-құлықтағы қасиеттерді талдау, өзара сын және шек қою адамның ішкі жан-дүниесін бірлестіреді. Жеткен нәтижелер арқылы экскурсовод өз қызметіне баға беріп қана қоймай, оны салыстыруға болады және нұсқаушы құжаттармен тағы басқалар нұсқаулармен, жағдайлармен, әдістемелік құралдармен орнатылатын нақтылы нормаларға сүйенуі мүмкін. Кез келген экскурсовод өзге экскурсоводтармен салыстыра отырып, өз қызметіне де дұрыс баға беріп, кемшіліктерін тыйуы қажет. Яғни ол өзімен де жұмыс істеуі керек.

Жас жеткіншіктерге саналы білім мен сапалы тәрбие беруде туризм-өлкетану бағыттары маңызды рөл атқарады. Елбасы Н.Назарбаев тарихтың маңызы туралы «Өркениетті алға бастырар ғылым десек, соның бірден - бір саласы жас ұрпақты дәл тарихтай отаншылдыққа, ұлтжандылыққа, әділдікке тәрбиелей алмайды» дейді. Отансүйгіш ұрпақ тәрбиелеу үшін Отан тарихын, өлке тарихы арқылы тануы қажет. Осы тұста өлкетану бағыты өскелең жас ұрпаққа туған жері мен елінің, халқының өткен өмірі мен бүгінгі тіршілігін оқытып, азаматтық пен ұлтжандылыққа Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеп, жеке тұлғаның дамуына септігін тигізеді.

«Жас экскурсовод» үйірмесі педагогке жұмыстың топтық формаларын жеке білім алушылардың қоғамдық белсенділігін қалыптастыруға бағытталған

жұмыстарды жүргізуге мүмкіндік береді. «Жас экскурсовод» үйірмесінің қызметі сыныптан тыс жұмыстың бір түрі бола отырып, сабақ сияқты, бірақ басқа да нақты өлкетану материалында және басқа да құралдармен бірдей міндеттерге қол жеткізуге бағытталған.

Экскурсиялық әдіс білімді белсенді қайта өңдеу түрлерінің бірі болып табылады және практикалық зертханалық біліммен қатар кәсіби іс-әрекеті еңбекке үйретуге көмектеседі.

Экскурсия жеке тұлғаның уақытша болатын туристік 24 сағаттан аспайтын танымдық саяхат. Экскурсанттарды басқаратын экскурсоводтың жұмысы маңызды әрі жауапты. Бала бойына сенімділік, жан-жақтылықты, үйлесімді сөйлеуді аудиториямен жұмыс жасау шеберлігін дамыту жолында «Жас экскурсовод» үйірмесінің рөлі зор.

Экскурсия (лат. *excursio* - сапар) – ғылыми, білім беру, танымдық, мәдени-ағарту, демалу, т.б мақсаттарда белгілі бір орындарға ұйымдастырылатын ұжымдық сапар немесе жорық. Экскурсияның мазмұнын

зерттеу нысанына (табиғат, музей, өндіріс, тарихи оқиғалар болған орын, т.б) байланысты. Тақырыбы бойынша мәдени-тарихи, ғылым, жаратылыстану, өндірістік, өлкетану, т.б экскурсиялар болады. Экскурсия оқу жүйесіне байланысты мектептерде жиі қолданылады. Мұндай жағдайларда экскурсия балалардың ой-өрісін кеңейтуге бейімдейтін оқу-бағдарламалық және мектептен тыс экскурсиялар болып бөлінеді. Экскурсия негізіне оның ақпараттық

бөлімі, қоршаған ортамен байланысы, ғылыми мәні, адамдардың бір-бірімен байланысы, оның идеялығы сияқты спектрлерді қарастырады.

Жүйелі ұйымдастырылған экскурсоводтың жұмысы білімділік, танымдылық, дамытушылық тәрбиелік маңызы зор. Сондай-ақ өлке тарихын экскурсовод жұмысын оқытудың күнделікті өтілетін сабақтардың өзгешілігі бар. Өзіне жақын да таныс жерлер мен адамдар туралы айтылатын оқиғалар мен деректер әр нәрсеге қызыққыш, эмоционалды болып келетін балалардың жан-қуаттарының оянуына түрткі болып, мұндай сабақтарға қызығушылықпен, белсенділікпен қатысады. Туған өлкені, жергілікті өзендерді, көлдерді, батпақтарды, топырақты микроклимат өсімдіктерін және т.б зерттеу оларды шаруашылықта пайдалану мақсатында табиғи ландшафтарды қорғау жергілікті географиялық атауларды зерттеу балалардың Отанға деген сүйіспеншілігін оятатыны сөзсіз.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру аясында балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытудың жаңа мүмкіндіктері қаралды. Бұл сала

балалардың туған елі мен жерінің тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін танытуда ерекше маңызға ие екені белгілі. Оны Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласында алға қойған міндеттер мен тапсырмалар да жандандыра түсті.

Өлкетану жұмыстарына балалардың ерте кезден араласуы олардың ой-өрісін дамытады, еліміздің тыныс-тіршілігімен, шаруашылық өмірімен таныса отырып, қоғамға қажетті білімге құштарлық, байқағыштық, тапқырлық, ізденімпаздық қасиетке өз бетімен шығармашылық іске ұмтылуына, болашақ мамандық таңдауына да игі әсер етері сөзсіз.

Осы тұста Төлеби аудандық «Жас туристер станциясында» дәстүрлі түрде өтетін «Жас гид-экскурсовод» апталығының рөлі зор. Бұл апталықта балалар еліміздің, өлкеміздің таңғажайып көрікті жерлеріне виртуалды түрде саяхат ұйымдастырып өз шеберліктерін паш етеді. Осылайша еліміздің болашақ гид-экскурсоводтары шыңдалады. Станциямыз Төлеби аудандық музеймен тығыз қарым-қатынаста. Станциямыздың музей бұрышын «Жас экскурсовод» үйірмесілері көрнекіліктермен, ғылыми материалдармен толықтырып отырады. Ал, облыс көлеміндегі ұйымдастырылған «Жас гид-экскурсовод» байқауы болашақ гид-экскурсоводтарға талмас қанат пен мол тәжірибе беріп отыр. «Жас экскурсовод» үйірмесілері түрлі саяхаттар мен жорықтарда таныстыру, жол бастау сынды жұмыстарымен белсенді әрі тұрақты түрде айналысады.

«Жас экскурсовод» үйірмесімен бірге түрлі танымдық саяхат ашық сабақтары тұрақты түрде өтеді. Мұндай сабақтар өскелең жас ұрпақтың бойына сенімділік пен өз Отанына деген сүйіспеншілік сезімін қалыптастыратыны сөзсіз. Сонымен қоса еліміздің туризмінің дамуына сервистік қызмет көрсету саласына қосар үлесі зор.

**Екінші санатты қосымша білім беру педагогі
«Тарихшы-өлкетанушы» үйірмесінің жетекшісі
– Утеулиева Айнур Абентаевна**

Балалар мен жасөспірімдер туризмі - бұл жалпы және қосымша білім беру саласында үлкен әлеуетке ие білім беру қызметінің ерекше бағыты. Білім алушыларды әлеуметтендіру мәселелеріне кешенді тәсілге тұлғаның жан-жақты дамуына, салауатты өмір салтын қалыптастыруға бағытталған білім беру туризмі мен өлкетану құралдары қол жеткізе алады.

«Өлкетану - елдің белгілі бір бөлігін, тауды немесе ауылды, басқа елді мекендерді жергілікті халықпен жан-жақты зерттеу. Өлкетану-табиғи және қоғамдық зерттеулер кешені. Өлкетану туған өлкенің табиғатын, халқын, шаруашылығын, тарихын және мәдениетін зерттейді».

«Тарихи өлкетану» үйірмесінің негізгі мақсаты - туған өлкенің тарихы бойынша материалдар жинау. Жиналған материалдар үйірменің тарих кабинетінде пайдаланылады, көрмелер мен мұражайлар ұйымдастырудың негізі болып табылады, олардың ең құнды құжаттары мемлекеттік мұражайлар мен мұрағаттарға беріледі. Үйірме сабақтары көбінесе практикалық сипатқа ие, олардың аз ғана бөлігі дәріс түрінде өткізіледі. Сабақтың мазмұнын қарапайым

ізвестіру тапсырмаларын орындаудан бастап (жергілікті жерде белгілі фактілермен, тарих және мәдениет ескерткіштерімен танысу) және тарихи материалдарды іздеу бойынша мемлекеттік және халық мұражайларының тапсырмаларын орындағанға дейін біртіндеп күрделендірген жөн. Туған өлкені зерттеу кезінде өлкенің қалай өзгергеніне, жыл сайын халықтың материалдық және мәдени өмір сүру деңгейінің өсуіне, бүкіл ел алдында тұрған жалпы мемлекеттік міндеттерді орындауға өңір тұрғындары қалай қатысады деген ерекше назар аудару қажет.

Тарихшы-өлкетанушылар білім алушылардың «Менің Отаным-Қазақстан» туристік-өлкетану экспедициясының қатысушылары болуға, өлкетану тапсырмаларын белсенді орындауға және табиғат пен қоршаған ортаны қорғау туралы заңдарды, тарих және мәдениет ескерткіштерін орындауда үлгі көрсетуге тиіс. Әрбір жаңа жұмысқа мұқият дайындалу керек. Үйірмелер кітаптарда, газеттерде, журналдарда, мұражайларда, қорларда және экспозицияларда көрініс тапқаны белгілі болғанымен танысқанша бірде-бір ізвестіруді бастауға болмайды. Мұндай мұқият және тынымсыз дайындықтан кейін ғана іздеу және қайда іздеу мақсаты айқын болады. Жорықтарда, экспедициялар мен экскурсияларда жиналған материалдар ғылым үшін үлкен қызығушылық тудыруы мүмкін, сондықтан олар мұқият тексеріліп, жақсы ресімделуі тиіс.

Үйірме жұмысы білім алушылардың сабақтарда алған білімдеріне негізделуі тиіс, ал үйірменің теориялық және практикалық сабақтарында бұл білімдер дамиды және бекітіледі. Бұған мұражайларға және көрмелерге экскурсиялар, сол немесе басқа да ескерткіш орындарға жорықтар, қызықты оқиғалар куәгерлерімен кездесулер және олардың естеліктерін жазу, сондай-ақ техникалық оқыту құралдарын пайдалану - магнитофондық жазбаларды тыңдау, диафильмдерді, диапозитивтер мен кинофильмдерді көру ықпал етеді.

Үйірме жұмысын ұйымдастыру кезінде оның тақырыбын таңдауға ерекше назар аудару керек, бұл ретте көпмақсаттылықпен әуестенуге болмайды, сонымен бірге қандай да бір тар тақырыппен шектелуге болмайды. Көптеген үйірмелерде Ұлы Отан соғыс батырлары, өндіріс озаттары, атақты жерлестер және т.б. туралы материалдар жинайды. Осындай үйірмелердің жұмысының нәтижесі мектепте тақырыптық бұрыштар мен көрмелер, ал одан әрі мектеп мұражайларын құру болып табылады.

Үйірме өз жұмысы туралы үнемі есеп беруі тиіс. Осындай есеп сынып, мектеп және ата-аналар жиналыстарында, туристік немесе тарихи-өлкетану кештерінде қызықты жорықтар мен орындалған өлкетану тапсырмалары туралы әңгіме, қабырға газеттері, бюллетеньдер, «Жорықтан жүргізу» атты стендтер шығару, тарихи тақырыптарға олимпиадалар мен викториналар дайындау және өткізу болуы мүмкін.

Кез келген есептің негізі, әдетте, саяхатта жасалған күнделік жазбалар болып табылады. Бір де бір сапар немесе экскурсия күнделік жүргізбестен өткізілмеуі тиіс. Екі күнделік жүргізу ұсынылады - тұрмыстық, онда күн сайын саяхатшылардың өмірі сипатталады және тарихи-өлкетану тапсырмаларын орындау туралы деректер жазылған арнайы. Екі күнделік фотосуреттермен, суреттермен, сызбалармен суреттеледі. Арнайы күнделікті соңғы ресімдеу

кезінде табылған тарихи мәліметтерді, фактілер мен даталарды тарихи оқиғалардың жалпы арнасымен салыстырып тексеру қажет, ал кейбір жағдайларда тарихшы-ғалымдармен, археологтармен, этнографтармен және т. б. кеңес беру қажет. Үйірме жетекшісі кез-келген саяхаттың қорытындысын шығару-оңай емес және тек жауапты іс екенін ескеруі тиіс; жұмыстың осы қорытынды кезеңіне алдын ала дайындалуы керек және саяхаттың немесе экскурсияның өзін дайындау және

өткізу барысында көп нәрсе жасау керек.

Тарихи өлкетану үйірмесі

Тарихи өлкетану - білім алушылардың туған өлкесі туралы білімдерін байыту, оған деген сүйіспеншілігін тәрбиелеу және азаматтық ұғымдар мен дағдыларды қалыптастыру көздерінің бірі! Ол туған өлкесінің Ұлы Отан соғысы мен байланысын ашып, әр қала, ауыл, ауыл тарихының бірлігін, тығыз байланысты анықтауға көмектеседі, оған әрбір отбасының қатыстылығын сезініп, туған өлкеміздің ең жақсы дәстүрлерінің лайықты мұрагері болуға өз парызын мойындау. Тарихи өлкетанудың негізгі принципі жергілікті өлке тарихының ел тарихымен өзара байланысы болып табылады. Тақырыптың мазмұны жергілікті материалда білім алушыларға тарихи құбылыстардың заңдылықтары мен ерекшеліктерін көрсетуге және түсіндіруге, халықтың рухани және материалдық деңгейінің өсуін түсінуге мүмкіндік береді. Жаңа

материалды зерделеуге кіріспес бұрын, фронтальды әңгімелесу арқылы білім алушылардың туған өлкесінің тарихи орындары, оның табиғаты, экономикасы мен мәдениеті туралы білімдерін қалпына келтіру орынды.

Тақырыпты оқу жоспарына келесі сұрақтар кіреді:

1. Тарихи өлкетану, оның қалыптасуы.
2. Мектеп өлкетану жұмыстарындағы тарихи деректер.
3. Өлкетану материалдарын сабақтарда пайдалану

1. Өлкетану бастаулары ғасырлар қойнауына кетіп, халық өлкетануынан бастау алады. Хабар-ошарсыз халық «өлкетанушылар» туған жер туралы мәліметтер жинады. Олар өз білімдерін ұрпақтан-ұрпаққа беріп, сол арқылы халықтардың материалдық және рухани мәдениетінде сабақтастықты сақтай отырып берді. «Өлкетанушылар» жергілікті тарихтың жанды қорғаушылары және құмарлықты құрбандары бола отырып, туған өлкеге деген сүйіспеншілік рухында өсіп келе жатқан ұрпақты тәрбиелеуге өз үлестерін қосты.

2. Тарихи дереккөздерді үш түрге бөлуге болады: заттық, жазбаша және ауызша. Тарихи дереккөздердің әртүрлі түрлерімен жұмыс істеу әдістемесі революцияға дейінгі және кеңестік ғалымдардың көптеген ұрпақтарымен жасалған. Бұл материалды түсіндірмес бұрын: «Сіз қандай тарихи дереккөздерді білесіз?» - білім алушылардың жауаптарын жинақтап, осы мәселені баяндауға кірісу.

Заттық көздер. Заттық көздердің ең көне түрі археологиялық материалдар болып табылады. Зерттеу әдістері мен тәсілдерінің ерекше жүйесін пайдалана отырып, археологтар әртүрлі тайпалар мен халықтардың материалдық мәдениетінің қалдықтарын жинап, зерттейді және жүйелейді. Археологтар жинаған материалдардың басым көпшілігі - жер қойнауынан өндірілген, ешқандай жазбалары жоқ адам еңбегінің заттары мен құралдары жоқ. Оларды «сөйлеуге» мәжбүр ету үшін археолог осы мәселе бойынша және осы кезең бойынша ғылым жинаған мәліметтер мен ұсыныстардың барлық жиынтығын білуі тиіс. Археология адамзаттың тарихын жазбасқа дейінгі кезеңде қайта құруға мүмкіндік береді.

Үйірме жетекшісі еліміздің археологиялық мұрасын зерттей отырып, археология ескерткіштерін қорғау туралы заңнаманы сақтау қажет екендігін атап өту керек, үйірмелердің назарын археологиялық ескерткіштерді зерттеуге арналған рұқсатсыз – «ашық парақтарсыз» археологиялық қазбаларға жол бермеуге, оларды тарих және мәдениет ескерткіштерін қорғау және пайдалану туралы заңмен таныстыру керек. Заттай дереккөздердің өзіндік түрі архитек тура ескерткіштері болып табылады. Әрбір сәулет ескерткіші, өлкетанушының назарын аударған әрбір көне құрылыс пен ғимаратты екі критерий бойынша

бағалау қажет: оның эстетикалық жетілу дәрежесі және ондағы тарихи ақпараттың құндылығы. Тарихи өлкетану үшін бейнелеу көздері, көне гравюралар, суреттер, қалалар, ауылдар, монастырьлер, тұрмыстық көріністер, ұлттық костюмдер бейнеленген суреттер үлкен маңызға ие болуы мүмкін. Фотосуреттер маңызды - тамаша құжаттық материал.

Жазу көздері. Өткен туралы білімдеріміздің басым бөлігін жазбаша дерек көздері береді. Олар тарихи оқиғаларды бақылауға мүмкіндік береді, экономика мен мәдениет туралы мәліметтерді қамтиды. Бұл туралы айта отырып, үйірме жетекшісі фронтальды әңгіме арқылы тарих сабағынан

тәрбиеленушілердің бұл туралы не білетіндігін анықтайды, содан кейін ежелгі жазу Египет және өзен аралықтарында 5 мың жыл бұрын пайда болғанын, жазбаның өнертабысы прогреске қарай алға үлкен қадам болғанын, өйткені адамдар өз білімдерін, идеяларын, бейнелерін жазып алуға мүмкіндік алды; оларды ауызша дәстүрден, формалардан гөрі, сенімді ұрпаққа беруге мүмкіндік берді. Жазудың арқасында біз Мысыр пирамидаларының

құрылысшылары мен Вавилон сарайларын құрушылардың әлемді қалай танытқанын білеміз.

Ауызша көздер. Тіл-адамдардың қарым-қатынасының ежелгі түрі. Көп мыңжылдықтар бұрын жазудан пайда болған храни́т тілі жақында ғана емес, ежелгі дәуірде де адамдардың өмірі туралы бай мәліметтер қоры. Жазуы кеш болған көптеген славян халықтары үшін тіл, ауызша дәстүр, біздің дәуіріміздің екінші мыңжылдығының басына дейін көп ғасырлық тарихи тәжірибенің негізгі сақтаушысы болды. Бір халықтың жазуы басқа жазу негізінде пайда болуы мүмкін: германдық тайпалар римдіктер жазуын, шығыс славяндар - грек алфавитін пайдаланды.

3. Қазақстан тарихы бойынша мектеп бағдарламаларында ежелгі заманнан бүгінгі күнге дейін туған өлкенің тарихын зерттеу қарастырылған. Жергілікті материал отандық тарихты зерттеуде ажырамас және міндетті болып табылады.

«Тарихи өлкетану» үйірмешілерінің өзіндік іс-әрекеті үшін, іздеу, зерттеу және тіпті шағын ашу үшін кең мүмкіндіктер ашады. Туған өлкесін зерттейтін жас тарихшы-өлкетанушылардың жұмысы білім алушылардың үйірмелерде, экскурсияларда, жорықтарда және экспедицияларда, бағдарламалық материалдарды зерделеуде алған білімдері мен іскерліктерін кеңінен қолдануға, сондай-ақ пәнаралық байланыстарды орнатуға жағдай жасайды.

Тарихи өлкетану курсының басты мақсаты:

- өз өлкесінің табиғат жағдайлары мен ресурстарының алуан түрлілігімен, халқы және шаруашылығымен, онда тұратын халықтың тарихы және мәдениетімен таныстыру;

- жергілікті жердің табиғатына деген ұқыптылығын қалыптастыруға және ұлттық құндылықтарымызды бағалай білуге, елжандылық сезімін қалыптастыруға жағдай жасау;

- өлкеде тұратын әр ұлт өкілдерінің өзіне тән ерекшеліктері және халыққа танымал болған жерлестеріміздің еңбектері жайлы деректермен таныстыру;

- өз өлкесінің дамуына белсенді түрде қатысып үлес қоса білетін Қазақстан азаматын тәрбиелеп шығарады.

4.3. Қалыпты және ашық сабақтар, тәрбиелік іс-шаралар

1) Ашық сабақтың жоспары

Өтетін орны: «Жыланбұзған» ЖОББМ

Сабақтың тақырыбы: «Өзіне өзі дайындаған маятник арқылы жарақат алған адамды тасымалдау»

Сабақтың мақсаты:

Білімділік: теориялық алған білімдерін практикалық түрде орындап үйрету.

Дамытушылық: туристік дағдыларын қалыптастыру, туристік-спорттық дайындықтарын, икемділіктерін дамыту.

Тәрбиелік: салауатты өмір салтын қалыптастыру, қажетті жағдайда өз бетімен жедел шешім қабылдауға, жауапкершілікке, төзімділікке тәрбиелеу.

Сабақтың түрі: аралас сабақ

Пәнаралық байланыс: дене тәрбиесі, АӘД.

Сабақтың техникалық-материалдық жабдықталуы:

- Карабин, дюльфер, жумар, белдемшелер
- Негізгі және көмекші арқандар
- Зембіл жасауға арналған ағаш, каримат

Сабақтың барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі: (3 минут)

1. Білім алушылармен сәлемдесу;
2. Білім алушыларды түгендеу.

II. Үй тапсырмасын сұрап пысықтау (7 минут)

Өткен сабағымыздағы зембіл жасау түрлері бойынша сұрап пысықтау.

1. Жұмсақ зембіл қалай жасалады? Іс-жүзінде көрсет.
2. Қатты зембіл қалай жасалады? Іс-жүзінде көрсет.

Үй тапсырмасын қорытындылау (2 минут)

II. Жаңа сабақ (15 минут)

I. Мұғалімнің кіріспе сөзі:

а) Бүгінгі сабақтың тақырыбы «Өзіне өзі дайындаған маятник».

Сабағымыздың мақсаты туристік маятник дайындап, маятниктен өтуді үйренеміз. Сонымен қатар, негізгі және көмекші арқандарды пайдалана отырып маятник құру, қатысушылардың жеке және топтық сақтандыруды орындай отырып өту және арқандарды жинау әдіс-тәсілдерін үйрету.

б) «Миға шабуыл» жаңа сабаққа сәйкес білім алушыға сұрақ қойылады:

- Маятник дегеніміз не? (Маятник деп ауырлық күші әсеріне тербеліс жасайтын денені айтады).

- туристік маятник дегеніміз не? (Туристік маятник деп тауда кездесетін кедергіні атаймыз).

Білім алушылардың жауабын тыңдаймын, толықтырамын.

Маятник дұрыс орындалған жағдайда соңында оңай жиналуы қажет.

в) **Маятник** дайындау үшін мынадай туристік құрылғылар қолданылады:

1. Туристік сақтандыру жүйесі (өзін-өзі сақтандыруды ұйымдастыруға арналған қосарланып бекітілген жіп);

2. Карабин (туристік жорық кезіндегі негізгі жалғау құрылғысы);

3. Дюльфер (төменге қарай түсетін құрылғы);

4. Жумар (жоғары көтерілетін құрылғы);

5. Туристік арқандар (100 метр арқан, 11 диаметрлі арқан).

г) **Маятник ұйымдастыру бойынша түсінік беру:**

1- кезен. Дайындық кезені.

1. Құрал-жабдыктарды дайындау;

2. Маятник дайындау орнын таңдау;

3. Негізгі арқанды сегіздік байлауына карабин бекіту арқылы бірінші қатысушыға бекіту;

4. Топтық сақтандыруды ұйымдастыру.

2- кезен: Маятникті құру кезеңі.

- Бірінші қатысушының жумар арқылы көтеруді ПС-қа құру.

- Өзіне маятник дайындау

- Дайындалған маятникпен төмен түсу.

- Қауіпті аймаққа жетпей түсуді тоқтату.

- Қалған топ мүшелері бірінші қатысушыны қауіпсіз аймаққа топтық сақтандыру арқанымен тартып алу.

- Дюльферді негізгі арқаннан босату.

3- кезен: Маятниктен өту кезеңі.

1. Топтық сақтандыруды ұйымдастыру.

2. Әр қатысушы өздері дайындаған маятниктен секіріп өту.

3. Жарақат алған адамды маятниктен өткізу.

4- кезен: Маятникті жинау.

1. Өзі дайындаған маятниктің бос жағын ағыту мақсатында күшке сала тарту.

2. Топтық сақтандыру арқанын жинау.

2. Сергіту сәті: «Жалқаубек» аэробикасы (3 минут)

1. Б.қ. «Дымбілмес» Аяқты алшақ қойып, қолдарды белге ұстап, екі иықты кезек кезек көтеріп, түсіру.

2. Б.қ. Ат болу. Екі аяқты кезек-кезек алға созып иілу.

3. Б.қ. «Сағат». Орнымыздан тұрып, аяғымызды алшақ қойып, қолымызды бос жібереміз. Қолды алға, артқа созып жаттығулар жасау.

Спорт - біздің досымыз,

Күш қайрат сыйлаған.

Спорт - біздің досымыз,

Өсіп күнде шыңдалған

3. Жаңа сабақтың кіріспе нұсқауы бойынша білімдерін бекіту. (3 минут)

- Маятник дегеніміз не? (Маятник деп ауырлық күші әсеріне тербеліс жасайтын дене);

- Жумар дегеніміз не? (жоғары көтерілетін құрылғы);

- Дюльфер дегеніміз не? (төменге қарай түсетін құрылғы);

- Туристтік маятник қалай дайындалады? (негізгі және көмекші арқандарды пайдалану арқылы жүзеге асырылады).

4. Мұғалімнің теориялық берген білімін білім алушылармен тәжірибе жүзінде бекіту (7 минут)

Маятникті өз беттерімен құрады, өтеді және жинау әдісін көрсетеді.

III. Үй тапсырмасы (2 минут)

Жорықта кездесетін кедергілерді жазып келу.

IV. Сабақтың қорытындысы (3 минут)

Қателіктерді сипаттап, олардың орын алу себебіне тоқталып өту. Топтардың бағаларын хабарлау.

Жұмыс орнын, құрал-жабдықтарды жинастыру.

2) Ашық сабақтың жоспары

Сабақ тақырыбы: Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық табиғи паркі

Үйірме атауы: «Тарихи өлкетану» (1 және 2 оқу жылы)

Өтетін орны: «Жыланбұзған» ЖОББМ

Білімділік: Сайрам-Өгем ұлттық табиғи паркі туралы танымдық білімдерін арттыру және білетін мағлұматты жеткізу арқылы еркін сөйлеуге үйрету;

Дамытушылық: білім алушылардың тіл байлығын, ой-өрісін дамыту;

Тәрбиелік: білім алушылардың қоршаған ортаға деген көзқарастарын қалыптастыра отырып, табиғатты қорғауға, аялауға, сүюге тәрбиелеу.

Көрнекілігі: Қазақстанның физикалық картасы, АКТ, үлестірмелер, бүктемелер.

Сабақтың түрі: аралас сабақ

Сабақтың әдісі: сұрақ-жауап, топтастыру, ойын.

Сабақтың технологиясы: сатылай кешенді талдау, рефлексия, сәйкестендіру.

Пәнаралық байланыс: биология, география, экология;

Сабақ барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі:

1. Амандасу

Мұғалім: Қайырлы күн, құрметті қонақтар және білім алушылар! Адамның көңіл күйі сергек болса, айналасындағы болып жатқан өзгерістерді жақсы оймен қабылдайды демекші, қазіргі уақытта көңіл күйлеріңіз қалай?

2. Психологиялық дайындық

«Таңғажайып дорба» ойыны - білім алушылар шеңберге тұрады, дорбада бірнеше жеміс, көкөніс бөліктері бар. Бала көзі жабылып, дорбадағы заттың дәмін татып, оның қай жеміс екенін, дәмі, иісі, формасы, түсі жайында ажырата баяндайды. Сонымен қатар, осы әдіспен дем алу жаттығуын орындау.

II. Үй тапсырмасын сұрау

Үй тапсырмасын екі кезеңнен тұратын ойын арқылы сұрау. Балаларды екі топқа бөліп, сәйкестендіру кестесін тарату. Сәйкестендіру кестесін орындауға 2 минут уақыт беріледі. Уақыт біткен соң топтар жұмысы тақтадағы жауаптармен сәйкестендіріледі. Әр дұрыс жауапқа 1 ұпайдан беріледі.

«Атажұрт» интерактивті танымдық ойыны

I кезеңі.

I - топ

1) Қорық дегеніміз не? Жауабы: Еліміздің өсімдіктері мен жануарлары арнайы қорғалатын табиғи аймақты айтамыз.

2) Ақсу-Жабағылы қорығы қашан, қай жерде құрылған? Жауабы: Оңтүстік Қазақстан облысы, Түлкібас ауданы, 1927 жылдың 27 мамырында құрылған.

3) Ақсу-Жабағылы қорығының ең биік жотасы? Жауабы: Өгем биіктігі – 4072м.

4) Ертеде мұндай қорықтарды не деп атаған, қай ғасырда болған? Жауабы: Хан қорығы; VIIIғ.

5) Қорықта қандай пайдалы қазба байлықтары анықталған? Жауабы: мыс, темір, қорғасын қорлары.

6) Қорықтың ең ірі өзенін айт? Жауабы: Ақсу – ұзындығы 120км, ені – 10м.

7) Ақсу-Жабағылы қорығы кімнің ұсынысымен жүргізілді? Жауабы: 1922ж, Орта Азия мемлекеттік университетінің профессоры гидробиолог А.Л. Бродский табиғатты өнер қорғаудың Түркістан комитеті қолдады.

II – топ

1) Қорықтың аумағында өсімдіктің қанша түрі кездеседі? Жауабы: 1404 түрі.

2) Қызыл кітапқа енген жануарларды ата. Жауабы: бүркіт, сілеусін, сусар, ұлар, көк құс, ілбіс, арқар және т.б.

2) Қаратаудың палеонтологиялық бөлігінен нелер табылған? Жауабы: 120млн. Жыл бұрын тіршілік еткен өсімдіктер мен жануарлар таңбалары; 60 астам өсімдік түрінің таңбалары табылған.

4) «Экология» сөзін кім ашқан, қай жылдары? Жауабы: неміс ғалымы Э.Геккель; 1868 жылы.

5) Қорықтарды басқаша қалай атаймыз? Жауабы: табиғат эталоны, табиғат лабораториясы, ашық аспан астындағы табиғи мұражай.

6) Қай жерде құстар саяжайы бар? Жауабы: Австралияда.

7) Бірінші рет дүние жүзінің ұлттық саяжайы қай жерде ашылды? Жауабы: Америкада.

II кезең.

Бұл кезеңде топтар арнайы үш түсті (қызыл, сары, жасыл) кеспе қағаздарды пайдалана отырып жылдам жауап беру керек.

Қызыл түсті кеспе қағазы – жауап жоқ дегенді білдіреді.

Сары түсті кеспе қағазы – жауап бар, бірақ толық емес дегенді білдіреді.

Жасыл түсті кеспе қағазы – жауап дайын дегенді білдіреді.

Әр дұрыс жауапқа 1 ұпай беріледі.

1) Ақсу-Жабағылы қорығының ауданы қанша? Жауабы: $S(\text{ауданы})=74,416$ га.

2) Қазақстанда неше қорық бар және оларды толық атап шық? Жауабы: 9 қорық:

1. Ақсу-Жабағылы(1927ж)
2. Алматы(1931ж)
3. Барсакелмес(1939ж)
4. Наурызым(1959ж)
5. Қорғалжын(1968ж)
6. Марқакөл(1976ж)
7. Үстірт(1984ж)
8. Батыс Алтай(1992ж)
9. Алакөл(1998ж)

3) Жалпы «Қызыл кітапқа» енген өсімдіктер? Жауабы: 18 түрі: грейг қызғалдағы, кауфан қызғалдағы, примола және т.б.

4) Осы қорықта ең сирек кездесетін көбелек?

Жауабы: «Аполло» көбелегі.

5) Қорықтың алға қойған мақсаты?

Жауабы: Өсімдіктер мен жануарларды қорғап, қорын молайту.

6) Қорықтағы қандай дәрілік өсімдіктерді білесің?

Жауабы: Қорықта дәрілік 200-дей өсімдіктер бар: андыз, қырықбуын т.б.

III. Жаңа тақырып

Эпиграф:

Туған жерді Анам демей не дейін,

Туған жерді панам демей не дейін.

Туған жермен асқақ менің ән-жырым,

Туған жермен асқақ менің мерейім.

(Жұбан Молдағалиев)

3.1. Жаңа тақырыпты түсіндіру.

Жаңа сабақтың тақырыбы анаграмма арқылы ашылады. Көп әріптердің ішінен «сөз» немесе «сөз тіркестерін» табу. Жауабы: **Сайрам-Өгем**

Мұғалім жаңа сабақтың тақырыбымен, мақсатымен таныстырады Балалар бүгінгі сабағымызда біз сендермен Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық паркімен танысамыз. Бүгінгі сабағымыздың мақсаты: Сайрам-Өгем ұлттық табиғи паркі туралы танымдық білімдерін арттырып, білетін мағлұматты жеткізу арқылы еркін сөйлеуге үйрену, қоршаған ортаға деген көзқарастарын қалыптастыра отырып, табиғатты қорғауға, аялауға, сүйеге тәрбиелеу.

Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық паркі қашан құрылған? Қайда орналасқан? Оның көлемі қандай? Қандай аңдар мен құстар мекендейді? Қандай өсімдіктер өседі? деген сұрақтарға жауап аламыз.

3.2. Білім алушыларға жаңа тақырып бойынша бейнефильм көрсету. Бейнефильм көрсетілу барысында «стоп кадр» әдісі арқылы мұғалім

мәліметтерді толықтырып отырады. Сұрақ-жауап арқылы түсініктерін айтып береді.

3.3. III кезең. «Кір жаю» әдісі.

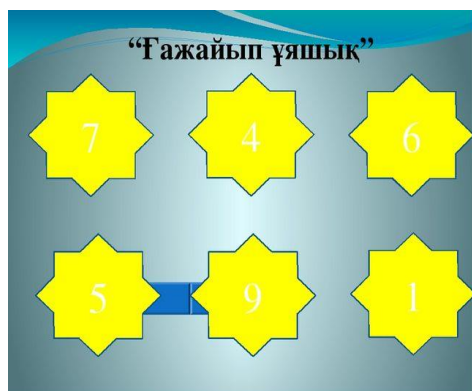
Алдын ала үйге берілген тапсырма бойынша білім алушылар Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық паркінде орналасқан өзен, көлдер және табиғи ескерткіштер туралы мәлімет дайындап келеді және тақырыпты қаншалықты түсінгендерін жіпке ілінген суреттердің саны мен оларды қорғап шығуы есептеледі. Әр топтан білім алушылар шығып дайындаған мәліметтерін қорғап, жіпке іледі. Әр қорғалған жұмысқа 2 ұпай беріледі.

Сергіту сәті.

Білім алушылар естіген дыбыстар арқылы табиғат құбылыстарын атау керек.

IV. Дәптермен жұмыс. Білім алушылар дәптерлеріне Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық паркінде орналасқан өзен, көлдер және табиғи ескерткіштерінің атауларын тізбектеп жазып шығады.

3.4. IV кезең. «Ғажайып ұяшық» ойыны. Топтар ұяшықтарды таңдау арқылы жасырынып тұрған сұрақтарға жауап берулері керек. Әр дұрыс жауапқа 1 ұпайдан беріледі.

3.5. V кезең. «Қара жәшік» ойыны

Жәшік ішіне жасырылған сұрақ немесе тапсырма болады. Топтар сұраққа жауап берсе 1 ұпай алады, тапсырманы орындаса 2 ұпай алады. Ойлануға 1 минут беріледі, жауап дұрыс емес немесе толық болмаса екінші топтың жауап беруіне мүмкіндігі бар.

V. Жаңа тақырыпты бекіту. Топтар берілген тапсырма бойынша кластер құрастырады. Бұл жұмысқа 3 ұпайдан беріледі.

VI. Қорытындылау.

Әр оқушыға тест сұрақтары беріледі. Уақыт-2 минут. Тест сұрақтарын орындап болған соң, дұрыс жауаптар таратылады, білім алушылар сәйкестендіру арқылы өздері тексереді және қателерін түзейді. Толық дұрыс орындалған жұмыс - 3 ұпай, бір немесе екі қатесі бар жұмыс – 2 ұпай, екіден жоғары қатесі бар жұмыс - 1 ұпай.

VII. Рефлексия.

VIII. Бағалау. Топтардың жинаған арнайы эмблемелердың санын санау арқылы жеңген топты марапаттау.

IX. Үйге тапсырма.

1. Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық паркі туралы ақпарат құралдарынан қосымша мәлімет дайындап келу.
2. «Табиғатым - тал бесігім» атты тақырыпқа эссе жазып келу.

3) Қалыпты сабақтың жоспары

Тақырыбы: «Балаларды гид-экскурсоводтыққа баулу»

Үйірме атауы: «Жас экскурсовод» (1 оқу жылы)

Өтетін орны: Орталық алаң, ЖТС ғимараты

Сабақтың мақсаты:

1. Білімділік: Өз ойларын еркін де сауатты, нақты жеткізу қабілеттерін арттыру. Өз бетінше ізденіспен шығармашылық тұрғыда жұмыс істеуге дағдыландыру.

2. Тәрбиелік: Жауапкершілікке, өз өлкесін тануға, тарихын білуге үйірмешілерді қалыптастыру. Ізденімпаздыққа баулу.

3. Дамытушылық: Жан-жақтылыққа, тыңдай және сөйлей білу мәдениетін арттыру.

Сабақ түрі: тәжірибе

Пәнаралық байланыс: тарих, география

Сабақтың көрнекіліктері: жалаушалар, Төлеби ауданының географиялық картасы.

Сабақтың барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі (5 мин)

1. Сәлемдесу.
2. Түгелдеу.
3. Сабақтың мақсатын айқындау.

II. Үй тапсырмасын пысықтау (5 мин)

Мұғалім мен үйірмешілер арасында диалог.

1. Төлеби ауданы қай жылы құрылды? (1932 жыл);
2. Төлеби ауданының ең биік нүктесі? (Сайрам шыңы 4338 м);
3. Аудан климаты қандай? (континенттік, қысы жұмсақ, жазы ыстық, құрғақ, қаңтар айында -3, -9 градус, шілде айында +24, +26 градус);
4. Аудан тұрғындарының саны бүгінде қанша? (112,8 мың адам);
5. Аудан аймағында кездесетін туристік нысандарды ата? («Алатау тау шаңғы базасы», «Эдельвейс», «Бәйшешек», «Тау самалы» лагерлері, «Біркөлік» сауықтыру орталығы, «Эко вилладж Қасқасу», «Алма-Тау»);
6. Төлеби ауданында қандай өзен-көлдер бар? (Балдыберек, Бадам, Ақсу, Сайрамсу, Мақпалкөл, Көктерек, Сусіңген).

III. Жаңа сабақ (25 мин)

Мұғалімнің кіріспе сөзі:

Елбасымыз Н.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» мақаласы аясында «Туған жер» бағдарламасы білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізуді, экологияны жақсартуға және елді мекендерді абаттандыруға баса мән беруді тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіруді көздейді. Өзінің Кіші Отанына деген сүйіспеншілікті арттыратын бағдарлама. Осы тұста сендерде бүгін өз үлестеріңді қоссаңдар болады. Өлкеміздің нысандарына таныстыру жұмыстарын жүргізетін

боласындар. Әр нысан бойынша түсіндірме жұмыстарын жеке-жеке жүргізетін боласындар.

1. Үйірмешілерге бағыттық парақша таратылады.
2. Үйірмешілерге жолда жүру ережесін еске салу.
3. Қызыл жалаушалардың қажеттілігін айтып түсіндіру.
4. Үйірмешілерге 7 нысан бойынша тапсырмалар беріледі. Үйірмешілер жеке-жеке таныстыру жұмыстарын жүргізеді

Мұғалімнің сөзі:

Балалар қолдарындағы бағыттық парақшаларға көз жүгіртсендер. Бүгін біз 7 нысан негізінде гид-экскурсоводтық жұмыс жүргізетін боламыз. Үйірмешілер 7 нысанды өзара бөліп алатын боласындар. Ол нысандар:

1. Аудандық Мәдениет үйі, 2. Төлеби бабаның ескерткіші, 3. Орталық Саябақ, 4. Ғарыш кинотеатрі, 5. Аудандық музей, 6. №2 Ш.Уалиханов атындағы жалпы орта білім беретін мектебі, 7. Аудандық «Жас туристер станциясы».

Жалпы балалар гид-экскурсовод дегеніміз сырттан келген туристерге, қонақтарға өлкенің тарихымен, нысандарымен таныстыратын экскурсия жетекшісін айтады.

1-нысан: Аудандық Мәдениет үйі.

2-нысан Төлеби бабаның ескерткіші.

3-нысан Орталық саябақ.

4-нысан Ғарыш кинотеатрі.

5-нысан Аудандық музей.

6-нысан №2 Ш.Уалиханов атындағы жалпы орта білім беретін мектебі.

7-нысан Аудандық «Жас туристер станциясы».

1-ші оқушы: Аудандық Мәдениет үйі Леңгер қаласының орталығы Төлеби көшесінде орналасқан. Өткен ғасырдың 50-шы жылдары кеншілерге арналған клуб ретінде салынған. Ғимарат екі қабатты. Ғимараттың сыртында екі мүсін бейнеленген бірі қолына шахтердің құралын ұстаған шахтердің бейнесі болса, екіншісі қолына орақ ұстап иығында бидай ұстаған қыз бейнеленген кеншілер қаласы мен шаруашылықтың қаласы болғанын сипаттайды. Бүгінде бұл Мәдениет үйінде түрлі мәдени іс-шаралар, концерттер өтеді. Қаламызға ерекше сән беріп тұрған ғимараттардың бірі.

2-ші оқушы: Төлеби бабаның ескерткіші қаламыздың басты ескерткіштерінің бірі. Тәуелсіздік алған жылы аудан аты өзгертілген уақытымен бой көтерген ескерткіш. Биіктігі 7 метрді құрайды. 1663-1756 жылдары өмір сүрген текті бабамыз шешен, мәмілегер, би болып Тәуке ханның «Жеті жарғысын» жазуға атсалысқан қазақтың маңдайына біткен ұлы

тұлғалардың бірі.

3-ші оқушы: Орталық саябақ Леңгер жастарының ең жақсы көретін орындарының бірі. Орталық саябақ аймағында аудандық музей, ғарыш кинотеатрі, кішкентай бүлдіршіндерге арналған ойын алаңшалары орналасқан. Орталық саябақта Ұлы Отан Соғысының батырларының есімдері жазылған тақтатастар орналасқан. Сонымен қоса Тыл ардагерлерінің есімдері де жазылған. Қосан Мамытов, Қарақозы Әбдәлиев, Алексей Редько, Свиначук Николай сынды батырлардың есімі мәңгі жадымызда.

4-ші оқушы: Ғарыш кинотеатрі өткен ғасырдың тамаша архитектурасының тамаша көрінісі. Ғимарат екі қабаттан тұрады ХХ ғасырдың классика болған киноларын көрсеткен біздің кинотеатр. Бүгінде бұл ғимаратта «Жастар ресурстық орталығы» жұмыс істеп жастардың бойындағы дарындарын шыңдап келуде.

5-ші оқушы: Төлеби аудандық музей бір қабаттан тұрады. Музейдің ішінде біздің өткен тарихымыздан сыр шертеді. Қазақ халқының ұлттық киімдері, әшекей-бұйымдары бар, сонымен қоса Ұлы Отан Соғысына Леңгер Әскери комисариатынан шақырылғандардың арасынан «КСРО - Батыры» атағын алған батыр жерлестеріміздің есімдері жазылған тақташа бар. Шахтерлардың құрал-жабдықтары, құжаттары, үздік шахта қызметкерлерінің есімі жазылған. 1991 жылы Төле бабаға арнап ас берілген, сол асқа келген қонақтардың кәде сыйы құмыра да музейде өзіндік орнын алып тұр. Жалпы көшпелілердің үйі қанатты киіз үйде онда қазақ халқының тұрмысы бейнеленеді.

6-шы оқушы: №2 Ш.Уалиханов атындағы жалпы орта білім беретін мектебі. Ауданымыздың қарашаңырығы болып саналатын мектеп. Бүгінде 1000-ға жуық бала білім алуда. Кеңес одағы кезінде ауданымыздағы барлық мектептер орыс тілінде болған, қалалық №2 Ш.Уалиханов атындағы жалпы орта білім беретін мектебі қазақ тілінде болып, бүгінде сол қалпынан тайған емес. Мектеп табалдырығынан қаншама елге белгі азаматтар мен азаматшалар ұшып шыққан.

7-ші оқушы: Аудандық «Жас туристер станциясы» бұл ғимарат ескі ауруханада орналасқан. 2013 жылы желтоқсан айында ашылған. Туристік-өлкетану бағытында жұмыс істейтін мекеме, балалардың бос уақытын тиімді пайдалану мақсатында жұмыс істеуде. «Жас туристер станциясының» ұйымдастыруымен дәстүрлі «Жерұйық» спорттық-туристік сайыс, «Спорттық бағдарлау», «Туған жер - алтын бесік» танымдық-интеллектуалдық саяхат-ойыны, «Қазақстан - менің елім» ғылыми іздеу-зерттеу жобалар байқауы, аудандық «Алатау жасыны» спорттық-туристік сайысын, «Туған жерге тағзым» сынды іс-шараларды өткізеді.

IV. Қорытынды (10мин)

Үйірмешілердің пікірін тыңдап, сұрақ қою арқылы сабақтың қорытындысын шығару.

1. Сабақтан алған маңызды ақпараттар?
2. Экскурсия жұмысының маңыздылығы?
3. Саяхат-сабақта ұнаған жағдайлар?

V. Үй тапсырмасы: Гид-экскурсовод жұмысының маңыздылығын анықтау.

Тәрбиелік іс-шаралардың маңызы

Тұңғыш Президентіміз Н.Назарбаевтың «Қазақстан Республикасының болашағы қоғамның идеялық бірлігінде» деген еңбегінде: «Біз құрып жатқан қоғамның ең жоғарғы құндылығы – адам, яғни, бүгінгі жастар игілігі үшін жасалып жатыр» деп атап көрсеткен. Ендеше, оқушының өз өмір жолын тандай білу қабілетін дамытуда ер бала мен қыз баланың өмірлік ұстанымын, табиғи миндеттерін түсіндіруде, өз өміріне ойлы көзбен қарап, адам өмірі ең жоғары құндылық екенін санаға сіңіруде тәрбиенің маңызы зор. «Адамның жақсы өмір сүруіне үш сапа негіз бола алады: адал еңбек, мінсіз ақыл, таза жүрек» дейді Шәкәрім. Ендеше рухани – адамгершілік құндылықтарды оқушы бойына тәрбиелік іс-шаралар арқылы сіңіру өте тиімді әдіс.

2017 жылғы 22-желтоқсанда «Жас туристер станциясында» Облыстық жедел-құтқару жасағы сүңгуірлік-құтқару қызметкерлері «Жас құтқарушылар» үйірме мүшелеріне құтқару жұмыстары бойынша арнайы сабақ өтті». Сүңгуірлік-құтқару қызметінің басшысы Б.Раймқұлов, бас құтқарушылар Д.Алиббетов, М.Тулеев, құтқарушылар С.Тойбеков, М.Амиралиев, К.Өтебай және құтқарушы - мейірбике М. Маханова балаларға сүңгуір-құтқарушылардың арнайы киімін көрсетіп, құтқаруға арналған керек-жарақтардың қажеттілігі туралы және жылдың қай мезгілінде болса да суда орын алатын тосын жағдайларда әрекет етудің түрлері мен алғашқы медициналық көмек берудің әдіс-тәсілдерін түсіндірді. Сабақ мазмұнды да, қызықты өтті.

Тәрбиелік іс-шара

«ҰРПАҚҚА ҮЛГІ БОЛҒАН ЕРЛІК» ТАҚЫРЫБЫНДА АУҒАН СОҒЫСЫ АРДАГЕРЛЕРІМЕН КЕЗДЕСУ

ҮЙІРМЕ АТАУЫ: «Жас құтқарушы», «Жас өлкетанушы», «Жас тау туристері»

ӨТЕТІН ОРНЫ: «ЖТС» ғимараты

БІЛІМДІЛІК: Ауған соғысының тарихи мағынасын ашып, білім алушыларға түсіндіру. «Ауған соғысы» жайлы тереңірек біліп тану, соғыс ардагерлері туралы мәлімет алу.

ДАМЫТУШЫЛЫҚ: Тарихи деректердің маңыздысын аша білуге және материалдарды диалектикалық тұрғыдан талдай білуге дағдыландыру.

ТӘРБИЕЛІК: Ауған соғысының ардагерлерін құрметтеу, жас ұрпақтың патриоттық сезімін оятып, Отан үшін отқа түсіп қыршынынан қиылған, жат жерде көз жұмған Қазақстан азаматтарын еске алу, жауынгерлердің қысқа ғұмырынан үлгі-өнеге, тарихи тағылым беру, елжандылыққа, отансүйгіштікке, ізгілікке баули отырып тәрбие беру.

КӨРНЕКІЛІГІ: Тақырыпқа сай слайд, интерактивтік тақта алдындағы столда гүлдер және шырақ жанып тұрады («Бұл соғыс кімге керек болды?» видеofilmі.)

1 жүргізуші:

Құрметті қонақтар, ұстаздар мен білім алушылар! Интернационалист жауынгер ағаларымыздың құрметіне арналған «Ұрпаққа үлгі болған ерлік» сабағымызға қош келдіңіздер!

Соғыс - жан алып, жан беру.

Соғыс - халықтың басына келген жұт.

Ауғанстан... Біз ол туралы не білеміз?

Ауғанстан бұл - ертеден қалыптасқан мұсылман мемлекеті. Бірақ бұл ел бізге ұмытылмас қайғы мен қасірет әкеледі деп ешқашан ойлаған емеспіз. Біреудің жүрек жарар ұлын, біреудің арқа сүйер бауырын жұлып әкелетін кім білген?

Ауған соғысы - КСРО Қарулы күштерінің Ауғанстанға басып кіріп, оның ішкі істеріне қол сұғуы салдарынан тұтанған соғыс. 25 желтоқсан 1979 жылы Ауғанстан жерінде болған зұлмат соғыста Кеңес әскерлері қайталанбас қаһармандық танытты. Мейлі өзге елде болсын, халықтың тыныштығын қалаған батырларымыздың басым бөлігі сол бір сұм жылдарда майдан даласында қаза тапса, тағы бірі із-түссіз жоғалып кетті.

2 жүргізуші:

Здравствуйте, дорогие гости и участники сегодняшней встречи! 25 декабря 1979 года в 15.00 московского времени государственную границу СССР пересекли воздушно-десантная дивизия, военно-транспортные самолёты,

инженерные части, в повышенной готовности стали мотострелковые дивизии Краснознамённого военного округа.

Начался ввод ограниченного контингента советских войск на территорию Афганистана, через Кушку - на Герат и Кандагар, а дальше на Кабул.

С первых дней войны из-за высоких гор Гиндукуша не поступало почти никаких сведений, лишь воздушные «чёрные тюльпаны», доставлявшие гробы, напоминали, что там идёт настоящая война и нашим ребятам служба выпала не

из лёгких.... Военные действия в Афганистане продлились сто тринадцать месяцев, 3285 дней.

(Чтение стихотворений под музыкальное сопровождение)

Павленко Константин:

Афган. Как слово - это ухо режет
Как сердце разрывает на куски
В нем вой, и жуть, и лязг, и скрежет
Огня, металла, боли и тоски.
В нем кровь и милосердие - не во благо.
В нем разных разностей не счесть.

Но в нем еще и доблесть, и отвага, и жертвенность, и преданность, и честь.

Керимбекова Зарина:

Қан майданда қан аққан бұлақтардан,
Қанды кешіп жүреді алда ерлер.
Міне, бүгін сіздерге жыр ақтарам,
Ассалаумағалейкум, ардагерлер!
Соқыр билік тұсында сумаң қаққан,
Соғыстар аз болғандай, ғасыр дерті.
Ауғанның көк аспанын тұмандатқан
Сұрапыл майдан бопты қасіретті.
Сол ауғанда талай досты жерледік
Қарлы шыңға күн түн демей өрледік
Сұрапылда ерледік те шерледік
Намыс туын қолдан бірақ бермедік

1 жүргізуші:

Ауғанстан жеріндегі соғыс тарих беттерінде өзіндік із қалдырды. Тарих бетінен сызып алып тастай алмайтын бұл соғыстың қысқаша тарихын сөз етейік.

Ағымдағы жылдың ақпан айының 14-інде КСРО әскерлерінің Ауғанстан жерінен шыққанына 29 жыл болады. Ауғанстанға армияны енгізу туралы шешім 1979 жылдың 12 желтоқсанында Кеңес Одағының Коммунистік партиясының Орталық Комитетінің Саяси бюросының отырысында қабылданып, аса құпия қаулымен бекітілді. Қызыл Армияның шектеулі континенті он жыл бойы ауған халқымен бірге соғыс әрекеттерін жүргізді. Ауғанстан жерінде интернационалдық борышын атқарған Қызыл Армия жауынгерлерінен басқа да, көптеген қауіпсіздік және ішкі істер органдарының қызметкерлері де болды. 1986 жылдың ақпанында болған Кеңес Одағының Коммунистік партиясының XXVII съезінде Кеңес Одағының Коммунистік Партиясының Бас Хатшысы Михаил Сергеевич.

Просмотр видеофильма «Афганистан. Начало»

Горбачев әскерді кезең - кезеңге бөліп, ауған жерінен шығару керектігін мәлімдеді. 1989 жылы ақпанның 14 күні Кеңес Одағының соңғы әскери бөлімі Кабулдан шықты. «Ауған соғысының табиғаты да тарихы да өзгеше. Ол уақытта 18 бен 20-ның арасындағы бас аяғы 22 мың өрімдей жас қазақстандық өздерінің ел алдындағы борышын өтеді. Соғыс деген қаралы ұғым. Ауған соғысында мерт болғандар мен ардагерлердің алдында қашан да бас иеміз», - Ауған соғысына КСРО құрамына 22 000 қазақстандық қатысты. 2 238 күнге созылған соғыста 924 қазақстандық мерт болып, 1015 жауынгер мүгедек болып қайтты. 21 адам хабар - ошарсыз кетті.

2 жүргізуші:

Для Советского Союза Афганистан был соседом. Граница проходила через Туркменскую ССР, Таджикскую ССР, Узбекскую ССР. Столица город Кабул. После второй мировой войны Афганистан, имевший статус нейтрального государства, фактически находился в сфере советского влияния. Сотрудничество было тесным. В стране постоянно находилось большое количество специалистов, а многие афганцы обучались в советских вузах.

В марте 1978 года в Афганистане вспыхнул мятеж. К власти пришла группа офицеров во главе с Тараки, лидером Народно-демократической партии Афганистана, которые стремились в стране построить социализм. Трудно было. Тараки обратился с просьбой к Советскому Союзу о военной помощи. И вопрос рассматривался на Политбюро. Леонид Ильич Брежнев так мотивировал отказ: «Участие войск в Афганистане может нанести вред не только нам, но и прежде всего им».

14 сентября 1989 года член правительства Афганистана Амин совершил покушение на Нур Мухаммеда Тараки. Тараки освободили от занимаемой должности, он был посажен в тюрьму и задушен. Во главе государства встал проамерикански настроенный Хафизула Амин.

После захвата власти Амином, а также решением НАТО разместить в Европе американские ракетные системы и намерениями использовать Афганистан как военный плацдарм против СССР, в начале декабря 1979 года на совещании у Брежнева с участием Андропова, Устинова, Сулова, Громыко было решено ввести наши войска с одной лишь целью - свергнуть Амина и передать власть республиканцам во главе с Бабраком Кармалем.

Наша сегодняшняя встреча - дань памяти всем, кто причастен к героической и трагической афганской войне.

До сих пор нет однозначной оценки этой войны.

Афганистан - это боль, Афганистан - это слёзы, Афганистан - это память. Это все что угодно, но не позор. За эту войну расплачивались солдаты. Они выполнили свой долг до конца, они не нарушили присягу. Они не выиграли эту войну, но они её и не проиграли.

Видеофильм «Статистика афганской войны».

1 жүргізуші:

Жаулардан қарсы келген жасқанбаған

Жасаған ерлігіне мастанбаған.

Ұрпаққа өмір жолың өнеге боп,

Тарихта ардагерлер асқан бағаң - деп батылдық пен ерліктің ерен үлгісін көрсеткен қаһарман жерлестеріміз біздің ортамызда. Бүгінгі кешке қатысушы қонақтарымызбен таныстырайық.

2-жүргізуші:

Сегодня у нас в гостях те кто служил в Афганистане ...(*представление воинов-афганцев*).

(Ауған соғысының ардагерлерін таныстыру) Слово предоставляется...

1 жүргізуші:

«Ерлік - жан дүниенің ұлы қасиеті» деген екен бір дана қария. Өмірінің өлшеулі бір бөлігі, жауқазын жастық шағының сүбелі үлесін оқ пен от астында өткізіп, тағдырдың жауызымен елге аман - сау оралып, туған жерімен қауышқан майдангер ағаларымызбен кездесіп, бүгінгідей сұхбат жүргізу - біз үшін бір ғанибет.

- Сіздер Ауған соғысына барғанда өзіңіздің еркіңізбен бардыңыз ба, әлде Кеңес Одағының тапсырмасы болды ма?

2 жүргізуші:

- Назовите, пожалуйста, себя. Скажите, сколько лет вам было, когда вы волею судьбы попали в Афганистан? Могли вы тогда представить себе, что вас там ждет?

1 жүргізуші:

- Ауған соғысында көрген қиыншылықтарыңыз көп болды ма? Сіздің есіңізде қалған бір оқиға бар ма?

2 жүргізуші:

- Представьте, пожалуйста. Где вам пришлось воевать, служба в Афганистане? Как вас встретила эта страна?

1 жүргізуші:

- Қазақ жастары арасында әскерге шақырылған жігіттер Отан алдындағы борышын өтеуден көбісі қашады. Себебі неде деп ойлайсыз?

2 жүргізуші:

- Назовите, пожалуйста, себя. Сколько времени вы воевали?

Презентация с именами воинов-афганцев, проживающих в Тoleбийском районе.

1 жүргізуші:

Он жылға тарта созылған бұл соғыстың аяқталуы да ауыр болды. Біздің білетініміз 15 ақпан 1989 жылы 40-армияның Ауған жерінен генерал Б.Громовтың шығуы еді. Шын мәнінде оқиға басқаша болған. Соғыс бітсе де шекаралар мен негізгі құрамалар қалдырылған. Соңғы шығушы қазақстандық офицер Виктор Харичев басқарған шекарашылар. Олар ешқандай сән - салтанатсыз, құшаққа алған гүлдерсіз Ауған жеріндегі соғыстың ақырғы нүктесін қойды. Өкінішке орай, бұны әркім біле бермейді. Ауғанстан кеңес

әскерлерінің шығарылғанына 29 жыл өтсе де, сол кездегі жауынгерлер бүгінгі бейбіт өмірдің еңбеккерлері соғыс жарасынан айыға алмай келеді. Бүгін өзімізбен бірге сыр елінің көсегесін көгертуге атсалысып жүрген ауғандық ардагер жауынгерлерді қадірлеп - құрметтеу - біздің борышымыз.

Құрманбаев Алмат:

Жаса, жаса, бейбітшілік, ырысым,
Не құрыса, қанды соғыс құрысын.
Адам болып дүниеге келдік қой,
Бақыт үшін, өлең үшін, жыр үшін.
Соғыс! Соғыс! Тірі жанды аяп па ең,
Қанатты адам келді ағаш аяқпен.
Сезеді олар соғыс дейтін сұмдықты,
Миллиондаған балдақпенен, таяқпен.
Жүректерді нысана қылып оқ атты,
Талай боздақ қыршынынан қиылып,
Талай ару махаббатын жоғалтты.
Махаббатпен жүрегіміз жылысын.
Ән қандырсын құлақтардың құрышын,
Не құрыса, қанды соғыс құрысын,
Жаса, жаса, бейбітшілік ырысым!

Попов Дмитрий:

Наша боль и опасений тень
С вашими тревогами слились,
Наконец настал последний день,
Наконец его мы дождались.
Кто вставал, кто падал под огнём,
У судьбы не спросишь, что - кому,
Девять лет вы жили этим днём,
Девять лет с боями шли к нему.
Как измерить боль горячих ран?
Облегчить как горе матерей?
Будет сердце жечь Афганистан
И в объятых Родины своей.

2 жүргізуші:

Согласно статистике, в Афганистане каждый день погибало 4 человека. Самым гибельным годом оказался 1984 - погибло 2434 человека. До 1985 года военкоматам предписывалось следить за тем, чтобы на памятниках погибшим была написана единая фраза: «Погиб при исполнении служебных обязанностей». С началом перестройки смягчилась цензура, и разрешилось писать: «Погиб при выполнении интернационального долга»

За время присутствия советского контингента в Афганистане погибли около 15 тысяч человек из числа советских военнослужащих, почти 50 тысяч были ранены, более 300 человек до сих пор считаются без вести пропавшими.

Среди наших земляков на Афганскую войну отправились 102 человека.

На сегодняшний день на территории Толебийского района проживает 64 ветерана Афганской войны. Некоторые из наших земляков сменили место жительства, а кого-то уже нет в живых.

Академик А.Д. Сахаров как-то сказал: «У меня есть мечта - поставить два совершенно одинаковых памятника: Первому и Последнему погибшим в Афганской войне. Первый - это майор Бизюков, военный советник, убит в марте 1979 года. Последний - младший сержант Ляхович Игорь из Донецка, погиб 7 февраля 1989 года. И цифры на надгробьях «1» и «14453».

В память о тех, кто погиб в Афганистане, выполняя воинский, человеческий и интернациональный долг.

1 жургізуші

Республикамыздың Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Өлгендерді тірілту ешкімнің қолынан келмейді, ал оларды есте қалдыру - біздің қасиетті борышымыз» деген болатын. Ауған соғысы ардагерлерінің егеменді еліміздің нығаюына, кемелденіп-өркендеуіне қосқан үлесі шексіз. Демек, біз, жас ұрпақ, осы ағаларымызды құрметтеп, әрқашан үлгі тұтуымыз керек. Ауғанстан жерінде ерлікпен қаза тапқан боздақтарды 1 минут үнсіздікпен еске алайық!

Звучит метроном

2 жургізуші:

Всех воинов-афганцев, честно исполнивших интернациональный долг в Афганистане, просим выйти к нам.

Спасибо вам, воины-афганцы, за то, что показали всем нам пример мужества, стойкости, бескорыстной любви к Родине и настоящей мужской дружбы. (Ученики вручают живые цветы приглашенным гостям).

Учитель. Мы гордимся Вами, и сколько бы времени не прошло - будем помнить! Ведь это наша история. Без прошлого не бывает будущего. А нам с Вами ещё жить и жить. Спасибо всем, кто принял участие в нашей встрече, кто поделился своими воспоминаниями. Мы уверены, что эта первая встреча с Вами, дорогие воины-афганцы, в стенах нашей станции не последняя. До новых встреч.

Мұғалім:

Өтер жылдар, айлар тағы алыстап

Тағдыр талай тауқыметін табыстар.

Өздерінді жырлап өтер ұрпағың

Ауғандағы азап шеккен арыстар - деп ақын жырлағандай, өмір тоқтамайды, ерлік өлмейді, замандарға жалғаса береді. Бұған дәлел бүгінгі ортамызда жүрген ауғандық жауынгерлеріміз, бейбіт өмірдегі жарқын істері,

қоғамдық жұмыстарға белсенділіктері, түрлі кәсіпті игерудегі ерен еңбектері ұмтылымақ емес.

4.3 Әдістемелік көмек (жас маман + тәлімгер).

Станция ұжымының тақырыбы:

«Жасөспірімдердің бойына қазақстандық патриотизм, азаматтық біртектілік пен мәдени толеранттылықты қалыптастыра отырып, білімді, мәдениетті және шығармашыл жас ұрпақты тәрбиелеу».

Мақсаты:

Үйірме мүшелерін тәрбиелеуде жеке тұлғаның қабілеттерін ашып оны әрі қарай дамыту. Дені сау, ұлттық сана сезімі жоғары, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, еңбекқор және имани қасиеттері қалыптасқан, туризм-өлкетану бағытында шеберліктерін арттыратын жеке тұлғаны тәрбиелеу.

Міндеттері:

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңын жүзеге асыру.
«Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары, оның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес әзірленген Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидалары»;

Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын басшылыққа ала отырып қосымша білім беру.

Қазақстан туризмінің сәтті дамуына ықпал ететін жоғары білікті білім алушыларды даярлау және білім беру.

Білім алушылардың бейімділік қабілетін және шеберлігі мен білімділігін арттыру.

Рухани жан дүниесін байыту жұмыстарын қамтамасыз ету.

Салауатты өмір салтын қалыптастыру.

Өлкетану іс-шараларында ғылыми-зерттеу жұмыстарын жандандыру.

1.1. Әдістемелік жұмыс жүйесінің құрылымы

Тақырыптық консультациялар

Әдістемелік кеңес

Педагогтармен жеке жұмыс

Аттестациялауға дайындық

ҚББП-нің жинақ папкаларын жасақтау

ҚББП-нің іс-тәжірибесін тарату жұмыстарына көмек көрсету

Аудандағы қосымша білім беру ұйымдарына әдістемелік семинарлар ұйымдастыру

Жас және жұмысқа жаңа қабылданған педагогтармен жұмыс

Педагогтардың білімін жетілдіру жұмыстары

1.2. Тақырыптық консультациялар – станцияда әр аптаның сейсенбі күндерінде өткізіліп жүрген әдістемелік семинар сағаттарында талқыланып, өткізіліп жүрген үйірме құжаттарын жүргізу, тақырыптық және сабақ жоспарларын жасау, өзін-өзі дамыту және іс-тәжірибемен бөлісу жұмыстары талқыланады.

1.3. Әдістемелік кеңес – оқу жылының басында кешенді жоспары бекітіледі. Кешенді жоспардың ішіне оқу тәрбие бөлімі бойынша, әдіскердің, бөлім меңгерушілерінің жылдық жұмыс жоспарлары енгізіледі. Соның ішінде әдіскер жоспарында екі айда бір өткізіліп тұратын әдістемелік кеңестің жоспары құрылып, бекітілген. Әдістемелік кеңес белгілі бір жоспарлы тақырыптар қаралып, талқыланады.

1.4. Педагогтермен жеке жұмыс – оқу бағдарламасы жасақтау барысында туындаған сұрақтармен, жағдаяттарды шешу, көмек көрсету. Педагогтердің ақпараттық, оқу-әдістемелік және білім беру қажеттіліктерімен қамтамасыз ету.

1.5. Аттестациялауға дайындық – педагогтерді аттестаттау педагогикалық шеберліктерін арттыру жұмысы жүйесіндегі басты мәселе болып табылады. Аттестациядан өтуші педагогтердің ашық іс-шараларын құру, жұмыс жоспарын бекіту, мерзімінен бұрын аттестаттауға үміткер педагог қызметкерлердің біліктілік тестілеу кезеңіне қатысуын ұйымдастыру, портфолиоларын жасақтауға көмек көрсету.

1.6. ҚББП-нің жинақ папкаларын жасақтау – әрбір педагогтің жинақ папкалары қызметіндегі әртүрлі - оқыту, тәрбиелеу, шығармашылық, өз білімін көтерудегі нәтижелерін жинауына көмек береді. Жинақ папкалары педагогтердің кәсіби шеберлігінің өсуі туралы ақпараттың көзі болып табылады. Жинақ папкасының негізгі мақсаты – мұғалімнің кәсіби өсуінің мониторингінің, алған нәтижелерінің, жетістіктерінің талдауын қамту.

1.7. ҚББП-нің іс-тәжірибе тарату жұмыстарына көмек көрсету – педагогтің күнделікті қызметінде меңгерген іс-тәжірибелік білімі кәсіби шеберлігінің негізі, шығармашылығын дамыту, педагогикалық нәтижелері бар, әртүрлі әдістерді табысты түрде қолданып, басқа педагогтерге үлгі боларлықтай нәтиже беру.

1.8. Облыстағы қосымша білім беру ұйымдарына әдістемелік семинарлар ұйымдастыру – ОБТШО-ның аудандарда қосымша білім беру орталықтарымен тығыз байланыста болғандықтан, іс-тәжірибемен бөлісіп, олардың шығармашылық әуелетін арттыруға, проблемалық тақырыптарын талқылап, аудандардан келген педагогтердің пікірлерін тыңдап, оларға көмек көрсету мақсатында аймақтық, облыстық семинарлар өткізіліп, оларға әдістемелік көмек көрсетіліп тұрады.

1.9. Жас және жұмысқа жаңа қабылданған педагогтермен жұмыс – әдістемелік жұмыстың мазмұнында жас және жұмысқа жаңадан қабылданған педагогтермен жұмыс маңызды орын алады. Жаңадан келген педагогтерге

жұмысқа бейімделуге көмек көрсету, дайындық деңгейін анықтау, жұмыс бағытымен таныстырып, жұмыс жоспарын құрып, әңгімелесіп, пікір алмасып, тәлімгерлер тағайындалады.

Жас маманға жаднама

1. Кабинетке қоңыраудан ерте келіп, сабаққа барлық нәрсе дайын екеніне, тақта таза екеніне, ОТҚ, көрнекі құралдардың дайындығына көз жеткізіңіз. Білім алушылардың сізбен ұйымдасқан түрде сәлемдесуіне жол табыңыз. Сыныптағы білім алушыларды түгелденіз, әсіресе тәртіпсіз балаларды. Ұйымдастыру кезеңіне аз уақыт жұмсауға тырысыңыз.

2. Кезекшілерден сабаққа келмеген білім алушыларды сұрап белгілеңіз.

3. Сабақты ерекше жігермен бастаңыз. Сабақты әрбір оқушы бос болмайтындай етіп жүргізіңіз. Аз кідірістер, баяулық, жұмыссыздық, сабақта тәртіпсіздік туғызады.

4. Білім алушыларға материалды қызықты, мазмұнды өткізіп ойлауға еліктіріңіз. Бүкіл сыныпты қадағалаңыз. Жұмыс тәртібін бұзғысы келген әрекеттің алдын алаңыз.

5. Сабақ кезінде басқа істермен шұғылданғысы келген білім алушыларды болдырмауға тырысыңыз.

6. Сабақты қоңыраумен бірге бітіріңіз. Кезекшілердің міндеттерін еске салыңыз.

7. Артық айтылатын ескертуден сақ болыңыз.

1.10. Педагогтердің білімін жетілдіру жұмыстары – қосымша білім беру педагогтерінің санатын көтеру мақсатында оларды озық педагогикалық тәжірибелермен таныстырып, өз білімдерін көтеру жұмыстарын ұйымдастырып, біліктіліктерін арттыруына көмек көрсетіп, әртүрлі деңгейдегі семинарларға, конференцияларға, конкурстарға қатысуларына көмек көрсету. Тәжірибелі педагогтердің іс-тәжірибесін тарату. Озық педагогикалық тәжірибелермен таныстыру.

ПЕДАГОГТЕРДІҢ БІЛІКТІЛІКТЕРІН АРТТЫРУ ЖҰМЫСТАРЫ

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты – бәсекеге қабілетті маман дайындау. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс – оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау – әр мұғалімнің борышы. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін сүйетін адам. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға күзіреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге

қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі.

Осы айтылғандарды жинақтай келіп, біліктілік арттыру жүйесінде педагогтердің оқу қажеттіліктері нақты білімнің мәнін түсінуге, соның нәтижесінде өзіндік іс-әрекетке еруге және жеке өміріндегі тәжірибені жетілдіру мақсаттарына байланысты қалыптасады. Осы заманғы мұғалім оқуға үлкен потенциалдық мүмкіндіктермен келеді. Осыған байланысты, станцияның педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың негізгі мақсаты педагогтің жеке басы мен қызметіне қойылатын үнемі өсіп келе жатқан әлеуметтік талаптар мен оның кәсіби және лауазымдық функцияларды орындауға дайындық деңгейі арасында сәйкестікті белгілеу

болып табылады. Орталықтың маңызды элементінің бірі қызметкерлердің одан әрі кәсіби өсуі кәсіби өсу біліктілікті міндетті түрде жоғарылатуды болжайды. Оқыту үнемі білім алу педагогтердің кәсіби тәжірибесін қамтамасыз ету әдістемелік шығармашылыққа қызығушылығын арттыру, орталықтың әдістемелік қызметінің міндеттерінің бірі. Белгіленген мақсаттар мен міндеттер педагогтерді үздіксіз оқытудың және олардың біліктілігін арттырудың маңыздылығын арттырады қызметкерлердің кәсіби және шығармашылық әлеуетінің өсуіне мүмкіндік

береді.

5. ДӘСТҮРЛІ ІС-ШАРАЛАР

Ұлтты басқа ұлттан өзгеше етіп көрсететін тілі мен салт-дәстүрі. Дәстүр – халықтың атадан балаға көшіп, жалғасып және дамып отыратын тарихи әлеуметтік, мәдени-тұрмыстық, кәсіптік, салт-сана, әдет-ғұрып, мінез-құлық, тәлім-тәрбие және рухани іс-әрекеттің көрінісі. Дәстүр – мәдениеттің белгісі, дәстүр байлығы – мәдениет байлығы. Ол ел өмірімен біте қайнасып кеткен рухани байлық.

Салауатты өмір салтын насихаттауды, өскелең ұрпақ бойында патриоттық сезімді қалыптастыруды, өз өлкесіне деген сүйіспеншілікті арттыруды, ұжымшылдық пен төзімділікке тәрбиелеуді мақсат етіп қойған бүгінгі таңдағы станцияның педагогтері туризм және өлкетану, экология бағыттары бойынша аудандағы жалпы орта білім беретін мектеп білім алушыларымен сабақтан тыс уақытта үйірме жұмыстарын жүргізіп, кездесулер, тәрбиелік шаралар, жарыстар ұйымдастырумен бірге, түрлі деңгейдегі өлкетанымдық, туристік-спорттық жарыстар өткізіп, жасөспірімдер арасында туризмнің дамуына үлес қосып келеді.

5.1. «Жерұйық» туристік-спорттық жарысы

Қазақстан Республикасы Президентінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы аясындағы «Туған жер» бағдарламасын іске асыру мақсатында үйірмешілер арасында «Жерұйық» туристік-спорттық жарысы өткізіліп тұрады.

Жарыстың мақсаты: балалар мен жасөспірімдер арасында спорттық техникалық және тактикалық шеберліктерін көтеру, жаяу жүру туризмінің құралдары арқылы денсаулықтарын нығайтуға ықпал ету, білім алушыларды азаматтық және патриоттық сезімге тәрбиелеу, көпсайысты дамыту, білім алушылар арасында насихаттау, жас туристердің ептіліктері мен дағдыларын шыңдау, үйірмешілер арасынан ең үздік туристік топты анықтау, балалардың бос уақытын тиімді ұйымдастыру.

Атап айтқанда, **2017 жылғы 23-24 қыркүйек күндері** «Жерұйық - 2017» туристік-спорттық жарысына «А» және «В» класында «Кедергілер жолағы» мен «Жеке қашықтығы» бойынша екі кезеңнен өтті. Іс-шараға 12 мектептен 23 команда (118 оқушы) қатысты. Жарыс нәтижесі төмендегідей:

«А» класы бойынша:

I. «Кедергілер жолағы» қашықтығында – I, II және III орындар;

II. «Жеке қашықтығында»
1) ұлдар арасында – I орын, II орын және III орындар;

2) қыздар арасында – I орын, II орын және III орындар белгіленді.

«Жеке қашықтығы» бойынша жалпытоптық I, II және III орындар

«А» класы бойынша жалпытоптық I, II, III орындар белгіленді.

«В» класы бойынша:

I. «Кедергілер жолағы» қашықтығында – I, II және III орындар;

II. «Жеке қашықтығында»

1) ұлдар арасында – I, II және III орындар;

2) қыздар арасында – I, II және III орындар;

«Жеке қашықтығы» бойынша жалпытоптық I, II және III орындар;

«В» класы бойынша жалпытоптық I, II және III орындар белгіленді.

2018 жылғы 06 қазан күні - іс-шараға 18 мектептен 24 команда (149 оқушы) қатысты. Жарыс «Кедергілер жолағы» мен «Жеке қашықтығы» бойынша екі кезеңнен өтті. Жарысқа 18 мектептен 24 команда (149 оқушы) қатысты. Жарыс нәтижесі төмендегідей:

I. «Кедергілер жолағы» қашықтығында – I, II және III орындар;

II. «Жеке қашықтығында»

1) ұлдар арасында – I, II және екі III орындар;

2) қыздар арасында – I, II және екі III орындар;

«Жеке қашықтығы» бойынша жалпытоптық I, II, III орындар;

Жалпытоптық I, II және III орындар белгіленді.

2019 жылғы 26 қазан күні – жарысқа ауданымыздың 12 білім беру мекемесінен 16 команда (128 оқушы) қатысты. Жарыс ережесіне сәйкес «Жасанды бедерде спорттық құзға өрмелеу» және «Туристік эстафета» қашықтықтары бойынша үйірмешілер техникалық, теориялық тапсырма орындай отырып бақтарын сынады.

I. «Жасанды бедерде спорттық құзға өрмелеу»

1) ұлдар арасында – I, II және III орындар;

2) қыздар арасында - I, II және III орындар орындар;

Жалпы командалық көрсеткіш бойынша:

II. «Туристік эстафета» қашықтығында I, II және III орындарды иеленіп жеңіске қол жеткізді. Жеңімпаз командалар «Жас туристер станциясының» I, II, III дәрежелі дипломдармен марапатталып, жетекшілеріне алғыс хат табысталды.

5.2 «Спорттық бағдарлау» туристік жарысы

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласындағы «Туған жер» бағдарламасы аясында Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы» үйірмесімен «Спорттық бағдарлау» туристік жарысы өткізіліп тұрады.

Мақсаты: балалар мен жасөспірімдер арасында спорттық бағдарлауды насихаттау, тактикалық шеберліктерін көтеру, жас туристердің логикалық ойлау қабілеттері, ептіліктері мен дағдыларын шындау, жасөспірімдердің Кіші Отанына деген сүйіспеншіліктерін арттыру, патриотзмге, ұжымшылдыққа баулу, үздік топтарды анықтау.

Ережеге сайыстың 3 түрі және қашықтықтың 1 түрі енгізілді: жергілікті жерді бағдарлау (тура азимут, кері азимут, шалғайдағы нысанның биіктігін анықтау, шалғайдағы нысанға дейінгі ара-қашықтықты анықтау); туристік түйіндерді байлау (қарама-қарсы (встречный), брамшкот (2 бақылау түйінді), сегіздік (восьмерка проводник), австриялық түйін (австрийский проводник), екіленген түйін (двойной проводник или заячьи уши), УИАА, гарда түйіні, гребвайн, қазықбау (стремя), айқасушы ілмектер (схватывающий петлей), булинь, айқасқан шырмау (обмоточный схватывающий); топографиялық белгілерді анықтау; «спорттық лабиринт» қашықтығы. Жарысқа жалпы орта білім беретін мектептерінен 30 команда (180 оқушы)

қатысты.

2017 жылғы 3 қарашада «Спорттық бағдарлау» туристік жарысының қорытындысы төмендегідей:

- «жергілікті жерді бағдарлау» сайысы бойынша: I, II және III орындар;
- «түйіндерді байлау» сайысы бойынша: I, II және III орындар;
- «топографиялық белгілер» сайысы бойынша: I, II және III орындар;
- «спорттық лабиринт» қашықтығы бойынша: I, II және III орындар;
- **Жалпытоптық орындар:** I, II және III орындар анықталды.

2018 жылғы 10 қарашада ережеге

қашықтықтың 2 түрі кірістірілді: «Спорттық лабиринт» қашықтығы; «Велосипедті мәнерлеп жүргізу» қашықтығы.

«Спорттық бағдарлау» туристік жарысының қорытындысы төмендегідей:

- «*Велосипедті мәнерлеп жүргізу*» жарысы бойынша:

ұлдар арасында – I, II және III орындар;

қыздар арасында – I, II және III орындар;

Жалпытоптық – I, II және III орындар;

- «*Спорттық лабиринт*» қашықтығы бойынша: I, II және III орындар;

Жалпытоптық орындар: I, II және III орындар анықталды.

2019 жылғы 18 желтоқсан күні «Спорттық бағдарлау» туристік жарысының қорытындысы төмендегідей:

- «*Велосипедті мәнерлеп жүргізу*» жарысы бойынша:

ұлдар арасында – I, II және III орындар;

қыздар арасында – I, II және III орындар;

Жалпытоптық – I, II және III орындар;

- «*Спорттық лабиринт*» қашықтығы бойынша: I, II және III орында

5.3 «Туған жер – алтын бесік» интеллектуалдық танымдық саяхат-ойыны

«Туған жер» бағдарламасы аясында аудан мектептері арасында ынтымақ қарым-қатынас орнату, мұғалімдер арасында тәжірибе алмасу мақсатында «Туған жер» интеллектуалдық танымдық саяхат-ойыны өткізіліп тұрады.

Мақсаты: Тұңғыш Президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласындағы қоғамды рухани жаңғыртудың басымдықты идеяларын білім алушылар арасында кеңінен насихаттау, Отанды сүйуге, өз елін, тарихын білуге, жалпыадамзаттық құндылықтар мен терең көзқарастарды сіңіру арқылы таным белсенділіктерін арттыруға бағыттау, адамгершілігі мол, ұжымшыл, шығармашылық және ұйымдастырушылық қабілеті жоғары зияткерлік жеке тұлғаны тәрбиелеу.

Саяхат-ойыны ережеге сәйкес 3 кезең бойынша өткізіледі:

1 – «Үй тапсырмасы» кезеңі;

2 - «Негізгі кезең»;

3 - «Қорытынды кезең».

1-кезең сырттай өткізіледі. Орындалған тапсырмалар бекітілген қазылар алқасы құрамымен тексеріліп, алдын ала бағаланады, хаттамасы түзіледі.

2017 жылғы 2-желтоқсанда жалпы орта білім беретін мектептері мен №8 кәсіптік колледжінен 140 білім алушы қатысты. Ойынның соңында қатысушы командалардың

екі кезең бойынша қорытындысы шығарылып, «Үй тапсырмасы» кезеңі бойынша номинациялар беріледі. Жеңіске қол жеткізген командалар Төлеби аудандық «Жас туристер станциясының» мақтау қағаздарымен марапатталып, жетекшілеріне станция директорының алғыс хаты табысталды. Ойын қорытындысы төмендегідей:

I орын - «Әдем-4» командасы (№2 Ш.Уалиханов атындағы ЖОББМ; жетекшісі Ф.А.Қалтаева);

II орын - «Әдем-1» командасы (№2 Ш.Уалиханов атындағы ЖОББМ; жетекшісі Ф.А.Қалтаева);

III орын – «Адал ұрпақ-1» командасы (Сұлтан рабат ЖОББМ; жетекшісі М.Кенеш).

2018 жылғы 15-желтоқсанда Сұлтан рабат жалпы орта білім беретін мектеп базасында аудандық «Туған жер – алтын бесік» интеллектуалдық-танымдық саяхат-ойыны өткізілді. Жалпы орта білім беретін мектептері мен №8 кәсіптік колледжінен 112 білім алушы қатысты.

Ойын қорытындысы төмендегідей:

«Капитандар» сайысы: 1-орын Қасымбай Асила («Барыс» тобы, №7 ЖОББМ; жетекшісі Д.Мелдебекова), 2-орын Қадыр Ұлжан («Әдем-1» тобы, №2 Ш.Уалиханов атындағы ЖОББМ; жетекшісі Ф.А.Қалтаева), 3-орын Баймұрза Әсем («Атамекен» тобы, №4 Қ.Сәтбаев атындағы ЖОББМ; жетекшісі А.Утеулиева);

Жалпытоптық орындар:

I орын – «Альтус» тобы (№2 Ш.Уалиханов атындағы ЖОББМ; жетекшісі Қ.Қалбаев);

II орын – «Барыс» тобы (№7 ЖОББМ; жетекшісі Д.Мелдебекова);

III орын – «Эдем-1» тобы (№2 Ш.Уалиханов атындағы ЖОББМ; жетекшісі Ф.Қалтаева).

2019-2020 жылдық жоспарына сәйкес «Болашаққа бағдар: рухани

жаңғыру» бағдарламалық мақаласы аясында **18-қаңтар күні** «Жас туристер станциясы» мекемесінің базасында аудандық «Туған жер – алтын бесік» интеллектуалдық-танымдық саяхат-ойыны өткізілді. Төлеби аудандық жалпы орта білім беретін мектептерінен 60 білім алушы қатысты. Ойынның соңында қатысушы командалардың екі кезең бойынша қорытындысы шығарылып, «Үй тапсырмасы» кезеңі бойынша номинациялар берілді. Жеңіске қол жеткізген командалар Төлеби аудандық «Жас туристер станциясының» мақтау

қағаздарымен марапатталып, жетекшілеріне станция директорының алғыс хаты табысталды. Ойын қорытындысы төмендегідей:

I орын – «Азимут» командасы (Бірінші мамыр ЖОББМ; жетекшісі Ә.Наренов);

II орын – «Болашақ» командасы (Б.Тұлкиев ЖОББМ; жетекшісі Ә.Әбіш);

III орын – «Молния» командасы (№4 Қ.Сәтбаев атындағы ЖОББМ; жетекшісі С.Адаев).

5.4 «Қазақстан – менің елім» аудандық туристік-өлкетану іздеу-зерттеу жобалар байқауы

Білім алушылардың ізденушілік-өлкетану жұмыстары «Мәдени мұра»

мемлекеттік бағдарламасы, «Атамекен» ұлттық тәлім-тәрбие бағдарламасы және «Менің Отаным - Қазақстан» туристік-өлкетану экспедицияларының бағдарламалары аясында жүзеге асырылады. Мектеп білім алушылары туған өлкеміз бойынша жорықтар мен экспедицияларға қатыса жүріп, туған өлкенің қалыптасуы мен даму тарихын, экономикасын, оның тарихи-мәдени сәулет ескерткіштерін, ежелгі қазақ жеріндегі қолөнердің, өнеркәсіптің,

ауыл шаруашылығының, мәдениеттің дамуын, белгілі жеке тұлғалардың, ойшылдардың, философтардың, көрнекті қоғам қайраткерлерінің өмірі мен қызметін оқып-зерттейді. Зерттеу қорытындысы бойынша «Қазақстан – менің елім» аудандық туристік-өлкетану іздеу-зерттеу жобалар байқауы өткізіліп,

жеңімпаздар аталмыш шараның облыстық, республикалық деңгейіне қатысып, жүлделі орындармен аудан мәртебесін көтеріп келеді.

Мектепаралық байланысты орнату мақсатында дәстүрлі түрде өткізілетін «Қазақстан – менің елім» туристік-өлкетану іздеу-зерттеу жобалар байқауына қатысушылар саны жылдан жылға артып келеді. Атап айтқанда, 2017-2018 оқу жылында 54 білім беру мекемесінен 211 оқушы қатысты, 2018-2019 оқу жылында 56 білім беру мекемесінен 227 оқушы қатысты, 2019-2020 оқу жылында 22 мектептен 120 оқушы қатысты.

Атап айтқанда, аталмыш байқаудың облыстық кезеңінде **2018 жылы** секция жұмыстары бойынша үш 1-орын, бір 2-орын, екі 3-орын, «ЭКСПО-2017» тақырыбындағы үздік фото-суреттер номинациясы бойынша – II орын; «Тұсаукесер» номинациясы бойынша – I орын; жалпытоптық – I орын иеленіп, «Тұсаукесер» номинациясының жеңімпаздары Астана қаласына саяхат жасауға жолдама сыйға тартылды. Байқауға қатысқан 6 оқушы 2017 жылдың қараша айында Астана қаласына саяхат жасап қайтты. **2019 жылы** аталмыш шара екі кезең бойынша:

1) аймақтық кезеңі 2019 жылғы 8 ақпанда Қазығұрт, Бірінші мамыр және қала аймақтарындағы мектептер үшін №7 жалпы орта мектебінің базасында, 9 ақпанда Көксәйек аймағындағы мектептер үшін М.Х.Дулати атындағы жалпы орта мектебінің базасында;

2) аудандық кезеңі 16 ақпанда №7 жалпы орта мектебінің базасында өткізілді. Аймақтық кезеңге 43 жалпы орта мектебінен 174 оқушы қатысып, аудандық кезеңге 109 оқушының жұмысы тандалды. Жалпы байқау қорытындысы бойынша тоғыз 1-орын, тоғыз 2-орын, тоғыз 3-орын анықталды.

2020 жылы аудандық «Жас туристер станциясының» ұйымдастыруымен 1-ақпанда М.Х.Дулати атындағы жалпы орта білім беретін мектебінде байқаудың ережесіне сәйкес зерттеу жұмыстары 9 секция бағыттары бойынша қабылданды. Байқауға Көксәйек аймағындағы 22 білім мекемесінен 97 оқушы қатысты. Байқау қорытындысы бойынша тоғыз 1-орын, тоғыз 2-орын, тоғыз 3-орын анықталды.

5.5 Аудан әкімінің ауыспалы Кубогі үшін мектеп білім алушылары арасында ұйымдастырылған тау туризмі бойынша «Алатау жасыны» атты туристік-спорттық жарысы

Аудандағы білім алушылар арасындағы достық қарым-қатынасты қалыптастыру, жасөспірімдердің туризмге деген қызығушылығы мен туған өлкеге деген сүйіспеншілігін арттыру және балаларға патриоттық тәрбие беру мақсатында маусым айында өткізілетін «Алатау жасыны» туристік-спорттық жарысы жылдан жылға жас туристердің қатарын көбейтіп келеді. Білім алушылар арасында өткізілетін туристік жарыстар мен слеттер кезінде балалар тек

туризммен ғана айналысып қоймай, жергілікті жердің ерекшелігімен, туған өлкенің табиғатымен танысып, оны қорғау қажеттілігін түйсінеді. **2016 жылы** «Шырғанақ» шатқалында өткізілген «Алатау жасыны» жарысына 22 мектептен 250 оқушы, **2017 жылы** облыстық жас туристер станциясына қарасты «Барыс» (бұрынғы «Робинзон») лагерінде өткізілген аталмыш жарысқа 34 мектептен 380 оқушы қатысып, жасөспірімдер туризміне қызуғышылық артып келеді. **2019 жылғы 03-07** маусым аралағында

Төлеби ауданы Алатау ауылдық округіне қарасты Біркөлік шатқалындағы туристік лагерьде Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы» КММ-нің ұйымдастыруымен аудан әкімінің кубогі үшін мектеп білім алушыларының арасында «Алатау жасыны» туристік-спорттық жарысы өткізілді. Жарысқа Төлеби аудандық жалпы орта мектептерінен 5-8 сынып білім алушыларынан құралған (10 оқушыдан (4 ұл, 2 қыз) және қосалқы 4 оқушыдан құралған) 51 команда қатысты.

Үйірмешілердің облыстық, республикалық іс-шараларға қатысу көрсеткіші:

Оқу жылы	Облыстық	Нәтижесі	Республикалық	Нәтижесі
2016-2017	4	3 жүлделі орын	2	1-орын
2017-2018	6	19 жүлделі орын	3	2 жүлделі орын; Жас туристер төсбелгілері
2018-2019	5	16 жүлделі орын	5	4 жүлделі орын; Жас альпинистер төсбелгілері; Альпинизм б-ша ІІІ дәреженің ашылуы
2019-2020			2	XXII «Европа-Азия» туристік фестивалі 1-орын (кубок)

5.6 Күзгі, қысқы, көктемгі демалыс күндері экскурсиялар

Экскурсия – (excursio) латын тілінен аударғанда «серуендеу» деген мағынаны білдіреді. Ғылыми, білім беру, танымдық, мәдени-ағарту, демалу т.б. мақсаттарда белгілі бір орындарға ұйымдастырылатын ұжымдық сапар немесе жорық. Экскурсияның мазмұны зерттеу нысанына (табиғат, музей, өндіріс, тарихи оқиғалар болған орын, т.б.) байланысты.

Экскурсия – педагогикалық әдіс, білім алу үрдісі. Экскурсиялар оқу жоспарына байланысты туризм және өлкетану бағыттарында жиі қолданылады

Күзгі, қысқы, көктемгі демалыс күндері жоспарға сәйкес балалар мен жасөспірімдердің туған өлкесіне деген патриоттық сезімін арттыру, танымдық қабілеттері мен қызығушылықтарын қалыптастыру және қосымша білім беру мақсатында экскурсиялар, саяхаттар ұйымдастырылады. Атап айтқанда, 2019-2020 оқу жылының бірінші жартыжылдығында төмендегідей саяхаттар ұйымдастырылды: 30.10.2019 жылы қббп А.Утеулиева, Д.Мелдебекова, А.Орынбай, Ә.Әбіш Қасқасу ауылына (20 оқушы); 11.11.2019 жылы педагогтер Қ.Қалбаев, А.Орынбай Біркөлік шатқалына (23 оқушы); 13.01.2020 жылы қббп Б.Әбдіқадыр, А.Орынбай Жаңаұйым елді-мекеніне (16 оқушы); 21.01.2020 жылы қббп С.Адаев, Е.Өмірәлиев Алғабас ауылының маңындағы турбазаға (16 оқушы).

5.7 Шаңғы туризмі бойынша өткізілетін сабақтар

Белсенді туризмінің ең күрделі түрлерінің бірі – шаңғы туризмі. Ол елімізде жыл өткен сайын кең қанат жайып, дамып келеді. Шаңғы жорығының ерекшелігі, біріншіден қозғалыс құралы ретінде қолданылады, екіншіден, дене шынықтыру, спорттық құрал түріне жатады. Осыған орай, Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінде қосымша білім беру педагогтері қыс мезгіліне жылдық жоспарға шаңғы туризміне арнайы сағаттар бөлген. Екі жыл қатарынан Қазақстан Республикасы Чемпионаты мен Кубогі үшін көпсайыстан шаңғы жарысына қатысып келеді. Болашақта шаңғы туризмі бойынша арнайы топтар ашуға көзделіп отыр.

6. ЖАЗДАҒЫ ЖҰМЫС

*Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі
Түркістан облысы Төлеби аудандық білім бөлімінің «Жас туристер
станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Леңгір - Ханарық - Ақсу - Леңгір бағыты бойынша әдістемелік
жорығының
ЕСЕБІ*

Мерзімі: 17-18 қараша 2018 жыл

Жетекшісі: Наренов Абдыманап

Мазмұны

Жорық туралы анықтамалық ақпарат

Бағыттық бет

Карта сызбасы

Төлеби ауданы туралы және Ақсу өзені туралы анықтама

Әкімшілік аудан

Әлеуметтік-экономикалық жағдайы

Географиясы

Ақсу өзені туралы анықтама

Жорықтың техникалық анықтамасы

Қосымша

I. Жорық туралы анықтамалық ақпарат

Туризм түрі: Таулы

Күрделілік санаты: жоқ

Күзгі кестеге сәйкес үйірме
жетекшілер саяхаты: ҚР, ОҚО, Төлеби
ауданы, Ақсу өзені

Мерзімі: 17-18 қараша, 2017 жыл

Жорықтың қамтылу мерзімі: 2 күн

Жорықтың жалпы қашықтығы: авто-
39,3 км жаяу 3 км

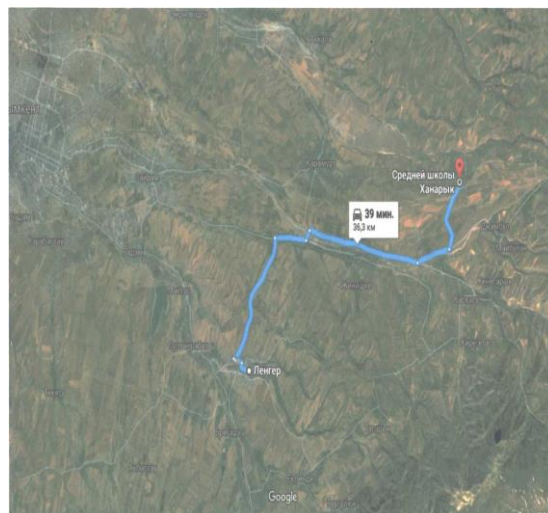
Қозғалыс түрі: авто жаяу

Бағыты: Ленгер-Ханарық-Ақсу өзені.

Жорық мақсаты: әдістемелік
жұмыстар арқылы тәжірибе алмасу,
жергілікті аймақтың тарихымен танысу.

Жорық міндеті: бос уақытты тиімді ұйымдастыру, денсаулықты нығайту,
салауатты өмір салтын қалыптастыру.

Саяхатты ұйымдастырушы мекеме: Төлеби аудандық «ЖТС»

Әкімшілік аудан

Төле би ауданы - Оңтүстік Қазақстан облысының оңтүстік-шығысындағы әкімшілік бөлік. Жерінің аумағы 3,1 мың км² (облыстың 2,6%-ын қамтиды). 1932 жылы құрылған (1991 жылға дейін Ленгер ауданы). Тұрғыны 112,8 мың адам. Аудан жеріндегі 59 елді мекен, 1 қалалық, 13 ауылдық округке біріктірілген. Аудан орталығы - Ленгер қаласы (1945).

Жер бедері таулы, дөңесті жазық. Ең биік жері - Сайрам шыңы (4338 м). Шығысында Талас Алатауы, оңтүстік-батыста Өгем, Қаржантау (2500 м), Қазығұрт (1200 м) тау сілемдерінің бөктерінде орналасқан. Батысындағы жазықта және тау аңғарларында егіншілікке жарамды суармалы жерлер, жайылымдар, жеміс ағаштары кездеседі. Климаты континенттік, қысы жұмсақ, жазы ыстық, құрғақ. Қаңтардың орташа температурасы -3, -9°С, шілде айында 24°-26°С. Жауын-шашынның; жылдық орташа мөлшері батысында 450 мм, шығысында 650 мм. Топырағы тауда қоңыр, сұр, жазықта саздақты. Дала өсімдіктерінен астық тұқымдас, акселеу, жатаған, бидайық, беде, тағы басқа; тауда долана, арша, бадам, шырғанақ, итмұрын, тағы басқа өседі. Жануарлардан: қасқыр, аю, барыс, арқар, таутеке, сілеусін, тағы басқа; құстардан - бүркіт, ителгі, кекілік, ұлар мекендейді. Аудан жерімен Ақсу, Сайрамсу, Бадам (өзенде Бадам бөгені салынған) өзендері ағып өтеді. Аудан тұрғындарының орташа тығыздығы 1 км²-ге 34,6 адамнан келеді. Халқы көпұлтты, негізгі бөлігі қазақтар 70% пайыздан, өзбектер, түріктер, әзербайжандар құрайды. Ірі елді мекендері: Ленгер қаласы, Бірінші мамыр, Көксәйек, Сұлтан рабат, Қамшак, Тоғыс, Ақжар, Зертас тағы басқа ауылдар.

Аудан жерімен Ленгер-Шымкент темір жолы өтеді.

Әлеуметтік-экономикалық жағдайы.

Өнеркәсіп саласы:

6 ірі және орта, 18 кіші және 9 қосалқы шаруашылықпен айналысатын кәсіпорындарда 358 адам жұмыс атқарып, олар жыл басынан 1124,4 млн теңгенін; өнімі өндіріліп, былтырғы жылдың осы кезеңімен салыстырғанда өсім 47,3 пайызға, немесе 361,1 млн теңгеге өнім артық шығарылды. Сонымен қатар біраз мекемелер өздерінің межелеген жоспарларына жетіп, жұмыстарын алға жылжытуда.

Ауылшаруашылық саласы:

Ауылшаруашылық саласы аудан бюджетінің тұрақты табыс көздерінің бірі. Бүгінге егілген 22933 га бидайды және 2296 га арпаның 6736 га жерінің астық орылды, орташа түсімдігі 14,7 ц/га айналууда. Астықты толық орып алғанда оның түсімділігі 22,6 центнерден келеді деп жоспарлаудамыз. Сонымен бірге ауылшаруашылық саласында жаңа технологияларды енгізу, атап айтсақ жылыжай, тамшылатып суғару, жаңа бау және жүзімдік егуді қолға алына бастады, бұл жұмыстар алдағы уақытта да өз жалғасын табады.

Кәсіпкерлік саласы:

Ауданымызда жаңа шағым және орта кәсіпорындар бой көтеруде. Атап айтсақ олар: Момынай ауылында орналасқан «Евротех» ЖШС күніне 7-8 мың қыш, Ленгір қаласындағы «Аққұм Астық» ЖШС күніне 26 тонна ұн шығару жоспарланып отыр. Зертас ауыл округіндегі «Тастық сай» ЖШС ашылып, бұл кәсіпорында болашақта күніне 10 тонна шағалтас өндіреміз деп жоспар құрып, келешекте асфальт зауытын ашуды жоспарлауда.

Алдағы уақытта ұсынылған бизнес жоспарлары негізінде Ленгір қаласы мен ауылдық округтердің елді мекендерінде минералды су шығаратын, көкөніс-жеміс жидек өнімдерін өңдейтін шағын цехтар салу бойынша ұсыныстар түсуде.

Туризм саласы:

Біздің аудан үшін туризмді дамытуға және оған жағдай жасауға мүмкіншіліктеріміз бар. Оған біздің табиғи және климаттық жағдайымыз толық мүмкіншілік береді.

Бүгінге аудан көлемінде тау бөктерінде орналасқан Тау самалы, Эдельвейс, Бәйшешек, Робинзон лагерлері жұмыс атқаруда. Одан басқа «Тау Самалы», «Эко виладж Қаскасу», «Айнабұлақ», «Альтекс» демалыс аймақтары, «Біркөлік» сауықтыру кешені, «Тау шаңғы базасы» туристік объектілері қызмет көрсетуде.

Қазіргі таңда «Алатау» шаңғы базасына қомақты инвестиция тарту мақсатында бұл нысан ауданының балансына алынып, «Алатау» ЖШС шаңғы базасы болып жұмыс атқаруда, бұл демалыс аймағы жанындағы кезінде мақсатсыз беріліп кеткен жерлерді қайтарылып, ол жерлерге заман талабына сай демалыс орнына қызмет ететін нысандар салуды қолға аламыз.

Сонымен қатар аудандағы ең көрікті жерлердің бірегейі Балдыберек өзенінің бойында орналасқан Облыс орталығынан 70 км. жол, Балдыберек және Төңкеріс ауылдарының көркем табиғаты мен климаттық жағдайы жазғы және қысқы туризмді дамытуға өте қолайлы.

Географиясы

Төле би ауданының жер бедерінің құрылымы сатылы болып келеді - батысында ойпатты және жазық аймақтардан басталса, шығысы мен оңтүстігінде тау массивтерімен аяқталады. Жер бедерінің жоғарғы қабатының құрылымы мен оның көлеміне байланысты үстірт аймаққа бөлінеді. Аумағына Өгем және Майдантал таулары сілемдерінің жоталары мен қыраттары, үстірттері мен беткейлері, қырқалы мен күздары, сеңгір жалдары, т.б. жатады. Аймақтың оңтүстік-батысында Қазығұрт тауы сілемдеріне дейін созылады. Аймақ аудан аумағының 2/3 бөлігін қамтиды, оған Ақжар ауылдық округіне қарасты жер көлемі мен таулық аймақтан тыс барлық аумақ кіреді. Аймақ тау етегінен бастау алатын ірілі-уақты өзендердің, бұлақ бастаулардың терең сай-салалары мен аңғарларын, ойпатты алқаптары мен жайылым-жайлауларын, тастақты жерлері мен құнарлы аймақтарын, т.б. қамтиды.

Жартылай шөлейтті аймақтар ауданның Ақжар ауылдық округіне қарасты аумақ пен шалғайдағы Алтынбастау, Көлбастау, Айкөл, т.б. аумақтары жатады.

Аудан жер бедерінің алуан болуы ауданның ауа райының қалыптасуына, өсімдіктің өсігі жетілуіне, жан-жануарлардың өмір сүруіне, сондай-ақ аудан ауыл шаруашылығы мен өнеркәсібінің дамуына әсер етеді.

Ақсу өзені - Оңтүстік Қазақстан облысындағы өзен.

Географиялық орны:

Оңтүстік Қазақстан облысы Төле би және Сайрам аудандары аумағындағы өзен, Арыс өзенінің сол саласы. Ұзындығы 133 км, су жиналатын алабы 766 км².

Бастауы:

Талас Алатауының солтүстік беткейіндегі 4042 м биіктіктегі мұздықтан басталады.

Гидрологиясы:

Жоғарғы ағысында тар шатқалмен ағып, орта тұсында аңғарының ені 150 - 200 м-ге, жайылмасы 40 - 50 м-ге жетеді. Негізгі толысу көзі - мұздық пен қар суы. Көп жылдық орташа су шығымы Сарқырама ауылы тұсында 9,68 м³/с, кей жылдары төменгі ағысында сарқылып қалады. Су тұзы, минералдылығы 200 - 400 мг/л. Ақсу өзенінің алабында Ақсу-Жабағылы қорығы орналасқан. Өзеннің суы негізінен егістікті және бау-бақшаны суғаруға пайдаланылады.

Қосымша деректер:

Ақсу өзенінің суы негізінен егістікті және бау-бақшаны суғаруға пайдаланылады. Өзен алабында ежелгі Сайрам (Испиджаб) қаласының орны бар. Өзеннің «Ақсу» аталуы: тереңдігі 500 метрге дейін жететін аңғардың табанымен жөңкіп ағатын өзен суы жарқабақ, ақшыл жыныстар арқылы өтетіндіктен ақшыл болып көрінеді. Сайрам ауданындағы «Белые воды» елді мекенінің де атауы осыдан келіп шыққан.

Жорықтың техникалық анықтамасы

Ленгер-Ханарық -Ақсу өзені

1 күн таңертең барлығымыз жиналып керекті құрал-жабдықтарды алып жолға шықтық. Асфальтталған жолмен Ханарық ауылына беттедік Ленгірмен Ханарық арасы 36,3км құрайды екен. Ақсу өзеніне жетіп алғаннан соң, жатар орнымызды дайындай бастадық. Ең алдымен түскі асымызды дайындай бастадық.

Түскі асымыз дайын болғанша керекті құрал-жабдықтарды дайындап алдық.

Жоғары көтерілу техникасы мен тактикасын танысып шықтық, және құзға өрмелеуді жолда үйрендік. Түскі асымызды ішіп алғаннан соң келесі күнге дайындықты бастап жібердік, келесі күні таңертең тұрып қысқа қашықтықтағы жорық жасадық. Ақсу өзенінде орналасқан Сырлыбай көпіріне жол тарттық, жолда кетіп бара жатып кедергілерден өту жолдарын жасап тәжірибемізді ары қарай дамыта түстік.

Қосымша

Бір адамға шаққандағы тәуліктік азық-түлік мөлшері.

<u>№</u>	Күнделікті қажетті азық-түліктер	
1.	Шай	9 г.;
2.	Тұз	9 г.;
3.	Қант	80 г.;
4.	Нан	250 г.;
5.	Гречка	70 г.;
6.	Күріш	170 г.;
7.	Манка ұнтағы	50 г.;
8.,	Макарон	150 г.;
9.	Жарма	70 г.;
10.	Картоп	200 г.;
11	Сары май	10 г.;
12.	Пісте май	40 г.;
13.	Құрғақ сүт	30 г.;
14.	Кілегей	40 г.;
15.	Күлше	100 г.;
16.	Шұжық	100 г.;
17.	Ірімшік	45 г.;
18.	Балық	65 г.;
19.	Бұқтырылған ет(сиыр еті)	120 г.;
20.	Сарымсақ	20г.;
21.	Пияз	50г.;
22.	Кетчуп	70г.;
23.	Майонез	50 г.;
24.	Кәмпиттер	100г.;
25.	Тамақтың қоспасы	20г.;
26.	Балғын көкөністер	70г
27.	Жержаңғақ, мейіз	70г

<u>№</u>	Құрал-саймандар тізімі	Салмақ бірлігі, кг	Саны	Жалпы салмағы, кг
1	Қолдорба	2,5	1	2,5
2	Кілемше пенополиуреттенген	0,5	1	0,5
3	Ұйқы қап	1,5	1	1,5

4	Телескопиялық шаңғы	0,5	1	0,5
5	Жұқа жемпір	0,3	1	0,3
6	Күртеше	0,3-0,5	1	0,5
7	Футболка (ұзын жеңді)	0,2	1	0,2
8	Футболка (қысқа жеңді)	0,2	2	0,4
9	Жұқа, жылы шалбар	0,4	2	0,8
10	Жұқа шұлық	0,05	3	0,15
11	Қалың шұлық	0,15	2	0,3
12	Сүйретпелі аяқ киім	1	1	1
13	Спорттық аяқ киім (немесе трекингтік бәтенке)	1	1	1
14	Бас киім(жылы)	0,2	1	0,2
15	Баскиім (күннен қорғайтын)	0,1	1	0,1
16	Күннен қорғайтын көзілдірік	0,1	1	0,1
17	Жаңбырдан қорғайтын күртеше	0,2	1	0,2
18	Кесе, қасық, пышақ, тостаған,	0,2	Жиынт	0,2
19	Әжетханаға қажетті заттар	0,3	Жиынт	0,3
	Жалпы:			10,75

Жалпы туристік құрал-жабдықтар мен ыдыс-аяқтар тізімі

<u>№</u>	<u>Заттардың атауы</u>	<u>Саны</u>	<u>Салмақ бірлігі кг</u>	<u>Жалпы салмағы кг</u>	<u>Ескерту</u>
I. Туристік құрал - жабдықтар					
1	Шатыр 4 орындық	4 дана	3,5	14	
2	Жіп, 20м, 10 диаметр	2 дана	1,6	3,2	
3	Карабиндер	4 дана	1,2	0,8	
II. Ыдыс - аяқтар					
1	Қазан, 7 л	1 дана	0,6	0,6	
2	Шәйнек, 3 л	1 дана	0,4	0,4	
3	Жалпы ыдыс-аяқ	3 дана	0,3	0,9	
III. Мед. кобдиша					
1	Бинт	1 дана	50 гр	50 гр	
2	Мақта	1 дана	50 гр	50 гр	
3	Йод	1 дана	50 гр	50 гр	

4	Спирт	1 дана	150 гр	150 гр	
5	Бас дәрісі	2 дана	15 гр	30 гр	
6	Аналгин	1 дана	15 гр	15 гр	
7	Демидрол	1 дана	15 гр	15 гр	
IV. Жөндеу құралдары					
1	Қайшы	1 дана	70 гр	70 гр	
2	Ине, жіп	2 дана	20 гр	40 гр	
3	Қысқыш	1 дана	200 гр	200 гр	

Мерзімі: 07-11 тамыз 2019ж.

Жорық ұзақтығы: 64 км.

Топ жетекшісі: Мадалиев О.А.

МАЗМҰНЫ

Жорық туралы мәлімет анықтамалығы

Карта-схемасы

Қозғалыс кестесі

Топтың тізімі

Жалпы мәлімет

Жорықтың аумағы

Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық табиғи паркі

Қосымша ақпарат

Жорықтың күнделігі

Қорытынды

Қолданылған әдебиеттер

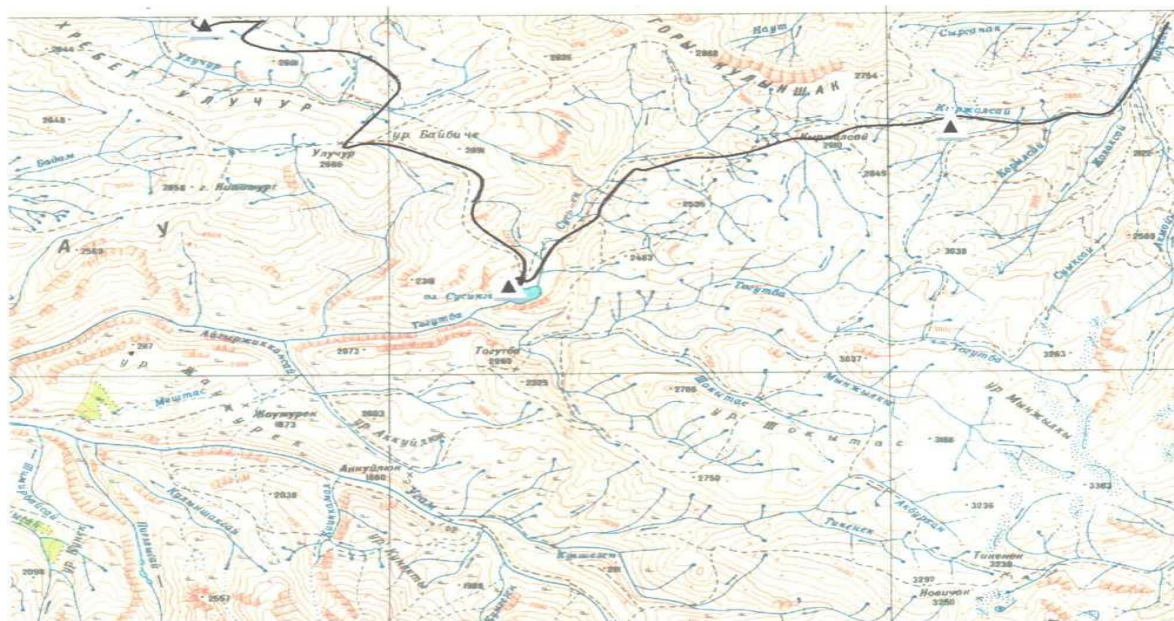
Фотосуреттер

ЖОРЫҚ ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ АНЫҚТАМАЛЫҒЫ

<u>1. Туризм түрі:</u>	<u>Тау туризмі</u>
<u>2. Қиындық категориясы:</u>	<u>Категориясыз</u>
<u>3. Саяхат аумағы:</u>	<u>Қазақстан Республикасы Оңтүстік Қазақстан облысы Төлеби ауданы Батыс Тянь-Шань сілемдері</u>
<u>4. Жорық ұзақтығы:</u>	<u>5 күн</u>
<u>5. Бағыттың белсенді бөлігінің ұзындығы:</u> <u>Өтпелерден көлікпен журу ұзақтығы:</u>	<u>64 км.</u> <u>бастапқы нүктеге дейін 20км; соңғы нүктеге дейін 25км.</u>

<u>6. Қозғалыс тәсілі:</u>	<u>жаяу</u>
<u>7. Бағыт жоспары:</u>	<u>Ханарық ауылы - Қаскасу шат. - Қыржылсай асуы - Сусіңген көлі - Ұлыжұрт асуы - Алатау ауылы - Ханарық ауылы</u>
<u>8. Мақсаты:</u>	<u>Отанды сүйеге, табиғатты ел байлығын қорғауға, Қазақстанды өркендетуге білімді азаматтарды тәрбиелеу; өскелең ұрпақтың арасында тау туризмі салаларын насихаттау</u>
<u>9. Ұйымдастырушы:</u>	<u>«Жас туристер станциясы» КММ</u>
<u>10. Туристік топ:</u>	<u>«Жас тау туристері»</u>

КАРТА-СХЕМАСЫ

ҚОЗҒАЛЫС КЕСТЕСІ

<u>№ р/с</u>	<u>Күні</u>	<u>Бағыт жоспары</u>	<u>Арақашықтық(км)</u>	<u>Қозғалыс тәсілі</u>	<u>Ескертпе</u>
<u>1</u>	<u>1</u>	<u>Ханарық ауылы - Қаскасу шатқалы</u>	<u>20</u>	<u>Авто</u>	

<u>2</u>	<u>1</u>	<u>Қасқасу шатқалы - Қыржылсай өзені - Қыржылсай асуы</u>	<u>12</u>	<u>Жаяу</u>	
<u>3</u>	<u>2</u>	<u>Қыржылсай асуы — Сусіңген көлі</u>	<u>17</u>	<u>Жаяу</u>	
<u>4</u>	<u>3</u>	<u>Сусіңген көлі</u>	-	-	<u>Демалыс</u>
<u>5</u>	<u>4</u>	<u>Сусіңген көлі - Сусіңген үңгірі - Сусіңген көлі</u>	<u>3</u>	<u>Жаяу</u>	
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>Сусіңген көлі — Ұлыжұрт асуы - Ұлыжұрт шатқалы - Педагог асуы - Алатау ауылы - Ханарық ауылы</u>	<u>22</u> <u>25</u>	<u>Жаяу</u> <u>Авто</u>	

ТОПТЫҢ ТІЗІМІ

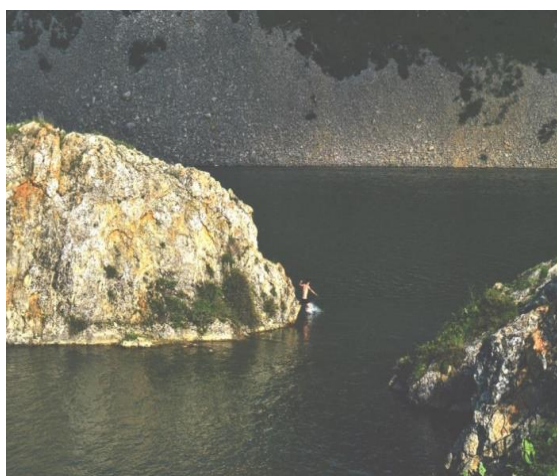
<u>№</u>	<u>Аты-жөні</u>	<u>Туылған жылы</u>	<u>Жұмыс орны/ Мектебі</u>	<u>Лауазымы</u>
<u>1</u>	<u>Мадалиев Обиджан Айтбаевич</u>	<u>1992</u>	<u>«Жас туристер станциясы»</u>	<u>Топтың жетекшісі</u>
<u>2</u>	<u>Пірназаров Ғанишер</u>	<u>2002</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Құрал- жабдықтар менг.</u>
<u>3</u>	<u>Яхшиназаров Самандар</u>	<u>2002</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Аспазшы</u>
<u>4</u>	<u>Исламханов Диярхан</u>	<u>2005</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Жетекшінің орынбасары</u>
<u>5</u>	<u>Дйвлатов Нодирбек</u>	<u>2004</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Жалпы тазалыққа</u>
<u>6</u>	<u>Жориков Әбдулхамиг</u>	<u>2004</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Фотограф</u>
<u>7</u>	<u>Жахонгиров Асрорбек</u>	<u>2006</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Топтың менгерушісі</u>
<u>8</u>	<u>Бахтияров Аудинаби</u>	<u>2005</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Қатысушы</u>
<u>9</u>	<u>Мусратов Қодиржон</u>	<u>2006</u>	<u>Ханарық жоббм</u>	<u>Бағытты анықтаушы</u>

10	<u>Турсинбаев Самандар</u>	<u>2006</u>	<u>Ханарык жоббм</u>	<u>Журналист</u>
11	<u>Мэдшханов Төрехан</u>	<u>2007</u>	<u>Ханарык жоббм</u>	<u>Кезекші</u>

ЖАЛПЫ МӘЛІМЕТ

Жорықтың аумағы

Төле би ауданы — Түркістан облысының оңтүстік-шығысындағы әкімшілік бөлік. Жерінің аумағы 3,1 мың км² (облыстың 2,6%-ын қамтиды). 1932 жылы құрылған (1991 жылға дейін Ленгер ауданы). Тұрғыны 112,8 мың адам. Аудан жеріндегі 59 елді мекен, 1 қалалық, 13 ауылдық округке біріктірілген. Аудан орталығы - Ленгер қаласы. (1945). Негізінен сүтті-етті мал, биязы жүнді қой, астық, картоп, жібек құртын өсіруге маманданған 8 ұжымшар, 4 кеншар болған. Жер бедері таулы, дөңесті жазық. Ең биік жері - Сайрам шыңы (4338 м). Шығысында Талас Алатауы, оңтүстік-батыста Өгем, Қаржантау (2500 м), Қазығұрт (1200 м) тау сілемдерінің бөктерінде орналасқан. Батысындағы жазықта және тау аңғарларында егіншілікке жарамды суармалы жерлер, жайылымдар, жеміс ағаштары кездеседі. Кен байлықтарынан қоңыр көмір, құрылыс материалдары өндіріледі. Климаты континенттік, қысы жұмсақ, жазы ыстық, құрғақ. Қаңтардың орташа температурасы -3, -9°С, шілде айында 24°-26°С. Жауын-шашынның жылдық орташа мөлшері бағысында 450 мм, шығысында 650 мм. Топырағы тауда қоңыр, сұр, жазықта саздақты.

Дала өсімдіктерінен астық тұқымдас, ақселеу, жатаған, бидайық, беде, тағы басқа; тауда долана, арша, бадам, шырғанақ, итмұрын, тағы басқа өседі. Жануарлардан: қасқыр, аю, барыс. арқар, таутеке, сілеусін. тағы басқа: құстардан - бүркіт, ителгі. кекшік, ұлар мекендейді. Аудан жерімен Ақсу, Сайрамсу, Бадам (өзенде Бадам бөгені салынған) өзендері ағып өтеді. Аудан тұрғындарының орташа тығыздығы 1 км²-ге 34,6 адамнан келеді. Халқы көп ұлтты, негізгі бөлігі қазақтар

70% пайыздан, өзбектер, түріктер, әзербайжандар құрайды. Ірі елді мекендері: Ленгер қаласы, Первомаевка, Көксәйек, Сұлтанрабат, Қамшак, Тоғыс, Ақжар, Зертас тағы басқа ауылдар.

6.2. Төлеби аудандық «ЖЕРҰЙЫҚ» туристік шатырлы лагері

Ұйымдастырушылар: Төлеби аудандық әкімдігі;
Төлеби аудандық білім бөлімі;
Төлеби аудандық «Жас туристер станциясы»
КММ

Туристік үйірме жұмысының оқу жылындағы қорытынды кезеңі жаз мезгіліне сәйкес келеді. Үйірмешілер жыл бойы сабақтарда алған теориялық және практикалық білімдерін жаз айларында түрлі дәрежедегі туристік жорықта көрсете біледі. Туристік жорық – үйірме жұмысындағы ерекше іс-шара. Педагогтің кәсіби шеберлікпен ұйымдастырған туристік жорығы жасөспірімдердің өмірдегі естен кетпес жылы естеліктеріне айналары сөзсіз.

«Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасының Заңы (2020.10.06. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)

2010 жылғы 23 қарашадағы №354-IV «Қазақстан Республикасындағы балалардың құқықтары туралы» Заңдарына, «2016-2019 жылдарға арналған жазғы каникул кезеңінде балалардың сауықтыру демалысын, бос уақытын және жұмыспен қамтылуын ұйымдастыру туралы» Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің 2016 жылғы 11 мамырдағы №36-р өкіміне, Оңтүстік Қазақстан облысында «Туған жер» бағдарламасын жүзеге асыру туралы Оңтүстік Қазақстан облысы әкімінің 2017 жылғы 5 мамырдағы №1-23ө н/к өкіміне және аудан әкімінің 2019 жылғы 15 мамырдағы №307 қаулысына және аудандық білім бөлімінің 2019 жылғы 18 маусымдағы №175-п бұйрығын басшылыққа ала отырып «Жерұйық» туристік шатырлы лагері өткізілді.

Лагерді ұйымдастырудың негізгі мақсат-міндеттері:

- балалар мен жасөспірімдердің физикалық және психологиялық денсаулықтарын нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасау, олардың белсенді демалысын ұйымдастыру;

- жаратылыстану, дене шынықтыру, спорт, туризмдегі дағдыларын табиғат жағдайында практикалық игеру;

- туристік дағдыларды игеру, қоршаған орта туралы заңдарды меңгеру;

- білім алушылардың шығармашылық

әлеуетін, туристік-өлкетану құзіретін, салауатты өмір салты дағдыларын қалыптастыру;

- туризм мен өлкетану бойынша білімдерін кеңейту және тереңдету, экологиялық мәдениетті арттыру;

- адамгершілік және еріктілік қасиеттерін тәрбиелеу, балалар мен жасөспірімдердің туған өлкеге деген сүйіспеншілігін арттыру, патриотизмге тәрбиелеу;

- өнердің тарихи-мәдени мұраларын өскелең жастарға насихаттай отырып, туризмді дамыту.

2019 жылдың 24 маусым күні «Жас туристер станциясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі аумағында «Жерұйық» туристік шатырлы лагері мен жасанды құзға өрмелеу нысанының ашылу салтанаты болып өтті. 1 маусым қатысушыларына (50 оқушы) жолдама берілді. «Жас туристер станциясының» үйірмешілері Д.Трубин, Т.Салеев, Н.Айтжан, И.Умирзаков пен қоымша білім беру педагогтері Ә.Орынбай, С.Адаев шеберлік сабағын көрсетті.

2019 жылдың 25-29 маусым аралығында Төлеби ауданы Сайрам су шатқалында «Жерұйық» шатырлы лагерінің 1 маусымы өтті. Лагерге жолдаманы көп балалы, жартылай жетім, аз қамтылған, тұл жетім, белсенді 10 оқушы алды.

5 күн аралығында лагерге қатысушылар:

- төменгі көлге, Қарақат шатқалына саяхатқа барады;
- құзға өрмелеу техникасын үйренеді;
- спорттық ойындар ойнайды;
- табиғи материалдар жинайды;
- жорықтың күнделігін толтырады.

Білім алушыларды күн тәртібі бойынша бірінші күні лагерге орналастырады және қауіпсіздік ережелерімен таныстырылып, әр топқа (10 баладан) топ атауы қойылады. Әр топ өздеріне ұран бекітіп, лагердің ашылу салтанатында өздерін таныстырады.

Екінші күні балалардың ағзасын тау климатына бейімдейміз. Сазаната шатқалы Үңгір бағыты бойынша ұзындығы 8 км қашықтықта жаяу жүру техникасын үйрету, Сайрам-Өгем мемлекеттік табиғи паркінің физика-географиялық жағдайы

Батыс Тянь-Шянь жуйесіндегі парк территориясының аумағы Солтүстік Шығыс бөлігін алып жатқандығын, Оңтүстік Батысында Талас Алатауының орналасқандығы, Қаржантау жотасы мен Өгем өзені шатқалдарды тесіп өтіп Шыршық өзеніне құятындығы, Қазақстан мен Өзбекстан шекарасын бойлай солтүстік-шығыстан, оңтүстік-батысқа қарай 110 км созылғандығын жалпы өлке тарихымен таныстырып, табиғи материалдарды жинақтайды.

Үшінші күні Сайрам су шатқалы Кергелі және Қапжайлау жылғаларын бойлай жаяу жүріп, төменгі Сайрам көл және жоғарғы Сайрам көлдерге (ұзындығы 20 км) саяхат жасайды.

Төртінші күні балаларды сергіту мақсатында түрлі ойындар ұйымдастырылады. Атап айтқанда: футбол ойыны, эстафета, өлкетану квесті, сурет салу, монолог оқу сияқты балалардың жаңа қырларын ашады. Құзға өрмелеу техникасын үйретіп, салауатты өмір салтын, дене шынықтыруды, достық қарым қатынасқа үйретеді. Әр баланың өнерін салыстыра отырып бағалайды.

Бесінші күні таңғы рәсімдер мен жаттығудан сон экологиялық тазалық жасайды. Яғни балалар лагерь аумағын қоқыстан тазартады. Жабылу салтанатында «Ең үздік экологиялық топ» номинациясының иегерлері анықталады және маусымның түрлі деңгейде жеңімпаздары анықталып мадақтама қағаздары үлестіріледі.

Бірінші маусым қорытындысы бойынша төмендегідей ретте жеңімпаздар анықталып, жүлделі орындарды иеленді: «Футбол» ойынынан №1 мектеп гимназиясы I-орын, Ханарық жоббм II-орын, Ы.Алтынсарин жоббм III-орын. «Құзға өрмелеу» номинациясы иегерлері №4 жоббм I-орын, Ы.Алтынсарин жоббм II-орын, №1 жоббм III-орын. Байқаулар бойынша «Ең шашы ұзын қыз» номинациясын иеленген №4 жоббм оқушысы – Төрбек Назерке; «Ең бұрымды қыз» номинациясын иеленген Ақайдар жоббм оқушысы – Жұман Ақерке; «Ең аяғы ұзын адам» номинациясын иеленген Ақайдар жоббм оқушысы – Лесбек Дидар; «Ең күлкілі адам» номинациясын иеленген Ханарық жоббм оқушысы – Мадилханов Турехан; «Ең экологиялық таза топ» номинациясын иеленген топ «Сәтбаев ұландары» №4 жоббм; «Жоғарғы көлді бағындырғаны үшін» номинациясын иеленген топ «Тауасар тобы» Ақайдар жоббм; «Ең қоқынышты адам» номинациясын иеленген №1 мектеп гимназиясының оқушысы – Ибадулла Бақберген;

Екінші маусым қорытындысы бойынша төмендегідей ретте жеңімпаздар анықталып, жүлделі орындарды иеленді: «Футбол» ойынынан «Шатыр» тобы I-орын, «Болашақ» тобы II-орын, «Жас туристер» тобы III-орын; «Түйін байлау» сайысы бойынша I-орын №4 жоббм оқушысы – Сайлау Ерасыл; II-орын №2

жоббм оқушысы – Мухамеджан Жарылқасын; III-орын Қ.Байболов жоббм оқушысы – Майлыбек Мирас; «Құзға өрмелеу» сайысы бойынша I-орын Алғабас жоббм оқушысы – Елемес Нұралы; II-орын Бірінші мамыр жоббм оқушысы – Балғабай Ерболат; III-орын №2 жоббм оқушысы – Артель Жандәулет және «Қыран» тобы; Байқаулар бойынша «Ең шашы ұзын қыз» номинациясын иеленген Бірінші мамыр жоббм оқушысы – Қуандық Шұғыла; «Ең бұрымды қыз» номинациясын иеленген №6 жоббм оқушысы – Қалдыбай Аяна; «Ең аяғы ұзын адам» номинациясын иеленген Алатау жоббм оқушысы – Абдырахман Ердаулет; «Ең күлкілі адам» номинациясын иеленген №16 жоббм

оқушысы – Әзімхан Байкен; «Ең қорқынышты адам» номинациясын иеленген Алатау жоббм оқушысы – Ақтанбек Али; Волейбол ойынынан – Кендірбек Саят;

Үшінші маусым қорытындысы бойынша төмендегідей ретте жеңімпаздар анықталып, жүлделі орындарды иеленді: «Футбол» ойынынан I-орын «Болашақ» тобы; II-орын «Ұлағат» тобы; III-орын «Алтын ұрпақ» тобы; «Құзға өрмелеу» сайысы бойынша I-орын Біркөлік жоббм оқушысы – Серікбай Саят; II-орын Сұлтан

рабат жоббм оқушысы – Кудашова Навруза; III-орын Екпінді жоббм оқушысы – Ділдәбаев Жантөре; Байқаулар бойынша «Ең күлкілі адам» номинациясын иеленген Ақбастау жоббм оқушысы – Зулбухар Саят; «Ең бұрымды қыз» номинациясын иеленген Жылан бұзған жоббм оқушысы – Курванбек Карина; «Ең шашы ұзын қыз» номинациясын иеленген Сұлтан рабат жоббм оқушысы – Кудашова Навруза; «Ең қорқынышты адам» номинациясын иеленген Сұлтан рабат жоббм оқушысы – Назармат Сапармурад; «Ең аяғы ұзын адам» номинациясын иеленген Майбұлақ жоббм оқушысы – Шынат Жасұлан;

Төртінші маусым қорытындысы бойынша төмендегідей ретте жеңімпаздар анықталып, жүлделі орындарды иеленді: «Футбол» ойынынан I-орын «Жалын» тобы; II-орын «Эделвейс» тобы; III-орын «Шатыр» және «Сұңқар» тобы; «Құзға өрмелеу» сайысы бойынша I-орын Әл-Фараби жоббм оқушысы – Семен Ерзат; II-орын Мырзакері Алишер; III-орын №2 жоббм оқушысы – Жақсылық Нұрсат; «Өлкетану квесті» сайысы бойынша I-орын «Жалын» тобы; II-орын «Эделвейс» тобы; III-орын «Шатыр» тобы; «Эстафета» ойыны бойынша I-орын «Сұңқар» тобы; II-орын «Жалын» тобы; III-орын «Жеңіс» тобы;

Байқаулар бойынша «Ең күлкілі адам» номинациясын иеленген жоббм оқушысы – Жақсыбек Алдияр; «Ең бұрымды қыз» номинациясын иеленген жоббм оқушысы – Тағабай Қарақат; «Ең шашы ұзын қыз» номинациясын иеленген жоббм оқушысы – Оңласбек Сәуле; «Ең қорқынышты адам» номинациясын иеленген жоббм оқушысы – Назармат Сапармурад; «Ең аяғы

ұзын адам» номинациясын иеленген жоббм оқушысы – Қанайбек Дәулет; «Шебер суретші» номинациясын иеленген Тұяқ Нұрила және Көшкінбай Дана; «Ең кішкентай турист» номинациясын иеленген Көшкінбай Бақдәулет және Аманқұл Жамилә;

Туристік жорықтар мен саяхаттар, алыс экспедициялар жас үйірмешілер үшін олардың күнделікті өмірде ажырамайтын бөлігі, қазіргі замандағы қажетті өмірлік көзқарас болып табылады.

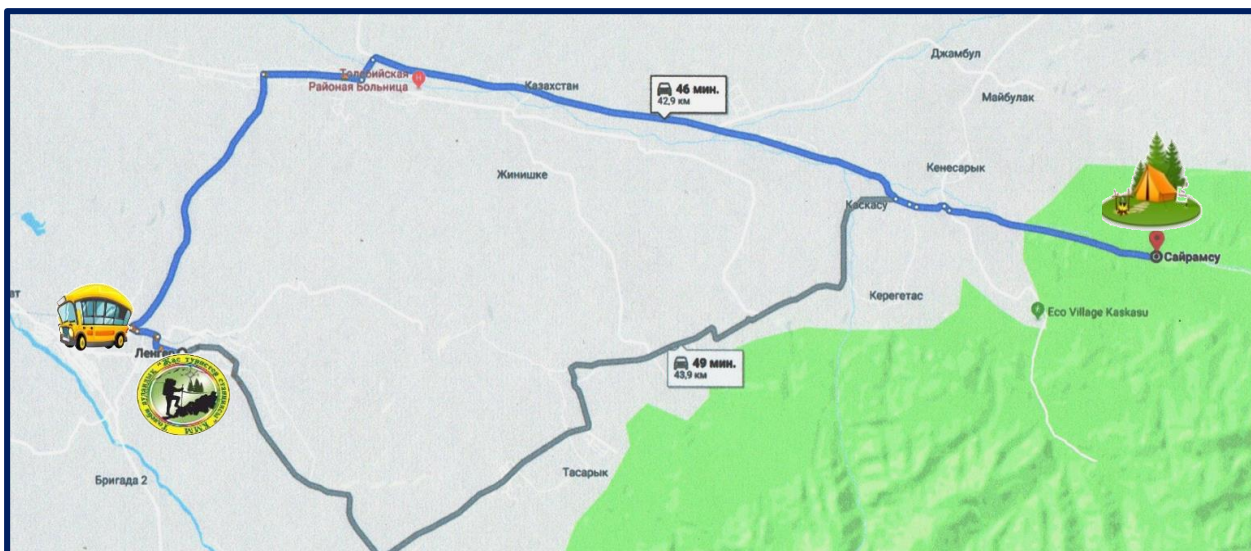
Қолайлы ашық күндер басталысымен жүздеген және мыңдаған саяхатпен әуестенушілер табиғатқа қысқа не мерзімді саяхат, жорықтарға соның ішінде туризмнің кез-келген түрінен категориялы ең жоғары категориялы күрделіктегі жорықтарға шығуға талаптанады. Барлық туристер жорықтар мен саяхат денсаулықтың шымырлығын, қуаныштың және қоршаған ортаны танып білудің негізгі көзі болып табылатынын сенімді растайды.

Білім алушыларға жорықтар, саяхаттар, жарыстар, экспедициялар жақсы әсер етеді, ой-өрісін кеңейтіп, біздің мемлекетіміздің экономикалық және мәдени жетістіктерін өз көздерімен көруге мүмкіндік береді, өз халқына, Отанға деген сүйіспеншілігін мақтан тұтып, білім алушылардың дағдылары мен іскерліктерін күнделікті өмірде және табиғатта дамытуға, барлық қатысушылардың бір ұжымда бірігіп жұмыс істеуіне ықпал етеді.

«Жерұйық» туристік шатырлы лагері бойынша мектептер және білім алушылар саны туралы мәлімет

P/c	Маусымы	Мектептер саны		Білім алушылар саны		Әлеуметтік жағдайы				Белсенді
		Қалалық	Аудандық	Қалалық	Аудандық	Қамқорлықта	Жартылай жетім	Аз қамтылған	Көп балалы	
1	I маусым	2	3	19	32	-	4	12	19	16
2	II маусым	3	7	25	25	-	6	3	21	20
3	III маусым	-	19	-	50	1	5	2	27	15
4	IV маусым	2	12	18	32	-	3	4	30	13
5	V маусым	4	5	25	25	1	4	6	19	20
Жалпы:		7	41	87	164	2	22	27	116	84
		48 мектеп		251 оқушы						

Лагерь туралы мәлімет анықтамалығы

Лагерь түрі: шатырлы лагерьі

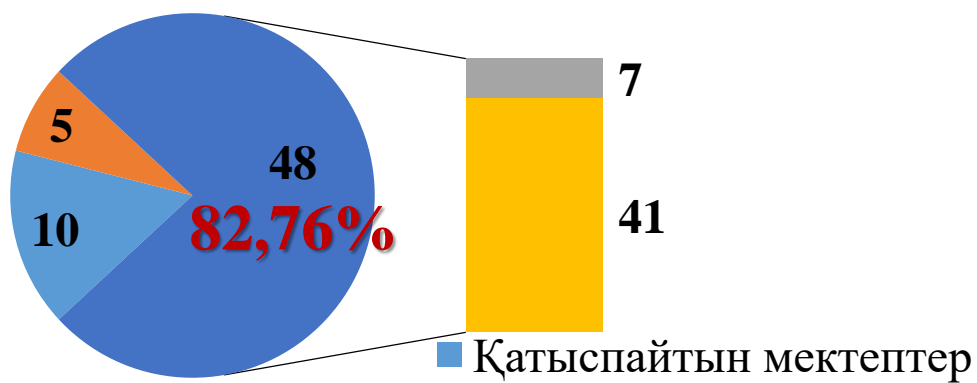
Лагерьдің орналасқан жері: Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Батыс Тянь-Шань сілемдері, Сайрамсу шатқалы, Сайрам-Өгем мемлекеттік табиғи паркінің аумағы

Маусым ұзақтығы: 5 күн

Жалпы мониторингі

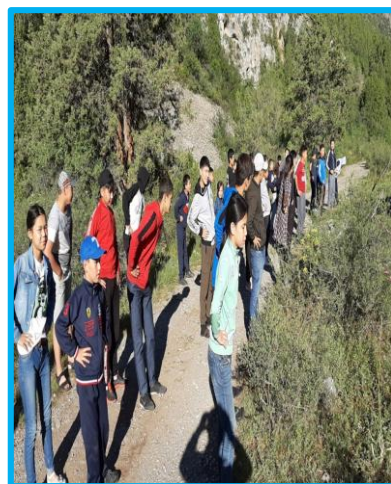

Жалпы аудандық мектептер саны - 58

Лагерьдің жұмысы

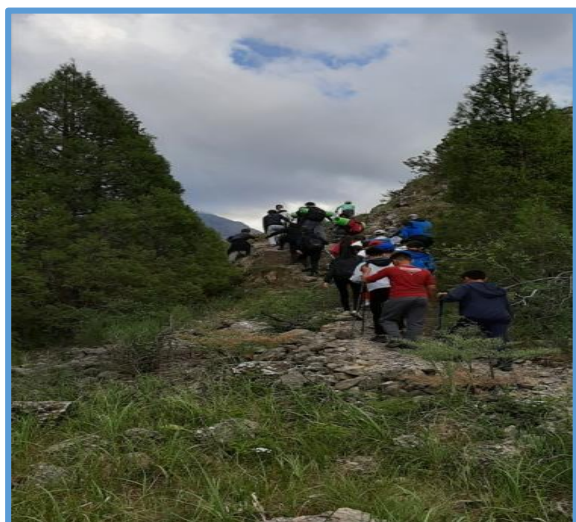

Таңертеңгі жаттығу

Акклиматизация кезеңі

Сайрам су шатқалы – Сазан ата шатқалы бағыты бойынша жорығы

6.3. Шыңдарды бағындыру

2016 жылғы 30.09-02.10 күндері аралығында Төлеби ауданы Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық табиғи паркінің аумағында Қазақстан Республикасының 25 жылдығына орай өткізілген «Тәуелсіздік шыңына» Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туын тігу іс-шарасына педагогтеріміз Қ.Қалбаев, С.Адаев, Е.Өмірәлиев, О.Мадалиев қатысып, алғашқылардың бірі болды.

2018 жылғы 29 сәуір мен 4-мамыр күндері аралығында ОҚО Төлеби ауданындағы Сайрам су шатқалында өткізілген М.С. Левинді еске алуға арналған ашық аймақтық «Сайрам-2018» альпинистік

фестиваліне 5 жетекші (Ф.Қалтаева, М.Лещенко, С.Адаев, Ә.Әбіш, Қ.Қалбаев) 32 үйірмеші қатысты. Осы күндері үйірмешілер Сарыайғыр шыңын бағындырып, төменгі Сайрам көліне саяхаттап қайтты.

Елордамыз Астана қаласының 20 жылдығына орай республикалық

«ҚазақТуризм» АО-ның ұйымдастыруымен 2018 жыл 18.06-16.09 аралығында өткізілген «Қазақстанның 20 шыңы» атты іс-шараға 13 үйірмеші (қббп М.Лещенко, С.Адаев) қатысып 16 шыңды бағындырды.

2018 жылдың 09-12 тамыз күндері аралығында Төле би, Айтеке би, Қазыбек бидің есімдерін үш шыңға беру мақсатында Оңтүстік Қазақстан облыстық Альпинизм Федерациясының ұйымдастыруымен Сайрам су шатқалында өткізілген «Бұл біздің таулар» фестиваліне 15 оқушы (жетекшілері қббп М.Лещенко, С.Адаев, Ә.Әбіш) қатысты.

6.4. Аудан білім алушыларымен өткізілетін «Туған жерге тағзым» атты облыстық керуен-шеру

5 бағыт бойынша керуен-шеруге қатысқан мектептердің мәліметі төмендегідей:

№ 1 бағыт: Леңгер - Шымкент-Тәуелсіздік саябағы - Ордабасы алаңы - Шәмші аллеясы - Абай паркі - Бәйдібек ата этнопаркі – Дендропарк - Леңгер.

№	Мектеп атауы	Бала саны	Жетекшілер саны
1	Алатау жоббм	24	2
2	№2 Ш.Уәлиханов ат. жоббм	16	2
3	Қазақстан жоббм	22	1
4	М.Әуезов ат. жоббм	13	2
5	Алтынбастау жоббм	12	1
6	Қосағаш жоббм	8	1
7	Ханарық жоббм	18	1
8	Екпінді жоббм	47	2
9	Сарқырама жоббм	15	1
10	Шұбарағаш жоббм	7	1
11	Алғабас жоббм	16	1
12	Абай жоббм	10	1
13	№1 мектеп-гимназия	39	2
14	№6 жоббм	8	1
	Жалпы	255	19

№ 2 бағыт: Леңгер – Шымкент – Бозарық – Боралдай – Ақмешіт - Бәйдібек ата - Домалақ ана – Боралдай – Шымкент - Леңгер.

№	Мектеп атауы	Бала	Жетекшілер
----------	---------------------	-------------	-------------------

		саны	саны
1	Ә.Молдағұлова ат. жоббм	8	1
2	№2 Ш.Уәлиханов ат. жоббм	4	-
3	Әңгірата жоббм	24	2
4	Қарақия жоббм	3	1
5	№ 8 жоббм	24	2
6	Қаратөбе негізгі мектебі	17	1
7	Тағайна жоббм	18	1
8	Қазығұрт жоббм	16	1
9	М.Х.Дулатаи ат. жоббм	20	1
10	Балдыберек жоббм	27	3
11	№1 мектеп-гимназия	19	1
	Жалпы	180	14

№ 3 бағыт: Леңгер – Шымкент – Шәуілдір - Арыстан баб – Түркістан – Кентау – Түркістан - Леңгер.

№	Мектеп атауы	Бала саны	Жетекшілер саны
1	Алатау жоббм	23	1
2	№ 2 Ш.Уәлиханов ат.жоббм	4	-
3	№ 1 мектеп-гимназия	28	2
4	М.Әуезов ат. жоббм	15	1
5	Ұйымшыл жоббм	18	2
6	Нысанбек жоббм	3	-
7	Төлеби жоббм	13	1
8	Ханарық жоббм	19	1
9	Алғабас жоббм	4	1
10	Қазығұрт жоббм	16	1
11	М.Х.Дулатаи ат. жоббм	23	1
12	№ 6 жоббм	9	1
	Жалпы	175	12

№ 4 бағыт:

А) Леңгер – Көксәйек – Сайрам – Шымкент – Темірлан - ст.Бадам-Ордабасы тауы – Таштракт – Леңгер

№	Мектеп атауы	Бала саны	Жетекшілер саны
1	Қазығұрт жоббм	17	1
	Жалпы	17	1

Б) Леңгер – Абай - Қырық Шілтен – Ақбура - Қазығұрт асуы – Шымкент - Леңгер.

№	Мектеп атауы	Бала саны	Жетекшілер саны
1	Жыланбұзған жоббм	16	1
	Жалпы	16	1

№ 5 бағыт: Леңгер – Қасқасут - Сайрам су - Сайрам көлі – Қасқасу - Леңгер (жорық)

№	Мектеп атауы	Бала саны	Жетекшілер саны
1	№ 2 Ш.Уәлиханов ат. жоббм	16	1
2	Біркөлік жоббм	9	1
3	Б.Биболатұлы ат. жоббм	15	1
4	Төлеби жоббм	13	2
5	№ 5 мектеп-гимназия	12	2
6	Ақбастау жоббм	23	2
7	№ 6 жоббм	2	1
8	Мәдени жоббм	32	3
9	М.Әуезов ат.жоббм	11	1
	Жалпы	133	14

Білім алушылардың бос уақытын тиімді ұйымдастыру, Отанымызға деген шексіз сүйіспеншілік сезімін арттыру мақсатында ұйымдастырылған «Туған жерге тағзым» атты керуен-шеруді дәстүрлі шаралардың біріне айналдыру жоспарланып отыр.

Леңгер – Шымкент – Бозарық – Боралдай – Ақмешіт - Бәйдібек ата - Домалақ ана – Боралдай – Шымкент - Леңгер бағыты бойынша

Леңгер – Шымкент – Шәүілдір - Арыстан баб - Түркістан-Кентау - Түркістан - Леңгер бағыты бойынша

Леңгер-Қасқасу - Сайрам су - Сайрам көлі – Қасқасу - Леңгер бағыты бойынша (жорық)

Леңгер – Шымкент - Тәуелсіздік саябағы - Ордабасы алаңы - Шәмші аллеясы - Абай саябағы - Бәйдібек ата этнопаркі – Дендросаябақ - Леңгер бағыты бойынша

Леңгер – Абай - Қырық Шілтен – Ақбура - Қазығұрт асуы – Шымкент - Леңгер бағыты бойынша

7. МУЗЕЙ – ӨЛКЕНІҢ ТАРИХЫ, ХАЛЫҚТЫҢ ҚАЗЫНАСЫ!

Мектептік музей танымдық және тәрбиелік құндылығы бар материалдарды жинау, зерттеу, дайындау және насихаттау үрдісінде білім алушылардың өзіндік қызметтерін, белсенділігін дамытатын қосымша білімнің бір түрі болып табылады.

Музей білім алушылардың азаматтық-патриоттық сапасын қалыптастыруға, ойлауларын және тәрбиелеу танымдықтары мен қабілеттерін кеңейтуге, білім алушылардың зерттеу қызметтері мен іздену практикасын

меңгеруге қосымша білім беру құралы арқылы білім беру үрдісін жетілдіру мақсатында қызмет етеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 6-бабына сәйкес Оңтүстік Қазақстан облыстық білім басқармасының 2017 жылғы 2 ақпандағы №60 және Төлеби аудандық білім бөлімінің 2017 жылғы 4 сәуірдегі №143-п ұйымдастыруымен «Үздік музей» атты мектеп музейлерінің дәстүрлі түрде аудандық байқауы өткізілуде.

Байқаудың мақсаты: «Қазақстан – менің елім» туристік-өлкетану экспедициясының аясында музей құралдары арқылы білім алушыларға патриоттық тәрбие беру.

Міндеттері: ауданымызға білім беру мекемелеріндегі жүргізілетін іздеу-зерттеу жұмыстарының әдіс-тәсілдерін, үлгілерін, мазмұнын жетілдіру және де тарихи құнды жәдігерлер мен заттарды сақтауға тәрбиелеу, тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау, мәдени мұрамызды құрметтеу, үздік мектеп музейлерінің іс-тәжірибесін насихаттау.

«Үздік музей» атты аудандық байқауының ережесі жасалып, әділ-қазылар алқасының құрамы бекітіледі.

Мектеп музейлерінің қызметін жандандыру мақсатында аудандық «Жас туристер станциясы» тарапынан музей жетекшілеріне әдістемелік көмек көрсетіледі. Ередеге сәйкес, жоғарыда аталған білім мекемелерінің музей құжаттары тексеріліп, жәдігерлердің сақталуы мен олардың орналасуына баға беріледі.

Қ. Тыныбеков атындағы жалпы орта білім беретін мектебінің мемориалдық-өлкетану музейі

Құрасбек Тыныбеков жалпы орта білім беретін мектебінің музейі Төлеби ауданы, Аққұм ауылында орналасқан. Тарихи-өлкетану бағытындағы мектеп музейі 1993 жылы 15 қараша күні ашылған. Музей мектеп ғимаратының бірінші қабатында орналасқан. Музей қорында Құрасбек Тыныбековке арналған бюст, суретші жасаған гобелендер мен суреттері, альбомдар мен мақалалар, дипломдар, сонымен қатар, құмыра, домбыра, құман, ағаш ожау, қазандық, тас жарғыш құрал т.б. сияқты көне тарихи жәдігерлермен жабдықталған.

Қ. Байболов атындағы жалпы орта білім беретін мектебінің әдеби-өлкетану музейі

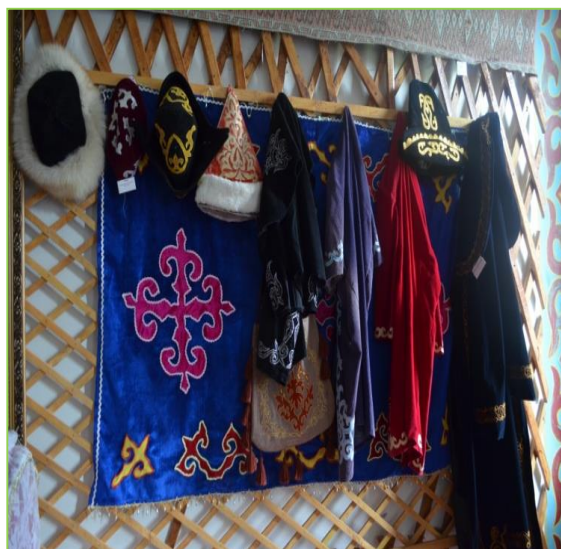
Қазанғап Байболов жалпы орта білім беретін мектебінің музейі бір үлкен бөлмеден тұрады. Музей 1984 жылы 14 ақпанда ашылған, қорында 200-дей жәдігер бар. Музей тарихи, этнография және археология бағыттарындағы жәдігерлерді жинаған. Дәлірек айтсақ Қ.Байболовтың суреті, оның өмірде қолданған заттары, сонымен қатар, мектеп тарихы, қолөнер, соғыс және еңбек ардагерлерінің бұрыштары бар.

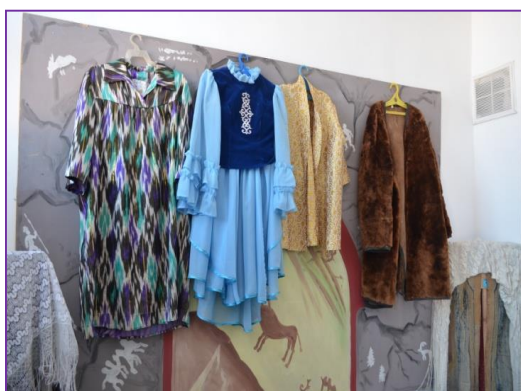
Майбұлақ жалпы орта білім беретін мектебінің ұлттық-этнографиялық музейі

Майбұлақ жалпы орта білім беретін мектеп музейінің жетекшісі Құлдәулетов Төребек мектеп музейін құрып қалыптастыру үшін көп ат салысқан білімді, бейімді, тәжірибелі педагог. Мектеп музейінде экспозиция құрастыру үшін бөлменің көлемін орынды пайдаланып, түпнұсқа және қосымша жәдігерлерді дұрыс орналастырған. Сонымен қатар, мектеп музейінің бөлмесі тарих сабақтарын өтуге де бейімделген. Жұмыс жоспарлары, тиісті құжаттары толтырылып, жәдігерлері инвентарлық кітапқа тіркелген. Жоспарға сәйкес жетекші экскурсиялар, тәрбие сағаттар, кездесу кештері мен танымдық саяхаттарды ұйымдастырып отырады.

Сұлтан рабат жалпы орта білім беретін мектебінің тарихи-өлкетану, ұлттық-этнографиялық музейі

Сұлтан рабат жалпы орта білім беретін мектебінің музейі екі шағын бөлмеде орналасқан. Музей 2004 жылы ашылған. Жәдігерлер қоры 210. Мектеп музейінде өлкетану, археология, этнография және мектеп тарихы бөлмелері бар. Тиісті құжаттары толтырылып, жәдігерлері инвентарлық кітапқа тіркелген.

Ханарық жалпы орта білім беретін мектебінің тарихи-өлкетану музейі

Ханарық жалпы орта білім беретін мектебінің музейі 1997 жылы 15 қарашада ашылған. Музей қоры көне тарихи жәдігерлермен жабдықталған. Қолдан жасалған көне ағаш бұйымдары, темірден жасалған еңбек құралдары, қыштан жасалған ыдыстар, көне музыка аспаптары, Ұлы Отан соғысы ардагерлеріне және батыр аналарға арналған бұрыштармен жабдықталған.

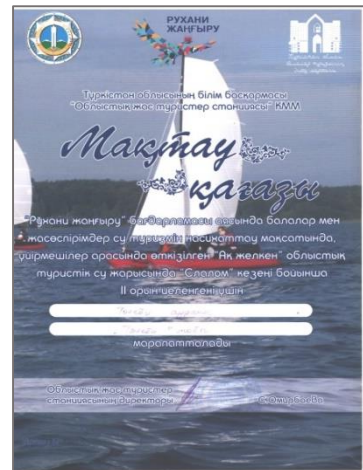
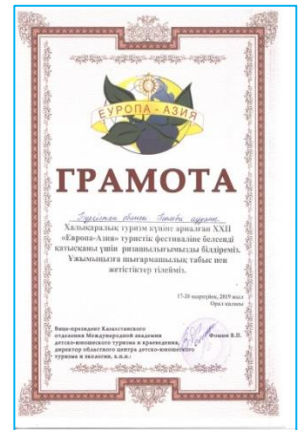
Туристiк-өлкетану жұмысының маңызды құрамдас бөлігі - музей екендігін ерекше атап өту керек. Аудандағы білім беру ошақтарындағы музейлер елжандылық пен азаматтықты тәрбиелеу орталығы болып, оқу-тәрбие жұмысында маңызды орын алып келеді. Балалар мен жасөспірімдер өлкенің тарихын, оның ескерткіштерін тек зерттеп, біліп қана қоймай, оларды сақтап, қорғап, насихаттауды үйренеді. Өткеннен қалған зор тарихи-мәдени құндылықтарымыз жас ұрпақ тәрбиесінің қайнар көзіне айналуы тиіс.

8. ӘРІШТЕСТІК САБАҚТАСТЫҚ

Іс-тәжірибе алмасу мақсатында мұғалімдер арасында ұйымдастырылған облыстық жарыстардан 2-1-орын, 3 -2- орын, 2- 3-орын алып қайтты. 2019-2020 оқу жылының қазан айында Орал қаласында ҚББП арасында іс-тәжірибе алмасу масатында ұйымдастырылған XXII «Европа-Азия» туристік фестивалінде «кедергілер жолағы», «кросс-жорық» қашықтығында үздік нәтиже көрсетіп кубок иеленіп қайтты. Бұл Түркістан облысының тарихындағы «Европа-Азия» туристік фестивалінде жеткен алғашқы жеңісі.

9. БІЗДІҢ ЖЕТІСТІКТЕР

10. «ЖАС ТУРИСТЕР СТАНЦИЯСЫНЫҢ» АЛҒА ҚОЙҒАН МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

1. Оқушының бос уақытын тиімді ұйымдастыру, дарынды балалардың дамуына ықпал ету мақсат-міндеті: Білім алушылардың уақытын пайдалы өткізумен қатар туризм мен өлкетану саласындағы бейімділігі мен біліктілігін арттыру, туристік-спорттық, өлкетанушылық, зерттеушілік кәсіби дағдыларды игеруге талпындыру, кіші Отанына деген махаббатын арттыруға, ұлттық сана-сезімін оятуға, ұлтаралық достық қарым-қатынас орнатуға тәрбиелеу болып табылады.

Ол үшін білім алушылардың қызығушылығына қарай мектеп-ата-анамен бірлесіп «Жас өлкетанушы», «Жас тау туристері» үйірмелеріне қатыстыру жұмыстары жүргізіледі. Мектептен тыс қосымша тәрбие жұмысының мән-мағынасын көрнекі үгіттеулер арқылы түсіндіріп, үйірмеге балалардың қатысуын жоғары деңгейге дейін жеткізу.

2. Білім алушыларды мамандыққа баулу. Білім алушыларды мамандыққа баулу мақсаты – кәсіби және жеке құзіреттілік мәнін қалыптастыру, білім алушылардың дәстүрді және кәсіби қауымдастық құндылықтарын игерту, ұжымдық мәдениет пен әдеп нормаларын сақтауды үйрету, үйірмеге сәйкес мамандықтар жайлы мәліметтер беріп, мамандық білімі мен дағдысын қалыптастыру, мамандыққа қызығушылығын арттыру, еңбек дағдысын тәрбиелеу, мамандықтың іс-әрекетіне ұқыпты қарауға үйрету.

3. Балалармен көпшілік-ұйымдастыру жұмысы. Балалармен көпшілік-ұйымдастыру жұмысының мақсаты – білім алушыларды жалпы адамзаттық құндылықтарға тарту, біртұтас әлем туралы ғылыми көзқарасын дамыту және ұрпағымыздың туған өлкесіне Отанына деген сүйіспеншілігін арттыру, ұлттық мінез-құлқын қалыптастыру. Негізгі жоспарлы іс-шараларда барлық тілек білдіруші ата-аналар мен сынып жетекшілері және білім алушылардың (мекеме үйірмешілерінен басқа да) қызығушылығы ескерілуі қажет. Атаулы күндер, танымдық байқаулар, туристік жарыстар, көпсайыстар, тақырыптық ойындар, түрлі маман иелерімен кездесу, Альпиниадаларға қатысу, саяхаттарға, жорықтарға, экспедицияларға шығу, пікірталастар мен талқылаулар балалардың ұйымшыл болып қалыптасуына әсер етеді.

4. Педагогикалық және әдістемелік оқулар. Педагогикалық және әдістемелік оқулар – бұл ғылым мен педагогикалық озат тәжірибе жетістіктеріне және оқу-тәрбие жұмысының нақтылы жағдайына сүйене жүргізілген өзара байланысты іс-әрекеттер мен шаралар жүйесі, ол әрбір үйірме жетекшілерінің біліктілігін, кәсіби шеберлігін жан-жақты арттыруға бағытталған (үйірме жетекшілердің өз бетімен кәсіби білімін көтеруін, өзін-өзі тәрбиелеу, жетілдіру шараларын басқаруды қоса) шаралар, педагогикалық ұжымның ілімдік мүмкіндік шамасын дамыту және арттыру, сайып келгенде, оқу-тәрбие жұмысын жетілдіру, нақты балалар мен жасөспірімдерді білім,

тәрбие алу және даму деңгейіне жеткізу. Аудан мектептерінің түрлі категориядағы педагог-қызметкерлеріне (сынып жетекшілері, тәлімгерлер, тәрбие ісі меңгерушілері) және станцияның қосымша білім беру педагогтарына арнап семинарлар, семинар-тренингтер ұйымдастыру. «Жас туристер станциясының» бұл іс-әрекеті педагогикалық дағдыны әрдайым жетілдіріп отыруға, қосымша білім беру педагогтерінің әдістемелік және мамандық шеберлігін арттыруға ықпал етеді.

5. Тәрбие жұмысын ұйымдастыру және жетілдіру. Кәсіпорында балаларды тәрбиелеудегі педагог жұмысының деңгейін көтерумен айналысатын әдістемелік кеңес жұмыс атқарады. «Қазақстан Республикасы мекемелеріндегі тәрбие жұмысының 2000-2030 жылдарға арналған Кешенді бағдарламасын» негізге ала отырып, тәрбие бағыттары бойынша арнайы жоспар құрылып, түсіндірме әңгімелер, үйірмеден тыс іс-шаралар т.б. арқылы жүзеге асырылады. Тәрбие жұмысын ұйымдастыру және жетілдіру мақсаты: азаматтық, патриоттық, құқықтық мәдениеттің әлеуметтік мәртебесін көтеру, қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға негізделген азаматтық ұстанымды және патриоттық сананы, ұлтаралық мәдени қарым-қатынасты, әлеуметтік және діни төзімділікті қалыптастыру, туристік дағдыларды үйрету арқылы негізгі табиғи қозғалыс қабілеттілігін (күш-қуат, ептілік, төзімділік, табандылық және т.б.) жетілдіру және дамыту, салауатты өмір салтын ұстану, денсаулықтың мықты, сергек болу талпынысын дамыту, өзіне және қоршаған ортаға қуаныш сыйлау.

Қазіргі уақытта барлық өңірде «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақала аясында нақты жоспарлар жасалып, оның барынша нәтижелі орындалуына ерекше назар аударылуда. Солардың ішінде «Туған жер» бағдарламасы бойынша білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізу: Қазақстанның киелі және тарихи жерлерін дәріптеу, ұлттық туризмді насихаттау және дамыту міндеті өзекті мәселе ретінде алға тартылып отыр.

Оңтүстік өңірінде ұлттық туризмнің дамуына атсалысып жүрген туристік кешендер аз емес. Білім мен тәрбие берудің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі – балаларға қосымша білім беру болып табылатыны сөзсіз.

5 жылдан аса жұмыс атқарып келе жатқан аталмыш мекеме 21 оқу ордасымен келісім шарттар негізінде үйірмелер ашып, жыл бойына балалардың бос уақытын тиімді пайдалану, жылдың қай мезгілінде болса да орын алатын тосын жағдайларда әрекет етудің түрлері мен алғашқы медициналық көмек берудің әдіс-тәсілдерін үйрету, тактикалық шеберліктерін көтеру, жас туристердің логикалық ойлау қабілеттері, ептіліктері мен дағдыларын шыңдау, жасөспірімдердің Кіші Отанына деген сүйіспеншіліктерін арттыру, патриотзмге, ұжымшылдыққа баулу, үздік топтарды анықтау мақсатында түрлі іс-шаралар мен жорықтар, тәжірибелік ашық сабақтар, тәрбиелік іс-шараларды тұрақты түрде ұйымдастырылып отырады.

Бүгінгі таңда музей – еліміздің мәдени мұрасын көпшілікке танытуды қамтамасыз ететін және ғылыми-зерттеу функцияларын жүзеге асыратын мәдениет мекемесі. Демек, өткен тарих пен қазіргі тарихты, материалдық және рухани байлықтарды жинақтап, сақтайтын, жиналған құжаттар мен жәдігерлерді зерделеп, зерттейтін оны келешек ұрпаққа жеткізетін, тәлім-тәрбие беретін әлеуметтік орын. Туристік-өлкетану жұмысының маңызды құрамдас бөлігі - музей екендігін ерекше атап өту керек. Аудандағы білім беру ошақтарындағы музейлер елжандылық пен азаматтықты тәрбиелеу орталығы болып, оқу-тәрбие жұмысында маңызды орын алып келеді. Балалар мен жасөспірімдер өлкенің тарихын, оның ескерткіштерін тек зерттеп, біліп қана қоймай, оларды сақтап, қорғап, насихаттауды үйренеді. Өткеннен қалған зор тарихи-мәдени құндылықтарымыз жас ұрпақ тәрбиесінің қайнар көзіне айналуы тиіс. Осыған байланысты аудандық 5 мектеп музейі жұмыс жасауда. 2019-2020 оқу жылында 4 мектеп музейінің ашылуы жоспарлануда.

Станция педагогтері үйірмешілермен сабақ өткізіп, жорыққа шығып қана қоймайды, олар үйірмешілерге берген білімдерін тәжірибе жүзінде облыстық, республикалық жарыстарға қатысу арқылы көрсете де біледі. Соңғы 3 жылдық көрсеткішке сүйенсек Республикалық 13, облыстық -21, аудандық -15 жарысқа қатысып, жүлделі 50 - 1- орын , 38 - 2-орын, 25 - 3-орын иеленді.

Бүгінге дейін үйірмешілер арасында ұйымдастырылып жатқан іс-шараларға тәрбиесінде қиындық тудыратын балалар тартылуда және өз нәтижесін көрсетіп те үлгерді.

Облыстық түрлі байқауларға 3 жыл көлемінде 500-ден аса бала қатысса, тәрбиесінде қиындық келтіретін 57 оқушы жеңіске қол жеткізуге өз үлесін қосты. Елбасы Қ.Тоқаев 2019 жылғы Қазақстан халқына жолдауында қосымша білім беру мекемелерінде оқу барысында білім алушылардың топ құрамының 50% ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды қамтуды тапсырған болатын. Елбасы тапсырмасына сәйкес келешекте тәрбиесінде қиындық тудыратын балдарды қамтуды 50% жеткізу жоспарлануда.

Балалармен жүргізілген қажырлы еңбектің жемісі, әрине табысты нәтиже!

11. ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. «Мәңгілік Ел» Патриоттық актісі. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының «Тәуелсіздік. Келісім. Болашағы біртұтас ұлт» атты XXIV сессиясында сөйлеген сөзі – Астана қ., 26.04.2016 жыл.;

2. «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана қ., 17.01.2014 жыл.;

3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының XXII сессиясында «Мәңгілік Ел: бір ел – бір тағдыр» атты сөйлеген сөзі. – Астана қ., 23.04.2015 жыл.;

4. «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін түсіндіру бойынша әдістемелік құрал. - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016 жыл.;

5. Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері. - Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 22.04.2015 жылғы №227 бұйрығы);

6. Барлық білім беру ұйымдарында оқыту процесінің тәрбиелік құрамдасын күшейту жөніндегі үлгілік кешенді жоспарды бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 29 маусымдағы №873 қаулысы. 2013.02.07 №647 қаулысымен берілген өзгерістермен толықтырулармен.